

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Viestinnän monialainen maisteriohjelma

Ville Perttula

Vaikea vapaus

Sananvapaus aiheena Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 2000- ja
2010-luvuilla

Digitaalisen median pro gradu -tutkielma

Vaasa 2016

SISÄLLYS

TAULUKOT	2
KUVIOT	3
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	10
1.3 Menetelmä	11
2 SANANVAPAUS KÄSITTEENÄ JA OIKEUTENA	13
2.1 Sananvapauden määritelmä	13
2.1.1 Oikeutusperusteet ja erilaiset oikeudet	13
2.1.2 Sananvapauden ongelmat	15
2.2 Sananvapausteoriat	17
2.3 Sananvapaus laissa ja sopimuksissa	19
2.3.1 Perustuslaki ja laki sananvapaudesta	19
2.3.2 Kansainväliset sopimukset	21
2.4 Sananvapauden lyhyt historia Suomessa	23
3 MIELIPITEEN ILMAISU SANOMALEHDISSÄ	25
3.1 Edustuksellinen sananvapaus	25
3.2 Lukijoiden kirjoitukset sanomalehdissä	27
3.3 Yleinen mielipide ja julkinen keskustelu	28
3.4 Sananvapauden ulottuvuudet ja asemointi mielipidepalstalla	30
4 KIELI JA TODELLISUUS VUOROVAIKUTUKSESSA	33
4.1 Diskurssi	33
4.2 Diskurssianalyysi	36
4.3 Representaatiot	37

4.4 Konteksti	38
5 SANANVAPAUS AIHEENA MIELIPIDEPALSTALLA	40
5.1 Mieli­pide­pal­stalla jul­kaistujen yleisö­nosastokir­joitusten määrät	40
5.2 Diskurssit vuosina 2000–2004 ja 2010–2014	43
5.3 Vapaus ja vastuu -diskurssi	45
5.3.1 Media, yksilöt ja yhteiskunta ovat vastuussa vapaudestaan	45
5.3.2 Vastuu ja vastuu representoituvat paikallisuuden ehdoilla	50
5.4 Rajadiskurssi	52
5.4.1 Laki ja säädökset asettavat rajat sananvapaudelle	52
5.4.2 Yksityisyys korostuu representaatioissa	57
5.5 Muutosdiskurssi	59
5.5.1 Muutos on kehittämistä ja kritiikkiä	59
5.5.2 Halu edistää vapautta vaikuttaa representaatioon	61
5.6 Uhkadiskurssi	63
5.6.1 Uhkadiskurssissa puolustetaan sananvapautta	63
5.6.2 Vastakkainasettelu näkyy representaatioissa	68
5.7 Yhteenveto	69
6 PÄÄTÄNTÖ	74
LÄHTEET	81
LIITTEET	87
Liite 1. Ote havaintomatriisista	87
Liite 2. Aineistolähteet	89
TAULUKOT	
Taulukko 1. Yleisö­nosastokir­joitusten määrät 2000–2004 ja 2010–2014	41
Taulukko 2. Sukupuolijakauma ja nimimerkit 2000–2004 ja 2010–2014	42
Taulukko 3. Diskurssien tuottaminen tutkimusaineistossa	44
Taulukko 4. Analyysin koonti	71

KUVIOT

Kuvio 1. Sananvapauden nelikenttä (Kunelius 2007: 29)	31
Kuvio 2. Sananvapauden representaatio vapaus ja vastuu -diskurssissa	51
Kuvio 3. Sananvapauden representaatio rajadiskurssissa	58
Kuvio 4. Sananvapauden representaatio muutosdiskurssissa	62
Kuvio 5. Sananvapauden representaatio uhkadiskurssissa	69

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Ville Perttula

Pro gradu -tutkielma:

Vaikea vapaus. Sananvapaus aiheena Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 2000- ja 2010-luvuilla

Tutkinto:

Filosofian maisteri

Koulutusohjelma:

Viestinnän monialainen koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto:

Digitaalinen media

Valmistumisvuosi:

2016

Työn ohjaaja:

Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessa selvitettiin, miten Helsingin Sanomien mielipidepalstalla kirjoitetaan sananvapaudesta. Tutkimusaineistona käytettiin Helsingin Sanomien mielipidepalstalla vuosina 2000–2004 ja 2010–2014 julkaistua, 199 sananvapautta käsittelevää yleisönosastokirjoitusta. Laadullisen analyysin menetelmänä käytettiin diskurssianalyysiä, jonka avulla selvitettiin, millaisia sananvapauteen liittyviä diskursseja eli puhetapoja yleisönosastokirjoituksista löytyy. Tutkimuksessa analysoitiin myös, millaisia sananvapautta käsitteleviä representaatioita eli kuvauksia diskursseissa muodostuu. Tässä käytettiin apuna Kuneliuksen kehittämää, sananvapauden tarkasteluun sopivaa nelikenttää. Määrällisen analyysin avulla selvitettiin yleisönosastokirjoitusten määrät, diskurssien tuottamisen määrät ja kirjoittajien sukupuolijakauma.

Sananvapaudesta kirjoittamisen huomattiin yleistyneen Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Sananvapaudesta kirjoitettiin pääosin etu- ja sukunimellä, ei nimimerkillä. Sananvapaudesta kirjoittivat pääasiassa miehet. Diskurssianalyysin avulla tutkimusaineistosta löydettiin neljä diskurssia: vapaus ja vastuu -, raja-, muutos- ja uhkadiskurssit. Uhkadiskurssi todettiin aineiston yleisimmäksi diskurssiksi. Kuneliuksen hahmottelemalla nelikentällä tarkasteltuna sananvapauden representaatiot jäivät pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle. Tämä tarkoittaa, että niissä painotettiin rauhanomaisen keskustelun jatkamista ja julkisen keskustelun tärkeyttä.

Tuloksista pääteltiin, että sananvapauden uhkaaminen ja sananvapautta koskevat negatiiviset muutokset lisäsivät julkista keskustelua. Tuloksista pääteltiin myös, että liiallinen sananvapaus koettiin negatiiviseksi asiaksi. Tämän vuoksi valvonta ja sananvapauden lainvoimainen rajoittaminen nähtiin positiivisena asiana. Rajoittamaton vapaus koettiin uhaksi.

AVAINSANAT: diskurssi, diskurssianalyysi, representaatio, sananvapaus, yleisönosastot

1 JOHDANTO

Sananvapaus on olemassa siksi, että kaikilla olisi oikeus ilmaista itseään vapaasti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen joutuu joskus vastaanottamaan viestejä, joita ei haluaisi. (Rønning 2009: 18.) Tämän vuoksi sananvapaus voi aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Sananvapaus on olemassa myös siksi, että yhteiskunnan epäkohdat tulisivat julki ja korjaantuisivat. Siksi myös loukkaavista ja ikävistä asioista on voitava keskustella. (Emt. 18.) Sananvapauden käyttäminen aiheuttaa jopa konflikteja. Äärimmäinen ja ikävä esimerkki sananvapauden aiheuttamasta konfliktista on vuoden 2015 alkumetreillä tapahtunut Charlie Hebdo -satiirilehteen kohdistunut terrori-isku, jossa kaksi ranskalaista terroristia surmasi useita lehden toimittajia (Hallamaa 2015). Helsingin Sanomat julkisti pääkirjoituksessaan, että isku oli hyökkäys nimenomaan sananvapautta vastaan (HS 2015a).

Tässä tutkimuksessa tarkoitan sananvapaudella oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään sitä estämättä (ks. Ollila 2004: 16). Sananvapaus on monimutkainen käsitteiden ja arvojen nippu, johon liittyy vapauden ohella myös rajoituksia. Sananvapauden tutkimista pidetään tärkeänä siksi, että sananvapaus on yksi demokraattisen päätöksenteon peruslähtökohdista (Kortteinen 1996: 32; Karppinen 2012: 63). Demokratia ei siis voi toimia ilman vapaata sanaa ja vapautta muodostaa omat mielipiteensä (Rønning 2013: 17).

Kansainvälisten järjestöjen mukaan Suomen mediakenttä on vapaa, ja Suomessa tiedotusvälineet saavat toimia ilman ennakkosensuurin uhkaa. (Freedom House 2015a; Freedom House 2015b.) Demokratian ja sananvapauden tilanne on myös Euroopassa hyvä, mutta monessa maassa sananvapauden tila on heikentynyt. Euroopassa vapauden heikkenemisen takana on maahanmuuttajien ja vähemmistöjen huono kohtelu. (Freedom House 2015c; Freedom House 2015e; Freedom House 2015f.) Vuonna 2015 vapauden tilaa maailmassa heikensi esimerkiksi Venäjän valtion asettamat, maan lehdistönvapautta koskevat rajoitukset. Myös terrori-iskut lisääntyivät maailmanlaajuisesti. (Hakala 2015; Freedom House 2015c; Freedom House 2015f; Amnesty 2013; Freedom House 2015d.)

Vaikka sananvapauden tila on Suomessa hyvä, sananvapaudesta kirjoitetaan ja siitä keskustellaan mediassa paljon. Tämän vuoksi onkin tärkeää ja mielenkiintoista selvittää, millaisia sananvapauteen liittyviä asioita suomalaiset miettivät ja millaisia asioita he nostavat julkisuuteen. Tämän tutkimuksen kattava tutkimusaineisto ainakin osoittaa sen, että mielipiteitä suomalaisilla on paljon.

1.1 Tavoite

Tutkimuksen tavoite on selvittää, miten Helsingin Sanomien mielipidepalstalla kirjoitetaan sananvapaudesta. Tutkimuksen kohteena ovat Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaistut yleisönosastokirjoitukset. Sananvapaus on ajassa kiinni oleva ilmiö, ja se määritellään jokaisella aikakaudella eri tavoin (Karppinen 2012: 63, 75–78). Tämän vuoksi sananvapaus liitetään yhteiskunnan kehityksen myötä uusiin ilmiöihin ja uusiin diskursseihin. Diskurssilla tarkoitan tässä tutkimuksessa puhetapaa, jolla todellisuutta merkityksellistetään (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 26). Diskurssien muutoksen myötä myös sananvapauden representaatiot muuttuvat. Representaatiot ovat kielen avulla teksteissä syntyviä kuvauksia (Hall 2013: 1; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56). Tutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka paljon sananvapaudesta kirjoitetaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla?
2. Millaisia sananvapauteen liittyviä diskursseja Helsingin Sanomien mielipidepalstalla tuotetaan?
3. Millaisia sananvapautta kuvaavia representaatioita Helsingin Sanomien mielipidepalstalla tuotetuissa diskursseissa muodostuu?
4. Millä tavalla sananvapaudesta kirjoittaminen on mahdollisesti muuttunut vuodesta 2000 vuoteen 2014 Helsingin Sanomien mielipidepalstalla?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän, miten paljon sananvapaudesta kirjoittamisen määrä on muuttunut vuosien 2000–2004 ja 2010–2014 välillä. Tarkastelemalla yleisökirjoitusten määriä, selvitän, onko sananvapaudesta kirjoittaminen yleistynyt, vähentynyt tai pysynyt määrällisesti samana tarkasteltavien ajankohtien välillä. Tutkimuksen tavoitteen kannalta on olennaista selvittää, millaisia sananvapauteen liittyviä diskursseja tutkimusaineistosta löytyy. Tavoitteen kannalta yhtä olennaista on myös selvittää, miten näissä diskursseissa kuvataan sananvapautta, eli millaisia sananvapautta kuvaavia representaatioita diskursseissa syntyy. Neljäs tutkimuskysymys tukee kolmea edellistä, koska siinä tarkastellaan ajallisesti tuloksia, jotka on saatu kolmen ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla. Tavoitteen kannalta on tärkeää selvittää, miten kirjoittaminen on mahdollisesti muuttunut vuodesta 2000 vuoteen 2014 mennessä.

Tutkimukseni täydentää Kuneliuksen (2007) tekemää, Muhammed-pilakuvista syntyneitä keskustelua ja sananvapautta koskevaa tutkimusta, jonka tutkimusaineisto oli kerätty vuoden 2006 aikana 14:n eri maan sanomalehdistä. Tuloksia esittelevässä raportissa todetaan, että sananvapauteen liittyvien kirjoitusten laatu eli se, millaisia kirjoitukset olivat, osoittautui lehtikohtaiseksi ja ennen kaikkea paikalliseksi asiaksi. Jokaisessa maassa asiaa käsiteltiin omista lähtökohdista. (Kunelius 2007: 20–21, 23.) Toinen Kuneliuksen (2007: 39) tärkeä huomio oli se, että sananvapaus koettiin yhteisön omaksi vapaudeksi. Hänen tutkimustuloksensa sananvapauskysymysten tulokinnan paikallisuudesta on oman tutkimukseni kannalta merkittävä. Kunelius (2007) ei kuitenkaan pysty todistamaan, onko näin ollut aina ja onko se kehittynyt pelkästään tässä Jyllands-Postenin julkaisemia pilakuvia koskevassa keskustelussa. Tämän vuoksi ajallinen tarkastelu, jota tässä tutkimuksessa tehdään, on tärkeää.

Suomalaisten sanomalehtien Muhammed-pilakuvakiistaan liittyviä pääkirjoituksia tutkinut Männistö (2007: 49) huomasi, että Aamulehdessä, Etelä-Suomen Sanomissa, Lapin Kansassa ja Satakunnan Kansassa sananvapauden vastakohtaksi muodostui sananvastuu (*responsibility of speech*). *Sananvastuulla* tarkoitetaan sitä, että julkaisutoiminnan pitää olla vastuullista. Helsingin Sanomat taas puolusti sanan- ja julkaistuvapauden itseisarvoa. (Männistö 2007: 48–49.) Männistön tutkimuksen tulos on oman tutkimukseni kannalta tärkeä siksi, että sananvapauden määrittely vaikuttaa sananvapausrepre-

senttaation muodostumiseen ja siihen, millaisiksi diskurssit muodostuvat tutkimusaineiston kirjoituksissa.

1.2 Aineisto

Tutkimusaineisto koostuu 199:stä Helsingin Sanomien mielipidepalstalla vuosina 2000–2004 ja 2010–2014 julkaistusta yleisönosastokirjoituksesta (ks. liite 2). Tässä tutkimuksessa yleisönosastokirjoituksella tarkoitetaan Helsingin Sanomien lukijoiden kirjoittamaa kirjoitusta, joka on julkaistu mielipidepalstalla (HS 2015b; Suhola, Turunen & Varis 2009: 117–119). Hankin aineiston Helsingin Sanomien verkkosivujen arkistosta haulla ”sananvap* or ilmaisunvap* or mielipiteenvap*”. Ilmaisunvapaus on haussa mukana, koska sananvapaus on käsitteenä joissain yhteyksissä laajennettu koskemaan kaikkea ilmaisua (ks. Ollila 2004: 11, 16). Otin hakuun mukaan myös mielipiteenvapauden, koska tätä termiä käytetään esimerkiksi Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa. Niissä mielipiteenvapaudella korostetaan yksilön oikeutta omiin ajatuksiin ja oikeutta vastaanottaa mielipiteitä. (Nieminen & Nordenstreng 2012: 312–313; KP-sopimus 1976.) Tein tämän siksi, että sananvapaudesta puhutaan nykyisin näiden käsitteiden kattokäsitteenä (Karppinen 2012: 64; Nieminen & Nordenstreng 2012: 312). Yksinkertaisuuden vuoksi käytän tutkimuksessa pelkästään sananvapaus-termiä.

Kaiken kaikkiaan haulla löytyi 214 Helsingin Sanomissa julkaistua mielipidekirjoitusta, joista rajasin 199 yleisönosastokirjoituksen tutkimusaineiston. Tein haut erikseen vuosille 2000–2004 ja 2010–2014. Tutkimusaineistoon kuuluu vuosilta 2000–2004 yhteensä 68 mielipidepalstalla julkaistua yleisönosastokirjoitusta ja vuosilta 2010–2014 yhteensä 131 yleisönosastokirjoitusta. Tutkimusaineiston valintaan ja rajaukseen vaikuttivat aineiston saatavuus ja tutkimusmateriaalin riittävä määrä. Aikaväli oli luonnollista valita siten, että sain mukaan viimeisimmän kokonaisen vuoden, joten asetin aineiston loppumaan vuoteen 2014. Luonnollinen vertailukohta aikavälille 2010–2014 on kymmenen vuotta aiempi ajankohta. Tämän vuoksi päädyin vuosiin 2000–2004. Kutsun näitä kahta eri aikajaksoa *tarkastelujaksoiksi*. Tutkimusaineiston valintaan vaikutti myös

sen relevanssi. Helsingin Sanomat on levikiltään Suomen suurin sanomalehti (Sanomalehtien liitto 2015a). Tällöin Helsingin Sanomien mielipidepalsta saavuttaa suuren osan Suomea maantieteellisesti ja väestömäärällisesti.

Helsingin Sanomat määrittelee mielipidepalstansa kaikille avoimeksi keskustelufoorumiksi, jossa julkaistaan ajankohtaisiin aiheisiin ja lehden kirjoituksiin liittyviä yleisönosastokirjoituksia. Helsingin Sanomat julkaisee vain yksinomaan heille lähetettyjä kirjoituksia. Helsingin Sanomien mielipidetöimitus valitsee julkaistavat kirjoitukset ja muuttaa niitä tarpeen mukaan.

Mielipidepalstalla julkaistut yleisönosastokirjoitukset ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde juuri siksi, että ne ovat Helsingin Sanomien lukijoiden kirjoittamia, mutta Helsingin Sanomien mielipidetöimituksen valitsemia ja mahdollisesti muokkaamia (ks. HS 2015b). Tällä tavoin tarkasteltuna mielipidepalstalla julkaistut yleisönosastokirjoitukset ovat risteyskohdassa: ne eivät ole lehden toimittajien kirjoittamia, mutta töimituksen töimitustavoille alistaisia. Tämän vuoksi kirjoitukset heijastavat Helsingin Sanomien mielipidetöimituksen sananvapauskäsitystä.

1.3 Menetelmä

Tutkimukseni menetelmänä käytän diskurssianalyysiä. Diskurssianalyysi tarkastelee, miten kieli toimii erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11, 14; Suonen 1999: 18). Diskurssianalyysillä kuvataan ilmiön laatua (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 140). Kyseessä on laadullinen, aineistolähtöinen analyysi. Tässä tutkimuksessa laadullisen analyysin kohteena on vuosien 2000–2004 ja 2010–2014 Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaistut, sananvapauteen liittyvät yleisönosastokirjoitukset. Keskityn analyysissäni pelkästään yleisönosastokirjoitusten leipätekstiin. Tämä tarkoittaa sitä, että rajasin otsikot ja mahdolliset kuvatekstit pois analyysistäni.

Tutkimukseni alkaa yleisönosastokirjoitusten laskemisella. Kutsun tätä vaihetta määrälliseksi analyysiksi. Selvitän myös aineiston sukupuolijakauman laskemalla naisten ja

miesten nimet. Tarkastelen erikseen sitä, kuinka paljon sananvapaudesta kirjoitetaan nimimerkillä. Laadullinen analyysi alkaa tutkimusaineistoon tutustumisella. Käytännössä tämä tarkoittaa kirjoitusten läpilukemista. Tutustumisen pohjalta erottelen kirjoituksista löytyvät diskurssit. Tämän tutkimuksen analyysiyksiköitä ovat yhden tai muutama virkkeen mittaiset, tutkimusaineiston yleisönosastokirjoituksista erotellut tekstin osat. Kutsun niitä tässä tutkimuksessa *tekstikohdiksi*. Analyysissäni yksi tekstikohta luo vain yhtä diskurssia. Tämä selkeyttää tekstikohtien laskemista ja diskurssien hahmottamista.

Käytyäni tutkimusaineiston läpi kokoon havaintomatriisiin ne tekstikohdat, joissa diskursseja tuotetaan (ks. liite 1). Määrällisen analyysin avulla selvitan, mikä diskurssi on tutkimusaineiston yleisin. Kiinnitän huomiota myös siihen, mihin vuosiin diskurssien tuottaminen painottuu. Laadullisessa analyysissä keskityn siihen, miten sananvapautta käsitellään, mitä sillä tehdään, mihin sen käyttö vaikuttaa ja millaisissa asiayhteyksissä siitä kirjoitetaan. Tämän jälkeen tutkin, millaisia sananvapauserrepresentaatioita kussakin diskurssissa muodostuu, eli millaisia kuvailuja ja piirteitä sananvapaudelle annetaan, sekä miten sitä määritellään (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 52; Hall 2013: 1; Fairclough 1997: 10–13, 76). Representaatioiden tulkinnan apuna käytän Kuneliuksen (2007) kehittämää nelikenttää, jonka avulla voidaan asemoida sananvapauskantoja (ks. luku 3.4).

2 SANANVAPAUS KÄSITTEENÄ JA OIKEUTENA

Tässä luvussa syvennyn sananvapauden määritelmään, ja sananvapauteen liittyviin ongelmiin. Kerron myös eri filosofien kehittämistä sananvapausteorioista sekä siitä, miten Suomen laki ja kansainväliset sopimukset määrittelevät ja rajoittavat sananvapautta. Kerron lyhyesti myös sananvapauden historiasta ja sen nykyisestä tilanteesta.

2.1 Sananvapauden määritelmä

Sananvapaudella tarkoitetaan oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään sitä estämättä (Ollila 2004: 16). Kyseessä on yksi demokratian peruslähtökohdista (Kortteinen 1996: 32). Perinteisesti sananvapaus nähdään poliittis-yhteiskunnalliseksi oikeudeksi, jonka tavoite on turvata kaikille tasavertainen, vapaa ja julkinen kansalaiskeskustelu. Sananvapauden ytimessä on myös ajatus siitä, että jokaisella oikeus kehittää itseään. Tämän määritelmän mukaan muutkin ilmaismuodot kuin puhe ja teksti kuuluvat sananvapauden piiriin, kuten taiteen eri muodot. (Manninen 1996a: 20.)

Kummankin määritelmän pohjalla on ajatus siitä, että jokaisella on oikeus ja vapaus osallistua kansalaiskeskusteluun (Manninen 1996a: 20; Karppinen 2012: 64). Sananvapaudella on Kortteisen (1996: 32) mukaan pohjimmillaan kaksi pääfunktiota: turvata demokraattinen päätöksenteko ja vapaa ilmaisu. Tämän vuoksi sananvapaudella on aina yhteiskunnallinen ja yksilöä koskeva ulottuvuus (Rønning 2013: 17). Juhlallisesti voidaan todeta, että sananvapauden perimmäinen tarkoitus on mahdollistaa totuuden esilletulo ja taata vapaus oman mielipiteen muodostamiseen.

2.1.1 Oikeutusperusteet ja erilaiset oikeudet

Sananvapaudelle on perinteisesti esitetty neljä eri oikeutusperustetta, joilla perustellaan sananvapauden tarvetta ja olemassaoloa. Oikeutusperusteet ovat peräisin klassisesta liberaalista sananvapausopista, mutta ne ovat muuttuneet ajan saatossa, aivan niin kuin

käsitys sananvapaudestakin. Oikeutusperusteet ovat *totuuden etsiminen, itsensä toteuttaminen, demokraattinen osallistumisoikeus ja viranomaisten valvonta*. (Neuvonen 2012: 37–41.)

Sananvapaus on osa ihmisoikeuksien nippua, johon kuuluvat myös ajatuksenvapaus, omantunnonvapaus, uskonnonvapaus ja yhdistymisvapaus. Nämä oikeudet ovat riippuvaisia toisistaan, sillä jos jotain näistä rajoitetaan, se rajoittaa muidenkin ihmisoikeuksien toteutumista. (Kortteinen 1996: 52.) Sananvapaus on yksi nykyaikaisen poliittisen demokratian peruslähtökohdista. Sananvapaus perustuu ajatukseen *kansansuvereniteetista*, joka tarkoittaa sitä, että kansalla on oikeus päättää itse, mihin se velvoittaa kansalaisiaan. (Emt. 32.) *Sananvapaus (freedom of speech)* on kehittynyt painoviestintää koskevasta *lehdistönvapaudesta (freedom of press)* ja on nyt muuttunut koskemaan laajalaisempaa *ilmaisunvapautta (freedom of expression)* (Ollila 2004: 11, 16).

Suomessa lainvoimaisella sananvapauden rajoittamisella pyritään turvaamaan ihmisoikeuksia. Sananvapauden ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi, jotkut sellaiset teot, joilla sananvapautta ja ihmisoikeuksia pyritään estämään, on jouduttu kriminalisoimaan. Ihmisoikeudet ovatkin jonkinasteinen mittari oikeusvaltion kommunikaation toimivuudelle ja demokratian toteutumiselle. (Tuori 1990: 275–276.)

Rønning (2009: 15) jakaa ihmisoikeudet neljään eri kategoriaan: kansalais-, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuri-oikeudet. Kansalaisoikeudet tarkoittavat kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, oikeutta omaisuuteen ja oikeutta lainmukaiseen kohteluun mukaan lukien uskonnon- ja sananvapauden. Poliittisilla oikeuksilla tarkoitetaan oikeutta järjestäytyä poliittisesti, äänestysoikeutta ja oikeutta hakea julkisia virkoja. Sosiaaliset oikeudet pitävät sisällään oikeuden hyvinvointiin, koulutukseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Kulttuurioikeudet taas käsittävät oikeuden osallistua ja nauttia kulttuuri-ilmaisusta. (Rønning 2009: 15.)

2.1.2 Sananvapauden ongelmat

Sananvapaus ei ole oikeus, joka on olemassa edesauttaakseen rauhan ja yhteisymmärryksen syntymistä (Rønning 2009: 18). Tässä tutkimuksessa tämä nähdään yhtenä syynä sille, miksi sananvapaus synnyttää keskustelua. Fishin (1994) mukaan sananvapaus ei ole olemassa oleva arvo. On vain tekoja, joilla ihmiset yrittävät ajaa omaa asiaansa. Siis, miten sananvapautta käytetään, liittyy paljon sosiaalisia tekijöitä. Keskustelua ei käydä tyhjiössä ja valtasuhteet vaikuttavat siihen, kuka pääsee ääneen ja kuka ei. Fishin (1994) mukaan sananvapautta säädellään poliittisesti. Tällä hän tarkoittaa sitä, että sananvapaus voi sinänsä palvella kenen tahansa tarkoitusperiä. (Fish 1994: 102, 107, 115; Karppinen 2012: 76.)

Nordenstreng (2013) on tehnyt samantapaisia huomioita. Hänen mielestään arvot ovat este vapaudelle, sillä ne sekoittavat käsitystä siitä, mitä vapaus oikeastaan luonnostaan on. Nordenstrengin mukaan vapaus tarkoittaa länsimaalaiselle medialle nykyisin valtiovallan sääntelyn puutetta, ei niinkään sitä, että olisi olemassa sensurointia valvovia tahojia. (Nordenstreng 2013: 45, 58–59.)

Sananvapaus on ollut pinnalla jo vuosien ajan muun muassa siksi, että sen avulla on perusteltu muun muassa islamia koskevien pilakuvien piirtämistä, kansanryhmien arvostelua ja ylipäätään loukkaavien asioiden ja mielipiteiden julkilausumista. Sananvapaus liittyy etenkin ilmiöön, jota kutsutaan *vihapuheeksi*. Vihapuheella tarkoitetaan aggressiivisia ja vihaa osoittavia puhetekoja. (Pöyhkäri, Haara & Raittila 2013: 19, 26.) Sananvapauden näkökulmasta vihapuhe on kahdella tapaa ongelmallinen. Ensinnäkin vihan ja pelon aiheuttama ilmapiirimuutos saattaa vaikuttaa ihmisten rohkeuteen ilmaista omaa mielipidettään. Toiseksi vihapuhe nostaa esiin kysymyksen, voiko sananvapautta rajoittaa, jos sitä käytetään toisen loukkaamiseen. Nämä tapaukset koettelevat sananvapauden rajoja. (Emt. 19.) Sananvapautta rajoitettaessa voidaan ajautua tilanteeseen, jolloin sananvapauden moraaliset ja eettiset rajat asetetaan jonkun tietyn ryhmän näkökulmasta, kuten esimerkiksi jonkin uskonnollisen ryhmän uskomuksiin perustuen (emt. 228). On kuitenkin erikseen mainittava, että rasistisen mielipiteen esittäminen ei ole rikos, mutta

rasismin julkinen esittäminen voi olla tuomittava teko. Suomessa ei ole varsinaista vihapuhelakia. (Emt. 69.)

Pöyhtärin, Haaran ja Raittilan (2013: 222–223) vihapuhetta koskevasta tutkimuksesta käy ilmi, että vihapuhe kohdistuu verkossa usein vähemmistöihin, mutta myös asiantuntijoihin ja toimittajiin. Tutkimuksen mukaan vihapuhe voi rajoittaa sananvapautta, koska se koetaan uhkaavaksi (emt. 222–223). Tämä on tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen huomio, koska tutkimusaineistostani voi löytyä vihapuheeseen liittyviä kirjoituksia. On huomioitava, että Helsingin Sanomien mielipidetöimitus ei kuitenkaan julkaise vihapuheeksi luokiteltavia kirjoituksia.

Sananvapaus uutisaiheena -tutkimusprojektissa Kunelius (2007) tutki 14:n eri maan sanomalehtien kirjoittelua, joka seurasi Muhammed-pilakuvien julkaisua keväällä 2006. Maat olivat Yhdysvallat, Kiina, Kanada, Venäjä, Pakistan, Israel, Egypti, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska. Kuneliuksen (2007: 21) mukaan kussakin maassa uutistapahtumat paikallistettiin. Tämän vuoksi Muhammed-kiistan käsitteeseen vaikutti kieli, poliittinen tilanne ja kulttuuri. Paikallisuudesta Kunelius (2007: 23) käytti esimerkkinä tanskalaisten Jyllands-Postenin ja Politikenin näkemyseroja islamista: Jyllands-Postenin mukaan islamin tärkeimmän profeetan pilakuvia voi julkaista sananvapauden nimissä, vaikka islam ei sitä salliakaan, kun taas Politiken linjaa, että islamia mustamaalataan liikaa. Nämä lehdet tuottavat erilaisia aineistoja (Kunelius 2007: 23). Tutkimuksesta selvisi, että sananvapauden uhkaaminen yhdistää toimittajakuntaa (Kunelius 2007: 22). Tämä viittaa siihen, että julkaisumotiivit eivät ole niin tärkeitä toimittajille, vaan sananvapauteen vetoaminen on. Ongelmallista tämä on siksi, että juttujen julkaisijoilla voi olla poliittisia, uskonnollisia tai taloudellisia motiiveja – oli kyse sananvapaudesta tai ei. (Kunelius 2007: 22–23.)

Männistö (2007: 42, 49) tutki yhdeksän suomalaisen, päivittäin ilmestyvän sanomalehden Muhammed-pilakuvakiistaan liittyviä pääkirjoituksia ja aiheeseen liittyviä lehtikuvia. Männistö (2007: 49) huomasi, että Aamulehdessä, Etelä-Suomen Sanomissa, Lapin Kansassa ja Satakunnan Kansassa sananvapauden vastakohtaksi muodostui sananvastuu (*responsibility of speech*), ja hän pitää löytöä merkittävänä, koska suomalainen

journalismi on harvinaisen yksimielinen tässä asiassa. Sananvastuulla tarkoitetaan sitä, että julkaisuutoiminnan pitää olla vastuullista. Helsingin Sanomat taas puolusti sanan- ja julkaistuvapauden itseisarvoa. (Männistö 2007: 48–49.) Tutkimuksen mukaan Helsingin Sanomat kannattaa ehdotonta sananvapautta kaikista jyrkinten, mutta se kritisoi Jyllands-Postenin ratkaisua julkistaa pilakuva (Männistö 2007: 53).

2.2 Sananvapausteoriat

Sananvapausteoriat määrittelevät sitä, mitä sananvapaudella tarkoitetaan, koska ne ohjaavat sananvapauden tulkintaa. Petäjän (2009: 31) mukaan sananvapausteorioita yhdistää luotettava kommunikointiprosessi, jonka tarkoitus on saattaa tieto kansalaisille. Informaatiotulvassa pitää olla mukana kaikki tieto, jopa epäilyttävät ja vaaralliset asiat, koska muuten emme osaa erottaa luotettavaa ja epäluotettavaa tietoa toisistaan tai löytää sitä, mitä haluamme etsiä. Tiedon monipuolisuus tukee demokraattisten päätösten syntymistä. Sananvapautta pitäisi Petäjän (2009: 32) mielestä pitää prosessina, joka edistää saatavilla olevan tiedon monipuolisuutta.

Yksi kuuluisimmista sananvapausteoreetikoista on John Stuart Mill (1859). Hän tukee Vapaudesta-teoksessaan (*On Liberty*) sananvapautta sillä perusteella, että kukaan ei ole erehtymätön, ja sen vuoksi on väärin vaimentaa ihmisten mielipiteitä. Kaikissa mielipiteissä voi olla mukana myös totuutta. Jos mielipide vaimennetaan, tällöin oletetaan, että mielipide on väärä. Tällä argumentilla Mill pyrki totuuteen ja yhteiseen hyvään. (Petäjä 2009: 26–27.)

Sananvapausteorioista kuuluisin on klassisen liberaalin sananvapausajattelun teoria, joka nojaa voimakkaasti julkiseen keskusteluun ja yksilön ilmaisunvapauden avoimuuteen. Näiden tehtävä on auttaa demokraattisten päätösten syntymistä. Teorian mukaan median tehtävä on tarjota vapaalle keskustelulle sen tarvitsema julkinen tila ja valvoa päättäjien toimintaa. Ilman sananvapautta ei ole vapaata keskustelua ja ilman vapaata keskustelua ei ole demokratiaa. Klassinen liberaali sananvapausteoria on vaikuttanut maailmansotien jälkeen syntyneen sosiaalisen vastuun teoriaan, joka korostaa hyvin-

vointivaltion roolia sananvapauden ylläpitämisessä. (Kortteinen 1996: 38–39, 44; Neuvonen 2012: 43–45.)

Mitä modernimmaksi yhteiskunta on muuttunut, sitä enemmän sanavapaus on muuttunut riippuvaisemmaksi julkisuudesta. Julkisuus on nimenomaan sananvapauden mahdollistaja, mutta samalla se myös monimutkaistaa asioita. Julkisuuden pitää olla nyky-yhteiskunnassa ennen kaikkea mahdollista rakenteellisella tasolla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että viestinnän pitää saavuttaa kaikki ihmiset tasapuolisesti, jotta sanavapaus toteutuisi mahdollisimman hyvin. (Kortteinen 1996: 42–43, 45–46.) Esimerkiksi keskustelu Ylen roolista 2010-luvun Suomessa liittyy osittain tähän asiaan, sillä Yle on julkisin varoin rahoitettu mediayhtiö, jonka tavoite tuottaa tietoa kaikille suomalaisille tasa-arvoisesti. (Ylen julkinen palvelu 2015; Ylen rahoitus 2015; Erho 2014.)

Berlinin (2001: 44–60) mukaan on olemassa negatiivinen ja positiivinen käsitys vapaudesta. Negatiivisella vapaudella viitataan rajoitusten puuttumiseen eli vapauteen jostakin. Negatiivisesta sananvapaudesta puhutaan, kun käsitellään esimerkiksi sensuurin vastustamista. Positiivisella vapaudella tarkoitetaan vapautta johonkin. Positiivisesta sananvapaudesta puhutaan silloin, kun käsitellään kansalaisten oikeuksia. Positiivisilla vapauksilla tarkoitetaan siis tosiasiallisia vapauksia, joita kansalainen voi käyttää. (Berlin 2001: 44–60; Karppinen 2012: 62; Hemánus 1983: 9–10.)

Berlin (2001) alleviivaa, että tukeutuminen pelkästään näihin kahteen määritelmään on vaarallista, koska negatiivinen sananvapaus johtaa eriarvoiseen yhteiskuntaan ja positiivinen taas holhoavaan, koska se pyrkii ennalta määrittelemään, mikä kansalaisille on hyväksi (Karppinen 2012: 73–74). Nordenstrengin (1996: 272–273) mukaan sanavapaus on siirtymässä negatiivisesta positiiviseen vapauskäsitteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että sananvapaudesta on tullut ihmisoikeus. Tämä vaikuttaa myös siihen, että sananvapauden hallitsijana ei ole enää media vaan kansalaiset (emt. 272, 274).

Karppinen (2012: 62, 75–78) hahmottelee myös radikaaliin demokratiaan perustuvaa sananvapauskäsitettä, joka on ihanteiden ja käsitteiden kamppailukenttä. Sen tavoitteena on käytäntöjen kyseenalaistaminen ja demokratisoiminen (emt. 77). Sananvapaudella

ei ole kamppailun vuoksi minkäänlaista tarkkaa ydintä, vaan määrittelykamppailu itsessään määrittelee sen, mitä sananvapaus tarkoittaa. Radikaalin demokratian näkökulmasta sananvapaus onkin enemmän prosessi kuin tavoiteltava tila.

Sananvapautta ei määrittele mikään teoria kokonaisvaltaisesti, vaan sananvapaus perustellaan joka ajassa eri lailla. (Emt. 63, 75–78.) Tässä mielessä Karppisen (2012: 62, 75–78) ja Kortteisen (1996: 42–43, 45–46) määritelmien taustalla on hyvin samantyyppinen ajatus: sananvapaus määritellään yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Tähän vaikuttaa erityisen konkreettisesti viestintäteknologian kehitys (ks. Pohjolainen 1996: 186). Esimerkiksi painovapaus ei välttämättä ole nykypäivän kansalaisen suurin murhe, mutta toisaalta se, mitä sosiaalisessa mediassa on soveliaista julkaista, on.

2.3 Sananvapaus laissa ja sopimuksissa

Sananvapautta määritellään ja rajataan Suomen perustuslailla. Perustuslain lisäksi Suomessa on voimassa laki sananvapaudesta (Neuvonen 2012: 51; Tiilikka 2007: 125–127). Sananvapautta määrittävät myös kansainväliset sopimukset. Käyn läpi YK:n yleismaalista ihmisoikeusjulistusta ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa sopimusta. Lopuksi kerron Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Aloitan kuitenkin Suomen perustuslaista.

2.3.1 Perustuslaki ja laki sananvapaudesta

Suomen kansalaisilla on perustuslain voimalla turvattu oikeus sananvapauteen. Kyseessä on perusoikeus, joka tarkoittaa yksilöllä olevaa, perustavanlaatuaista oikeutta. Tällä hetkellä voimassa olevaa perustuslain kohtaa muokattiin vuonna 2000 (Neuvonen 2012: 51). Perustuslain sananvapautta koskeva 12 §:n 1. momentti määrittelee sananvapauden seuraavasti:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. (Finlex Suomen perustuslaki 1999)

Artikla pitää sisällään monta eri tarkoitusta. Sananvapaus kuuluu perustuslain mukaan kaikille. Laki myös määrittelee sananvapauden rajattomuuden, avoimuuden ja antaa kaikille oikeuden hankkia tietoa ja levittää sitä. Laki myös kieltää ennakkosensuurin. Laissa sananvapautta kuitenkin rajoitetaan jonkin verran. Lapset ovat ainoa erityinen ihmisryhmä, joka mainitaan perustuslaissa (Ollila 2004: 16).

Sananvapaus ei koske vain tiettyä viestintäjärjestelmää. Tämän vuoksi perustuslaissa määriteltyä sananvapautta kuvaillaan *välineneutraaliksi*. Sananvapaussäännös turvaa viestin lähettäjän ja vastaanottajan oikeudet. (Tiilikka 2007: 121.) Hallituksen esityksen 309/1993 mukaan sananvapaussäännös on myös *sisältöneutraali*, koska se kattaa viestin kaiken sisällön, oli kyse sitten minkälaisesta tiedosta tahansa. Myös mielipiteet luetaan sisältöneutraaliuden piiriin. Perustuslaissa määritelty sananvapaus siis sisältää myös kaupallisen viestinnän ja taiteellisen itseilmaisun. (Eml. 122; HE 309/1993.)

Suomen perustuslain sananvapauskäsitys perustuu eurooppalaiseen sananvapauskäsitykseen. Sananvapaus annetaan jokaiselle kansalaiselle, ja käsityksen keskiössä on yhteiskunnallinen keskustelu. Valtiolle kuitenkin varataan rooli valvoa keskustelua ja kieltää yhteiskuntamoraalin kannalta haitallinen materiaali. (Neuvonen 2012: 52.)

Suomessa on voimassa myös laki sananvapaudesta, joka on eri asia kuin perustuslakiin kirjattu perusoikeus. Laki tuli voimaan vuonna 2004. Laki tarkentaa perustuslain sananvapautta koskevia määräyksiä, ja se koskee joukkoviestintää. Laissa määritellään muun muassa vastine- ja oikaisuoikeus, vastuu julkaistun viestin sisällöstä sekä julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet. Lain 1. artiklan ja 2. momentin mukaan

viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä. (Tiilikka 2007: 125–127.) Tämä on erityisen tärkeä ja kriittinen kohta tutkimukseni yleisönosastokirjoitusten kannalta, sillä Helsingin Sanomat kertoo muuttavansa esimerkiksi tekstien otsikoita.

2.3.2 Kansainväliset sopimukset

Vuonna 1948 YK kirjoitti ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen. Julistuksen 19. artiklassa lukee:

Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoa kaikkien tiedotusvälineiden kautta. (YK:n ihmisoikeuksien julistus 1948)

YK:lle sananvapaus ja mielipiteenvapaus ovat keskeisiä ihmisoikeuksia. Muut ihmisoi-
keudet ovat ajatuksen-, omantunnon-, uskonnon- ja yhdistymisvapaus. Sananvapaus luokiteltiin perustavanlaatuiseksi ihmisoikeudeksi jo vuonna 1946 YK:n ensimmäisessä täysistunnossa. (Kortteinen 1996: 52–53.)

On kuitenkin huomattava, että YK:n julistuksessa sananvapaus ei ole rajoittamaton oikeus, koska sitä voidaan rajoittaa esimerkiksi yleisen hyvinvoinnin, moraalien ja julkisen järjestyksen nimissä. Näin säädetään julistuksen 29. ja 30. artiklassa. Näiden rajoituksia määrittelevien artiklojen tarkoitus on estää vapauksien väärinkäyttö, jotta valtio voisi suojella muiden oikeuksia. (Neuvonen 2012: 62; Kortteinen 1996: 53.)

Sananvapautta määritellään myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa (KP-sopimus 1976). KP-sopimuksessa (1976) erotellaan mielipiteen- ja sananvapaus selvästi toisistaan. Sopimuksen ensimmäisessä kohdassa kerrotaan, että jokaisella on oikeus mielipiteenvapauteen. Sopimuksen toisessa kohdassa määritellään sananvapaus, joka tarkoittaa vapautta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia vapaasti. Mielipiteenvapaus on KP-sopimuksen mukaan absoluuttista. Tämä takaa sen, että jokainen saa ajatella niin kuin haluaa, kenenkään siihen puuttumatta. So-

pimuksen mukaan sananvapautta voidaan pitää hyvinkin suhteellisena ja sitä voidaan rajoittaa, jos tietyt ehdot täyttyvät. (Kortteinen 1996: 54–55; KP-sopimus 1976.)

Suomi on omalta osaltaan hyväksynyt ja allekirjoittanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS). Suomen osalta sopimus tuli voimaan lisäpöytäkirjoineen vuonna 1990 (Tiilikka 2007: 110). Sopimus on tehty ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaamiseksi ja sitä valvotaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Kortteisen (1996: 56) mukaan EIS on muotoilultaan paljon rajoittavampi kuin KP-sopimus. Vaikka EIS on vain alueellinen sopimus, sillä on suuri, maailmanlaajuinen merkitys, koska EIS:n valvontajärjestelmä perustuu tuomioistuimeen (Kortteinen 1996: 56). EIS on merkittävä myös siksi, että siinä määritellään tarkasti, millaisia sananvapautta koskevia asioita voidaan rajoittaa demokraattisissa valtioissa (Kortteinen 1996: 56).

Sopimuksen 10. artikla sisältää maininnan sananvapaudesta. Artiklan ensimmäinen kappale sisältää perussäännökset oikeudesta ja toinen kappale sisältää ne perusteet, joiden nojalla sananvapautta voidaan rajoittaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan sananvapauteen kuuluu oikeus mielipiteeseen. (Pellonpää 2005: 482–483; Kortteinen 1996: 55–58.) Ihmisoikeustuomioistuimeen voidaan valittaa vain tapauksissa, joissa valtion väitetään loukanneen yksilön ihmisoikeuksia. Tätä ennen asia täytyy käsitellä loppuun kansalaisen kotimaassa. Jos ihmisoikeustuomioistuin toteaa valtion kohdelleen kansalaistaan väärin, kansainväliset toimeenpanoelimet voivat velvoittaa valtiota muuttamaan lakejaan. Tällaisissa tapauksissa syytetty valtio on tehnyt ihmisoikeusloukkauksen. (Neuvonen 2012: 18.)

Sanan- ja mielipiteenvapautta määritellään myös vuodelta 2010 peräsin olevassa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (Nieminen & Nordenstreng 2012: 312–313). Määritelmä ei eroa paljon KP-sopimuksen määritelmästä. Perusoikeuskirjassakin sanan- ja mielipiteenvapaus erotetaan toisistaan. Tämän lisäksi perusoikeuskirjassa alleviivataan sitä, että tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta pitää arvostaa. (Nieminen & Nordenstreng 2012: 313; Perusoikeuskirja 2015.)

2.4 Sananvapauden lyhyt historia Suomessa

Suomessa sananvapaus otti lain piirissä ensimmäiset askeleensa Ruotsin vallan aikana. Ruotsissa vuonna 1766 voimaan tullut kirjoitus- ja painovapausasetus (*förordning angående skrift af tryckfriheten*) oli yksi ensimmäisistä eurooppalaisista painovapauslaeista (Ollila 2004: 59; Manninen 1996b: 90). Asetus on merkittävä siksi, että se mahdollisti painettujen tekstien välillä käytävän julkisen keskustelun ja hallinnon julkisen kritisoinnin. Asetuksella määriteltiin kirjoitusvapauden rajat ja sen myötä otettiin käyttöön rikosoikeudellinen rangaistusvastuu, joka koski tieteellisiä ja teologisia tekstejä.

Venäjän vallan aikana sananvapautta rajoitettiin ennakkosensuurilla, joka oli voimassa Suomen itsenäistymiseen saakka. Venäjän keisarikunnan sensuuriasetuksen pohjalta Suomeen säädettiin vuonna 1829 tiukka ennakkosensuuriasetus, joka koski julkista sanaa, taidetta ja tiedettä. (Ollila 2004: 59–60; Leino-Kaukiainen 1996: 129–131.) Vuonna 1867 säädetty painovapausasetus ei muuttanut ennakkosensuurin asemaa, sillä vapauden saaminen upotettiin byrokraatiaan. Asetus säilytti ennakkotarkastukset autonomian ajan loppuun asti. (Ollila 2004: 59–60; Leino-Kaukiainen 1996: 133.) Suomalainen sananvapaus koki kovia aikoja 1800-luvun lopulla, varsinkin sen jälkeen, kun N. I. Bobrikov nimitettiin Suomen kenraalikuvernööriksi. (Leino-Kaukiainen 1996: 150; Ollila 2004: 60–61.)

Painovapauslaki tuli voimaan vasta Suomen itsenäistymisen jälkeen vuonna 1919, jolloin ennakkosensuuri poistui. Vastuu julkaistavan materiaalin laadusta siirtyi lehtien päätoimittajille, kustantajille, kirjanpainajille tai kirjakauppiaille. Painovapauslaissa ei määritelty sananvapauden rajoja, vaan lakia rikkovan viestinnän raamit lueteltiin rikoslaissa. Myös poliisille ja sisäministeriölle annettiin oikeudet puuttua painovapauden väärinkäyttöksiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että jonkun täytyi aina olla vastuussa julkaisusta. (Ollila 2004: 62–63.) Vasta vuonna 1995 voimaan tullut sananvapausäännös poisti vuonna 1919, sisällissodan jälkeen säädetyn sananvapauslain (Ollila 2004: 73).

Maailman lehdistönvapaustilannetta seuraavan Toimittajat ilman rajoja -järjestön mukaan Suomi on ollut jo pitkään yksi maailman vapaimmista maista (Reporters Without

Borders 2015b; Freedom House 2015a). Suomi on ollut aina järjestön vuosittaisen lehdistönvapausbarometrin kärkiviisikossa, useimmiten kärkisijalla. Vuonna 2015 Suomi oli sijalla yksi. Myös muut Pohjoismaat, paitsi Islanti, pärjäsivät vertailussa hyvin: Ruotsi oli sijalla viisi, Norja sijalla kaksi ja Tanska sijalla kolme. Islanti oli sijalla 21. (Reporters Without Borders 2015a.)

Itsenäisen, ilmaisunvapautta ja demokraattisia oikeuksia valvovan instituutin Freedom Housen mukaan Suomen mediaympäristö oli vuonna 2015 yksi maailman vapaimpia. Freedom House pitää Suomen poliittista, taloudellista ja lainsäädännöllistä tilannetta hyvänä. Myös muut Pohjoismaat pärjäsivät tässä vertailussa hyvin, Islantia lukuun ottamatta. (Freedom House 2015a; Freedom House 2015b.)

3 MIELIPITEEN ILMAISU SANOMALEHDISSÄ

Tässä luvussa kerron tutkittavasta tekstilajista eli yleisönosastokirjoituksista. Tämän jälkeen esittelen Helsingin Sanomien mielipidetoimituksen roolia sananvapauden edustajana, eli kerron edustuksellisesta sananvapaudesta. Kerron myös, miten yleinen mielipide liittyy tähän tutkimukseen. Lopuksi kerron, miten asemoin ja havainnollistan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla muodostuvat sananvapausrepresentaatiot. Käytän tässä hyväkseni Kuneliuksen (2007) kehittämää nelikenttää. Aloitan kuitenkin yleisönosastokirjoitusten määrittelemisellä.

Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaistavat kirjoitukset ovat yleisönosastokirjoituksia. Nimensä mukaisesti yleisönosastokirjoitukset ovat lehden lukijoiden tekemiä kirjoituksia. (HS 2015b; Suhola, Turunen & Varis 2009: 117–119.) Lukijakunnan kirjoittama materiaali on tyypillisesti sijoitettu omalle osastolleen, erilleen toimituksen tuottamasta materiaalista (Heinonen 2008: 71). Yleisönosastokirjoitusten tarkoitus on tuoda esiin kirjoittajia askarruttavia asioita, eriäviä kantoja asioihin ja ennen kaikkea henkilökohtaisia mielipiteitä (HS 2015b; Suhola, Turunen & Varis 2009: 117–119).

3.1 Edustuksellinen sananvapaus

Tutkimusaineiston kirjoitukset ovat Helsingin Sanomien lukijoiden kirjoittamia, mutta mielipidetoimituksen valitsevia ja muokkaamia. Toimitus siis päättää, mitkä kirjoitukset julkaistaan. (HS 2015b.) Tämän vuoksi julkaistut kirjoitukset heijastavat sitä, millainen Helsingin Sanomien käsitys sananvapaudesta on. Heinosen (1996: 225–226) mukaan ihanteellisessa länsimaisessa demokratiassa kansalaisilla itsellään on sananvapaus, mutta yksilöllisen sananvapauden lisäksi he käyttävät sananvapauttaan myös edustajien kautta. Kansalaiset eivät kuitenkaan itse valitse sananvapautensa edustajia, eli tässä tapauksessa toimittajia. Tiedotusvälineet mahdollistavat kansalaisten äänen kuulumisen, ja näin kansalaiset ovat riippuvaisia edustajistaan. Kuneliuksen (2007: 27) mukaan yleisön edustajana oleminen on yksi journalismin tärkeimmistä voimavaroista.

Helsingin Sanomien mielipidepalstan tapauksessa kansalaiset ovat riippuvaisia siitä, miten toimittajat suhtautuvat siihen, mitä kirjoituksissa halutaan sanoa. Tämän vuoksi sillä, miten toimittajat mieltävät oman roolinsa, on väliä. (Heinonen 1996: 226, 230–231.) Heinosen (1996) väittämän perusteella voidaan ajatella, että esimerkiksi toimittajan omilla kokemuksilla ja käsityksillä oikeasta ja väärästä, on merkitystä siihen, mitä mielipidepalstalla julkaistaan. Tämän vuoksi toimittajien yksilötason päätökset vaikuttavat Helsingin Sanomien mielipidepalstalla muodostuvaan sananvapauskäsitykseen. Myös Helsingin Sanomien ja mielipidetöimituksen julkaisulinjaukset vaikuttavat siihen, mitä mielipidepalstalla julkaistaan.

Pohjolaisen (1996: 188) mukaan joukkoviestimet ovat ilmaisun vartijoita. Hänen mukaansa on arvioitava, kenellä on oikeus päättää siitä, mitä saa julkaista. Tällä hän viittaa hallitusmuotoon kirjattuun sananvapaussäännökseen, jossa puhutaan ilmaisunvapaudesta. Koska kansalaisten on vaikea saada mielipiteitään läpi joukkoviestimille, Pohjolaisen (1996: 189) mukaan se, millaisia viestejä kansalaiset voivat vastaanottaa, nousee tärkeään rooliin. Joukkoviestinnän monipuolisuus vaikuttaa perusoikeussäännön toteutumiseen ja vapaan mielipiteen muodostamiseen (Pohjolainen 1996: 189–190).

Rønning (2013: 18–20) toteaa, että valtio-omisteisella ja yksityisomisteisella medially on erilainen suhde demokratiaan. Kumpikaan muoto ei ole ongelmaton. Yksityisessä omistuksessa olevan median intressejä voivat sanella markkinat tai jopa itse median omistaja. Rønningin (2013: 19) mukaan vaihtoehtoiset mielipiteet jäävät helposti marginaaliin. Valtio-omisteinen media on taas joissain maissa suurin uhka sananvapaudelle, koska se on median ainoa muoto. Rønning (2013: 20) painottaa, että vapaan median tulisi valvoa valtion ja yksityisten yritysten toimia. Median tulisi ideaalitasolla toimia yhteiskunnan jatkeena ja olla kansalaisten äänenä, mutta käytännössä se myötäilee kasvavissa määrin markkinoita (Nieminen & Nordenstreng 2012: 320–322).

3.2 Lukijoiden kirjoitukset sanomalehdissä

Yleisönosastolla on pysyvä paikka sanomalehdissä. Myös sanomalehdillä on vielä tällä hetkellä hyvä sija suomalaisessa mediakentässä, sillä se on mediamuotona Suomen käytetyin mainoskanava. Suomessa ilmestyy väkilukuun suhteutettuna maailman kolmanneksi eniten sanomalehtiä. (Sanomalehtien liitto 2015b.) Tässä tutkimuksessa aineisto on kerätty Helsingin Sanomien mielipidepalstalta, joka on yleisönosasto. Kyseessä on hyvin perinteinen foorumi, jossa lehden lukijakunta osallistuu julkiseen keskusteluun omilla kirjoituksillaan (Heinonen 2008: 59). Sanomalehden yleisönosasto ei ole vilkas keskusteluympäristö, koska yleisön tekemät kirjoitukset julkaistaan vasta sen jälkeen, kun toimitus on käsitellyt ja arvottanut ne. Helsingin Sanomissa mielipide- ja yleisönosastokirjoitusten julkaisuun kuuluu lehden määritelmän mukaan pari päivää. Koska kirjoitusten julkaisuajataulu on väljä, yleisönosastolla ei välttämättä synny keskustelunomaista kommunikointia. (Heinonen 2008: 59, 66; HS 2015b.) Kaikki kirjoitukset eivät päädy lehteen, toimituksella on valta valita lehteen päätyvä aineisto. Aiheet yleisönosastolla ovat vapaita ja niiden kirjo on yleisönosastolla laaja. Tämän vuoksi kirjoitukset ovat usein suoraan kantaaottavia puheenvuoroja. Yleisönosastokirjoitukset ovat siis lukijoiden kirjoittamia mielipidekirjoituksia. (Heinonen 2008: 59, 66; Suhola ym. 2009: 117.)

Journalistinen vapaus on erityisen oleellista mielipide- ja yleisönosastokirjoitusten tapauksessa, koska journalisteilla on oikeus muuttaa lehden lukijoiden kirjoittamia tekstejä joissain määrin, kuten esimerkiksi lyhentää niitä ja otsikoida ne uudelleen. Ennen kaikkea toimitus valitsee lehteen päätyvän aineiston. (HS 2015b; Suhola ym. 2009: 117.) Tämän vuoksi on tärkeää, että journalisteilla on oikeus tehdä työtään vapaasti eikä heitä painosteta julkaisujen suhteen (Hemánus 1983: 18–19). Journalistinen vapaus mahdollistaa, että lehdistö voi vapaasti valvoa vallankäyttöä ilman, että heidän työtään sensuroidaan tai estetään millään tavalla (Tiilikka 2007: 101).

Heinosen (2008) tekemän tutkimuksen mukaan sanomalehtien yleisönosastot ovat voimissaan, vaikka yleisöllä oli jo hänen tutkimuksen tekohetkellä lukuisia keinoja saada äänensä kuuluviin. Heinonen haastatteli ulkomaisten ja kotimaisten lehtien päätoimitta-

ja. Hänen aiheensa oli yleisön osallistuminen sanomalehden tekemiseen. Kaikki tutkimukseen osallistuneet päätoimittajat pitivät vielä vuonna 2008 yleisönosastoa tärkeänä osana lehteä. Heinosen (2008: 60) mukaan yleisönosastojen asemat olivat jopa vahvistuneet tutkituissa sanomalehdissä. Vastaajista 74 prosenttia piti verkossa olevia foorumeita yhtä tärkeänä kuin yleisönosastoa. Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa lehdessä oli yleisönosasto, joskin niiden koot vaihtelivat paljon. (Heinonen 2008: 59–60.) Yleisönosastoja ja verkkofoorumeita tutkinut Pietilä (2001: 21) toteaa, että sanomalehtien yleisönosastot ovat verkkofoorumeita demokraattisempia keskusteluympäristöjä, koska niiden keskustelijajoukko koostuu useista eri yksilöistä eli yleisönosastolla keskustelea hajautetumpi joukko kansalaisia.

Heinosen (2008: 64–65) mukaan hänen tutkimukseensa osallistuneissa lehdissä ei kerrottu lukijoille kovinkaan tarkasti, miten mielipidekirjoitus pitää tehdä. Ohjeet koskettivat lähinnä pituutta, nimimerkin tai oman nimen käyttöä ja tietoa, että lehdellä on valta päättää, mitä lehteen päätyy. Helsingin Sanomien mielipidepalstalle voi kirjoittaa nimimerkillä vain erityistapauksissa, esimerkiksi jos kirjoittajan terveys tai taloudellinen hyvinvointi on uhattuna (HS 2015b). Pääosin sivulle kirjoitetaan omalla nimellä, osa lisäksi vielä ammatin tai tutkinnon. Heinosen (2008: 62) tekemässä tutkimuksessa lehtien käytännöt vaihtelivat paljon. Tutkimuksen valmistumisen aikaan osa sanomalehdistä oli siirtymässä kokonaan pois nimimerkkien käyttämisestä.

3.3 Yleinen mielipide ja julkinen keskustelu

Koska Helsingin Sanomien mielipidepalsta on foorumi, jossa kansalaiset pääsevät ääneen, yleinen mielipide muodostuu osaksi siellä. Yleisellä mielipiteellä on monta roolia demokraattisessa yhteiskunnassa. Ensinnäkin sen tehtävä on osoittaa kansalaisten mielipide ja ennen kaikkea tyytyväisyys tai tyytymättömyys tehtyihin päätöksiin ja valtiovaltaan. Yleisen mielipiteen ilmaisu on myös politiikkaan osallistumista, sillä osallistumisella voidaan vaikuttaa asioihin. Yleinen mielipide auttaa ihmisiä myös peilaamaan omaa mielipidettään eri asioihin. Lewis ja Wahl-Jorgensen (2005: 99) kuitenkin lainaavat Raymond Williamsilta (1963) peräisin olevaa ajatusta, jonka mukaan termi *yleinen*

mielipide homogenisoi yksilöt isoksi julkiseksi massaksi, jossa yksilöiden äänet eivät erotu.

Malmbergin (2012: 18) mukaan liberaali yhteiskunta- ja valtioteoria tarvitsee viestintää perustellakseen sen, että yksilöt pystyvät muodostamaan yleisen mielipiteen ja muodostamaan poliittisen subjektin, kuten puolueen. Tämä tarkoittaa sitä, että politiikka ja sitä kautta demokratia voivat toimia vain, jos julkisuus toimii ja mielipiteitä voidaan muodostaa vapaasti. Yleisen mielipiteen ongelma onkin siinä, että on vaikea määrittellä, mikä on vallitseva mielipide. Tapoja määrittää yleinen mielipide ovat esimerkiksi mielipidekysely tai katugallup. Nämäkään eivät kuitenkaan anna täydellistä vastausta kansan mielipiteestä johonkin asiaan. Yleistä mielipidettä on mahdotonta mitata tai määrittää tarkasti millään menetelmällä. (Lewis & Wahl-Jorgensen 2005: 98–105.) Toinen ongelma on se, että on vaikea määrittellä, tekeekö yleisö järkeviä päätöksiä yleisen mielipiteen avulla tai onko yleinen mielipide ylipäätään järkevä tai looginen. Yleisen mielipiteen lopputulos riippuu myös siitä, miten paljon yleisö seuraa keskustelua ja julkisuutta, eli tässä tapauksessa uutisia ja mielipidekirjoittelua (ks. Malmberg 2012: 20–21).

Yleinen mielipide muodostuu julkisella foorumilla, jossa voidaan käydä julkista keskustelua. Termillä *julkinen keskustelu* viitataan median välittämien, kielellisten tekojen aikaansaamaan jatkumoon (Rahkonen 2006: 25; Kunelius 2003: 41–43). Tämän tutkimuksen tapauksessa julkista keskustelua on siis esimerkiksi se, että Helsingin Sanomien lukija reagoi johonkin julkisuudessa olleeseen tietoon tai keskusteluun kirjoittamalla siitä mielipidepalstalle. Julkisuudella taas viitataan abstraktiin alueeseen, jossa esimerkiksi tieto avointa ja saatavilla olevaa (Rahkonen 2006: 25; Kunelius 2003: 42, 63–64).

Lehdistö ja joukkoviestimet puhuvat ihmisten puolesta tai antavat heille puheenvuoron. Oleellista on myös huomata, että journalismi puhuu kansalaisten puolesta. Tällöin toimittaja saattaa käyttää oletuksia siitä, mikä on yleinen mielipide. (Lewis & Wahl-Jorgensen 2005: 99, 105; Malmberg 2012: 20.) Tämän tutkimuksen tapauksessa julkisena foorumina on Helsingin Sanomien mielipidepalsta. Julkisuus liittyy vahvasti myös deliberatiivisen demokratian toteuttamiseen. *Deliberatiivisen demokratian* käsite on epäselvä, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan ratkaisukeskeistä demokratiaa, jossa julkinen

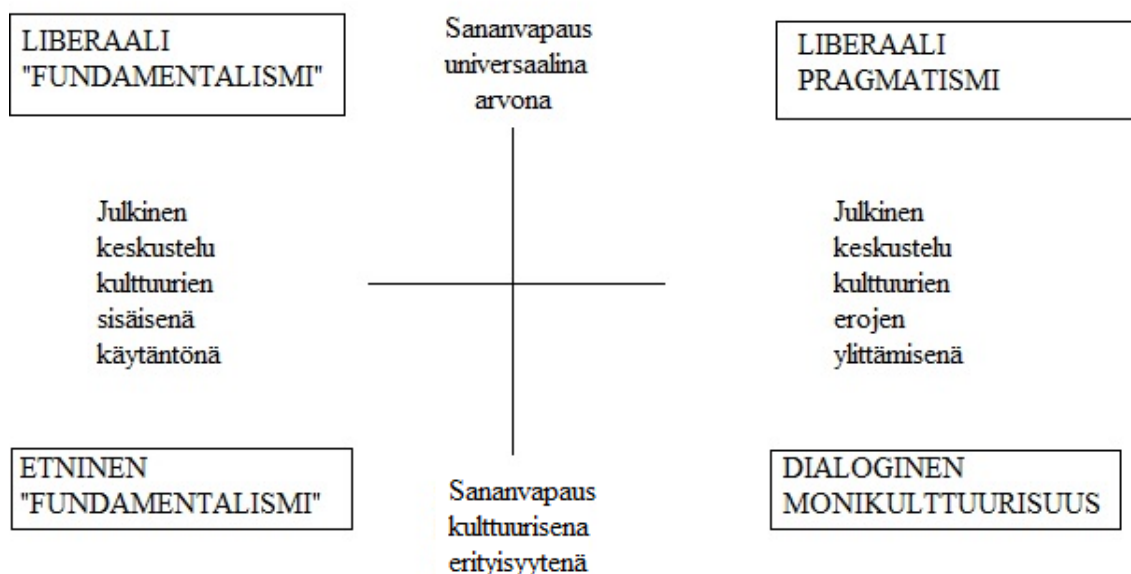
keskustelu on päätöksenteon ytimessä. Deliberatiivisessa demokratiassa yleinen mielipide hallitsee. (Malmberg 2012: 26, 29.)

3.4 Sananvapauden ulottuvuudet ja asemointi mielipidepalstalla

Käytän tässä tutkimuksessa Kuneliuksen (2007) kehittämää nelikenttää, jolla voi havainnollistaa, miten sananvapaus representoituu tutkimusaineistossa esiintyvissä diskursseissa. Kunelius (2007: 28–29) käytti nelikenttää tutkimuksessa, jossa hän tarkasteli ja havainnollisti eri maiden sanomalehtien sananvapauskantoja suhteessa näkemysten avaruuteen ja kulttuurisidonnaisuuteen (ks. kuvio 1). Sananvapauskannalla tarkoitetaan sitä, miten toimittajat ja heidän edustamansa media hahmottavat sananvapauden (Kunelius 2007: 28).

Tässä tutkimuksessa sovellan Kuneliuksen (2007) nelikenttää representaatioiden tarkasteluun ja havainnollistamiseen (ks. kuvio 1). Representaatioilla tarkoitetaan tietyssä tilanteessa muodostunutta kuvausta jostain asiasta, tässä tapauksessa sananvapaudesta (Hall 2013: 1; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56). Kuneliuksen (2007) kehittämä nelikenttä ei kuitenkaan ole ihanteellinen tämän tutkimuksen tarkoitukseen, koska se on kehitetty havainnollistamaan monen maan ja monen eri kulttuurin sananvapauskantoja. Tässä tutkimuksessa siis kokeilen, miten Kuneliuksen (2007) tekemä nelikenttä soveltuu pelkästään suomalaisen kirjoittelun tarkasteluun.

Nelikenttää hahmotetaan kahden janan avulla: pystyakselilla ja vaaka-akselilla (ks. kuvio 1). Mitä ylemmäs nelikentän pystyakselilla liikutaan, sitä liberaalimmaksi arvoksi sananvapaus muuttuu. Liikuttaessa pystyakselia alaspäin sananvapaudesta tulee paikallisempi, kulttuurisesti erityisempi ja omassa ympäristössään kehittynyt asia. Pystyakseli siis kuvaa sitä, miten avarana arvona sananvapaus nähdään. (Kunelius 2007: 29.)



Kuvio 1. Sananvapauden nelikenttä (Kunelius 2007: 29)

Nelikentän vaaka-akseli kuvaa sitä, miten kulttuurisidonnaisesti julkiseen keskusteluun suhtaudutaan (ks. kuvio 1). Kunelius (2007: 30) nimittää vaaka-akselia viestintäulottuvuudeksi. Vaaka-akselin vasen reuna edustaa fundamentalistisia kantoja, oikea taas julkista keskustelua kannattavia kantoja. Siis mitä oikeammalla vaaka-akselilla ollaan, sitä enemmän kannatetaan julkista keskustelua ongelmien ratkaisukeinona. Vasemmassa reunassa julkinen keskustelu on yhden kulttuurin sisällä oleva, fundamentalistinen asia. Oikeassa reunassa taas julkinen keskustelu ei ole yhteen kulttuuriin sidoksissa oleva asia, vaan se on yhteinen asia, jonka avulla ratkotaan ongelmia. (Kunelius 2007: 29–30.)

Pysty- ja vaaka-akseli jakavat kuvion neljään eri kenttään. Nelikentän nurkissa olevat sananvapauskantojen määritelmät ovat Kuneliuksen (2007) tutkimuksen tuloksia. Käytän omassa tutkimuksessani näitä samoja määritelmiä asemoidessani sananvapausrepresentaatioita nelikenttään. Kunelius (2007) löysi Muhammed-keskusteluista neljä erilaista kantaa: liberaali fundamentalisti (radikalismi), etninen fundamentalismi, liberaali pragmatismi ja dialoginen monikulttuurisuus (ks. kuvio 1). Liberaalin fundamentalismin mukaan sananvapaus on luovuttamaton arvo, jonka

puolesta on taisteltava. Tämän vuoksi Kunelius (2007: 30) nimittää sitä radikalismiksi. Ääri-liberaalit kannat puolsivat Muhammed-pilakuvien julkistamista ja pitivät länsimaita sananvapauden edelläkävijöinä (Kunelius 2007: 31). Etninen fundamentalismi taas pitää kiinni kulttuurisista lähtökohdista ja omien uskomusten oikeellisuudesta. Sananvapaus on vierasta tälle kannalle (Kunelius 2007: 32).

Liberaalissa pragmatismissa julkisen keskustelun ylläpitäminen on osa vapautta. Liberaali pragmaatikko saattaa ajatella, että jopa vaikeneminen tietyissä asioissa voi olla oikea ratkaisu, jotta julkinen keskustelu ei loppuisi. Rauhanomaisen keskustelun ylläpitäminen edistää liberalismia paremmin kuin omien arvojen julistaminen. (Kunelius 2007: 34.) Dialoginen monikulttuurisuus on yhdistelmä liberalismiin kritiikkiä ja uskoa kulttuurien väliseen viestintään. Sananvapautta kuitenkin rajoittavat raha, valta, tavat, kulttuurit ja muut rakenteet. Tämän kannan mukaan länsimainen sananvapaus ei ole hyvä mittapuu kaikelle. Dialoginen monikulttuurisuus pyrkii ymmärtämään ja kanssakäymään muiden kantojen kanssa. (Kunelius 2007: 36–37.) Dialogisen monikulttuurisuuden ja liberaalin pragmatismien rajat eivät ole aina selviä. Ero selviää käytännössä siinä, kenelle liberalismi ja monikulttuurisuus ovat tavoitteita. (Kunelius 2007: 38.)

Havainnollistan tutkimusaineiston diskursseissa syntyneitä, sananvapautta kuvaavia representaatioita piirtämällä nelikenttään kuvion. Kuviolla visualisoin, millaiselle alueelle representaatio asemoituu nelikentässä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kuvio voi olla esimerkiksi kolmionmuotoinen, jos tulkitsen, että representaatiolla on kolme eri ääripäätä.

4 KIELI JA TODELLISUUS VUOROVAIKUTUKSESSA

Tämän tutkimuksen teoreettisen selkärangan muodostavat käsitteet *diskurssi*, *sosiaalinen konstruktionismi*, *diskurssianalyysi*, *representaatio* ja *konteksti*. Tämä luku on omistettu näille käsitteille. Aluksi selvitän, mitä diskurssit tarkoittavat ja miten niitä tutkitaan. Sen jälkeen avaan representaation käsitettä. Tämän jälkeen kerron, miten sosiaalinen konstruktionismi ja konteksti vaikuttavat representaatioiden muodostumiseen.

4.1 Diskurssi

Diskurssin käsitteellä viitataan kielenkäyttöön sosiaalisessa kontekstissa (Pälli 2003: 22). Diskurssi on merkityssuhteiden systeemi, jonka puitteissa tietynlaista todellisuutta on mahdollista luoda ja ymmärtää (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 26). Tutkimuksessani käsittelen diskurssia puhetapana, joka muodostuu tutkimusaineiston yleisönosastokirjoituksissa (ks. emt. 26). Hall (1999: 98, 105) pitää diskurssia ryhmänä lausumia, jotka tarjoavat puhettavan tiettyä tietoa varten. Hänen mukaansa diskurssit rajaavat sitä, millaisia representaatioita niissä syntyy keskusteltavista asioista (emt. 98, 105). Se mahdollistaa ja rajoittaa sitä, mitä voidaan ymmärtää. Diskurssi siis järjestää kieltä tietyn tavan mukaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55). Merkitysten rakentuminen sosiaalisissa tilanteissa liittyy kielen funktionaalisuuteen, joka on olennainen osa diskurssianalyysiä. Funktionaalisuudessa korostuvat kielen tilannesidonnaisuus ja sosiaalinen kanssakäyminen. Tämä ajatus perustuu M. A. K. Hallidaylta peräisin olevaan systeemifunktionaaliseen kielioppiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14, 24.)

Diskurssien muotoutumisen takana on laajempi viitekehys, jota kutsutaan *sosiaaliseksi konstruktionismiksi*. Kyseessä on teoreettis-metodologinen viitekehys, joka keskittyy merkitysten ja niin kutsutun sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Diskurssianalyysin teoria pohjautuu sosiaalisen konstruktionismin traditioon. Diskurssianalyysissä tutkimuskohteeksi valitaan kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joiden kautta sosiaalinen todellisuutemme rakentuu. (Jokinen 1999: 39–40.) Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksena voidaan pitää sitä, että kielenkäyttö on tekemistä, joka muodostuu sosi-

aalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta (Suoninen 1999: 17). Todellisuus siis rakentuu kielen kautta (Pälli 2003: 25).

Sosiaaliset konstruktiot, kuten esimerkiksi sukupuoli, ovat historiallisten tapahtumien, yhteiskunnallisten voimien ideologioiden tuotteita (Hacking 2009: 14, 61). Jokinen (1999: 39) puhuu asioiden merkityksellistämistä. Hän on samoilla linjoilla Hackingin (2009) kanssa konstruktioiden historiallisuudesta, mutta Jokinen lisää, että sosiaalisessa todellisuudessa merkityksiä vahvistetaan koko ajan, mutta samalla myös merkitysten rajat hämärtyvät. Tämän teorian valossa sananvapaus on sosiaalinen konstruktio, jonka muodostumiseen vaikuttavat yleisönosastokirjoituksissa syntyvät diskurssit.

Diskurssit elävät ja niitä tuotetaan koko ajan lisää. Diskurssit ovat sidottuja ympäristöön, jossa ne luodaan. Tämän vuoksi sanat, ilmiöt ja oliot saavat eri keskusteluissa ja eri tilanteissa uusia merkityksiä. Tällä tavoin ympäristömme muuttaa diskursseja koko ajan, mutta myös diskurssit vaikuttavat sosiaaliseen ympäristöömme. Tätä diskurssien tutkimiseen liittyvää ilmiötä kutsutaan diskurssien *kaksoiskierteeksi*. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 49.) Yksi diskurssianalyysin lähtökohdista onkin se, että kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa ja että kielenkäyttö rakentaa todellisuutta koko ajan. (Fairclough 1997: 28, 75; Suoninen 1999: 17; Jokinen 1999: 38.) Jos kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta, sillä on valtaa, ja se vaikuttaa siihen, miten asioita hahmotetaan (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 52). Diskurssi ei myöskään ole koskaan täysin neutraali, koska tekstien luojat tekevät aina tietoisia tai tiedostamattomia valintoja. Hallin (1999: 103) mukaan asiaan vaikuttaa myös se, että nojaamme usein siihen, mitä tiedämme maailmasta jo ennestään.

Tekstit ovat kielenkäyttöä, ja ne rakentavat sosiaalisia identiteettejä, suhteita ja tieto- ja uskomusjärjestelmiä (Fairclough 1997: 76, 79). Tämä tarkoittaa sitä, että kielellä voi uusintaa ja lujittaa tiettyä tapaa puhua asioista. Teksteillä tarkoitetaan ilmaisun muotoja, kuten esimerkiksi kirjoituksia, kuvia, videoita, keskusteluja tai vaikka tauluja. Laajimmillaan diskurssilla voidaankin tarkoittaa kaikkea puhuttua ja kirjoitettua kieltä (Väliveronen 1998: 21).

Diskurssin määrittelemistä hankaloittaa se, että kyseessä on useilla eri tieteenaloilla käytetty termi. Tässä tutkimuksessa kiinnitän huomiota tekstikohtiin, jotka ovat kokonaisvirkeitä tai sitä isompia kokonaisuuksia. Tutkin kaikkia kohtia, joissa puhutaan sananvapaudesta tavalla tai toisella. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 24, 26; Fairclough 1997: 75, 79.) Tekstit voivat sisältää useita diskursseja eli yksi yleisönosastokirjoitus ei välttämättä edusta vain yhtä diskurssia (Fairclough 1997: 76).

Diskurssijärjestyksellä tarkoitetaan diskurssien arvojärjestystä, jota kutsutaan sosiaalisiksi järjestyksiksi (Fairclough 1997: 76; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 58–59; Valtonen 1998: 97–98). Diskurssit eivät järjesty pelkästään kielellisesti, mutta myös yhteiskunnallisin perustein. Diskurssien valta liittyy diskurssien järjestykseen: tietyistä asioista puhutaan aina tietyllä tavalla, jonka vuoksi jotkut asiat jäävät aina pois. Pelkistetty esimerkki aiheesta on se, että ihmisyyttä näkyy harvoin talouskeskustelussa. Kun yksi diskurssi nousee muita diskursseja vahvemmaksi, sitä voidaan kutsua vallitsevaksi (Valtonen 1998: 103).

Diskurssikäytännöllä tarkoitetaan tekstin luomiseen ja vastaanottamiseen liittyviä prosesseja ja käytäntöjä (Fairclough 1997: 81). Diskurssikäytännöt ohjaavat tekstin tulkitusta, ja ne ovat muovaantuneet ajan saatossa. Diskurssikäytännöt voidaan nähdä myös eräänlaisina työkaluina, joita kielenkäyttäjät voi tilanteen ja kontekstin sallimissa rajoissa käyttää. (Fairclough 1997: 28, 79, 81; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35, 42.) Tässä tapauksessa mielipidepalstalla julkaistujen yleisönosastokirjoitusten kirjoitustapaan vaikuttavat Helsingin Sanomien mielipidetointituksen toimituskäytännöt ja ympäristö, jossa teksti julkaistaan. Tekstin muotoon vaikuttaa myös se, kenelle teksti kirjoitetaan. Monet mielipidepalstalla julkaistaviin teksteihin vaikuttavat diskurssikäytännöt ovat institutionaalisia. (Fairclough 1997: 79, 81–85; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 42, 44.) Se, että tekstit ovat usein osoitettu jollekin tai niissä viitataan Helsingin Sanomissa julkaistuihin juttuihin, on diskurssikäytännön sanelema asia.

4.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysissä yhdistyvät aika, paikka, tilanne ja kielenkäyttäjät. Diskurssianalyysi tarkastelee sitä, mitä käyttäjä tekee kielelle ja kieli käyttäjälle sekä miten kieli toimii erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11, 14; Suoninen 1999: 18.) Diskurssianalyysin tulokset kuvaavat tutkittavan ilmiön laatua (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 140). Diskursseja tutkittaessa huomio kiinnittyy sosiaalisen toiminnan ja kielenkäytön säännönmukaisuuteen ja vaihtelevuuteen (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 37). Pohjimmillaan diskurssien tutkimisessä on kyse merkitysten synnyn tarkastelusta. Kielelle annetaan hyvin paljon erilaisia merkityksiä erilaisissa ympäristöissä. Värit ovat hyvä esimerkki tästä: punaisella ja vihreällä värillä on politiikassa aivan eri merkitys kuin liikenteessä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11–14; Suoninen 1999: 18.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen sananvapautta ja sitä, millaisia merkityksiä sille annetaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Diskurssianalyysissä kielenkäyttö nähdään siis tekoina ja toimintana, jotka muokkaavat sosiaalista todellisuutta ja ilmentävät sitä (Suoninen 1999: 20).

Käytän diskurssianalyysiä tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa. Keskityn tutkimuksessani siihen, miten sananvapautta käytetään, mihin sen käyttö vaikuttaa, mitä sananvapaudelle tehdään ja millaisissa asiayhteyksissä siitä puhutaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kiinnitän huomiota esimerkiksi siihen, uhataanko sananvapautta vai uhkaako sananvapaus jotain. Jos esimerkiksi sananvapaus nousee pääosin puhuttaessa maahanmuutosta, vaikuttaa diskurssiin ja sananvapauteen se, pidetäänkö maahanmuuttoa positiivisena vai negatiivisena asiana. Tällä tavoin tarkastelen kirjoitusten laatua eli sitä, millaisia ne ovat. Tämän lisäksi tutkin aiheiden toistuvuutta. Tällä tavoin saan selville, miten vahvoja tietyt puhettavat ovat.

Diskurssianalyysin kannalta mielenkiintoista on myös se, mistä vaietaan, mitkä asiat eivät nouse esiin ja mitä aineistosta puuttuu (Fairclough 1997: 80). Suoninen (1999: 33) kertoo, että sosiaalisen todellisuuden mahdollistamat, mutta toteuttamatta jääneet asiat, ovat diskurssianalyysin kannalta erittäin tärkeitä, koska toteutumatta jääneet asiat saattavat silti olla todella olennainen osa esimerkiksi sananvapauskeskustelua. Esimerkiksi

tutkimusaineistosta voi puuttua kokonaan vähemmistöjen oikeuksia koskeva keskustelu, vaikka sananvapaudesta käytävä keskustelu mahdollistaa asiasta puhumisen.

4.3 Representaatiot

Tekstit heijastavat ja luovat todellisuutta (Fairclough 1997: 136). Representoiminen tarkoittaa merkityksen luomista kielen kautta (Hall 2013: 2). *Representaatio* on tämän prosessin tuotos. Se on tietyssä tilanteessa ja tiettyjen tekijöiden vaikutuksesta syntynyt kuvaus jostain asiasta. Representaatiot kuvaavat asioita ja ilmiötä kielen avulla. (Hall 2013: 1; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56.) Fairclough (1997: 137) puhuu propositioista eli jonkin ajatuksen sisältävistä lauseista, joiden avulla representaatiot syntyvät. Representaation syntyyn vaikuttavat tekstin luojaan asema, edut ja päämäärät. Representaatioiden hahmottamisen tukena käytän tässä tutkimuksessa Kuneliuksen (2007) kehittämää nelikenttää, jonka avulla pystyn havainnollistamaan, millaisia representaatioita diskursseissa syntyy (ks. luku 3.4).

Representaatiot syntyvät siis tekstien välityksellä. Varsinainen ja lopullinen representaatio syntyy tekstin vastaanottajan mielessä. (Fairclough 1999: 136, 140.) Tekstin luoja käyttää valtaa siinä määrin, että hän tietoisesti tai tiedostamatta tekee valintoja ja laittaa asioita tärkeysjärjestykseen (ks. Fairclough 1997: 13). Se, mitä tekstissä on, on yhtä tärkeää kuin se, mitä tekstistä puuttuu. Representaatioiden analysoiminen on siis analyysiä valinnoista. (Emt. 139–140.) Representaatiot ovat ennen kaikkea kulttuurisidonnaisia, koska ne ovat ihmisten luomia (Hall 2013: 45). Asioilla, tapahtumilla ja ilmiöillä ei ole valmista merkitystä, vaan ne luodaan ja määritellään aina uudelleen. Eri kulttuureissa asiat määritellään eri tavalla.

Representaatiot syntyvät diskursseissa, ja niiden avulla tarkastellaan sitä, miten todellisuutta kuvataan ja millaisin keinoin kuvaus tehdään (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 54–56). Tarkemmin sanottuna representaatiot syntyvät niissä pisteissä, joissa kielenkäyttötilanne, sosiaalinen ja historiallinen konteksti yhdistyvät. Se, millainen kuva esimerkiksi kalastuksesta annetaan, vaihtelee diskursseittain. Esimerkiksi talous ja luonnonsuojelu

puhuvat samasta aiheesta todennäköisesti hyvin eri tavoin. Representaatiot elävät suhteessa toisiinsa representaatioihin tai vastakohtiin, kuten Hall (1999: 153) asian muotoilee. Sananvapauden representaatio syntyy Hallin (1999) esimerkin mukaan suhteessa omaan vastakohtaansa, joka tässä tutkielmassa on sensuuri. Merkitys muodostuu vastakohtien välisistä eroista. Puhetapa, jossa representaatiot syntyvät, kuitenkin muodostetaan luokittelun avulla (Hall 1999: 167). Tämän vuoksi representaatiolla onkin valta merkitä, osoittaa ja luokitella (Hall 1999: 193).

Representaation syntymiseen vaikuttavat ennen kaikkea sanavalinnat. Juurikin kielelliset valinnat ovat mukana luomassa arvotuksia ja ohjaavat sitä, miten asiasta puhutaan. (Fairclough 1997: 140). Sanavalinnat ja pienetkin muutokset saattavat muuttaa representaatiota. Tästä johtuen jokaista representaatiota voidaan pitää ainutlaatuisena (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56).

4.4 Konteksti

Kieli ymmärretään eri ympäristöissä eri tavoin. Tämän vuoksi *konteksti* on diskurssianalyysissä erittäin tärkeässä osassa. Kontekstilla tarkoitetaan asiayhteyttä, toimintaympäristöä, käsiteltävän asian historiallista taustaa tai vaikka yhteiskunnallista tilaa. Konteksti tarkoittaa niitä tekijöitä, jotka rajaavat, ohjaavat ja osittain mahdollistavat tiettyjen merkitysten muodostumista. (Gee 2014: 12; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 29–31.)

Kontekstin käsitettä voidaan pitää ikään kuin ympäristön tarkastelun makrotasona, eli huomio kiinnittyy esimerkiksi yhteiskunnan sosiaaliseen tilanteeseen. *Tilannekontekstia* tarkastellessa puhutaan taas mikrotasosta. Tilannekontekstilla tarkoitetaan ympäristöä ja tilannetta, jossa kommunikointi tapahtuu. Tämän vuoksi myös osallistujien roolit vaikuttavat tilannekontekstiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 32–33.) Kieli ja sen tuotokset eivät ole kontekstista vapaita, vaan ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa (Jokinen 1999: 39–40).

Merkitysten *tilanteinen rakentuminen ja rakentaminen* ovat olennaisia diskurssianalyysissä. Merkitysten tarkastelu on kiinni ajassa ja paikassa. Merkitysten syntyminen on sidoksissa myös aikakauteen ja sen tapoihin ja tietopohjaan. (Jokinen & Juhila 1999: 56–57.) Aikakauteen sitoutuminen on tämän tutkimuksen kannalta tärkeää, koska tutkimusaineistoni koostuu eri vuosina julkaistuista yleisönosastokirjoituksista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tietystä asiasta saatetaan puhua hyvin eri tavoin eri vuosina. Esimerkiksi internetistä saatetaan kirjoittaa vuonna 2000 eri tavalla kuin vuonna 2014. Sama asia pätee myös sananvapauden käsitteeseen, koska käsitetään eri ajassa eri tavalla (ks. luvut 2.1 ja 2.4).

Tässä tutkimuksessa kontekstiin vaikuttaa ennen kaikkea se, että tutkittavat yleisönosastokirjoitukset julkaistaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Vaikka kirjoitukset voivat olla kenen tahansa kirjoittamia, ne ovat kuitenkin Helsingin Sanomien mielipidetöimituksen valitsemia (HS 2015b). Tämä vaikuttaa siihen, että tekstit ovat tietyn pituisia ja kirjoitusten sisältö on mielipidetöimituksen mielestä julkaisukelpoista ja Helsingin Sanomien mielipidetöimituksen julkaisulinjan mukaisia (HS 2015b). Myös yksittäisen toimittajan valinnat vaikuttavat siihen, millaisia tekstejä julkaistaan.

5 SANANVAPAUS AIHEENA MIELIPIDEPALSTALLA

Tässä luvussa esittelen analyysini, tutkimusaineistosta löytyneet diskurssit ja sananvapautta kuvaavat representaatiot. Luvussa 5.1 kerron, paljonko tutkimusaineistossa on yleisönosastokirjoituksia. Tarkastelen kirjoitusten määrien muutosta. Kerron myös, millainen on kirjoittajien sukupuolijakauma ja paljonko Helsingin Sanomien mielipidepalstalle kirjoitetaan sananvapaudesta nimimerkillä.

Diskurssien analysoiminen jakautuu määrälliseen ja laadulliseen osioon. Luvussa 5.2 kerron millaisia diskursseja tutkimusaineistosta löytyy ja määritän tekstikohtien esiintymismääriin perustuen, mikä diskurssi on tutkimusaineistossa yleisin. Käsittelen joikaista tutkimusaineistosta erottelemaani diskurssia omassa luvussaan. Laadullinen analyysi alkaa luvusta 5.3. Luvut 5.3, 5.4, 5.5. ja 5.6. jakautuvat jokainen kahteen osaan. Jokaisessa luvussa on kaksi alalukua, joista toisessa käsittelen diskurssia ja toisessa representaatiota. Havainnollistan representaation asemointia piirtämällä sitä kuvaavan kuvion Kuneliuksen (2007) kehittämään nelikenttään.

5.1 Mielipidepalstalla julkaistujen yleisönosastokirjoitusten määrät

Tutkimusaineistoni koostuu 199:stä mielipidepalstalla julkaistusta yleisönosastokirjoituksesta. Kaiken kaikkiaan Helsingin Sanomien verkkosivuilta haettuun aineistoon kuuluu 214 mielipidekirjoitusta. Jätin lopullisesta, analyysiini päätyvästä tutkimusaineistosta pois mielipidepalstalla julkaistut Päivän kysymys -nimiset verkkogallupit, joita hakutuloksiin sisältyy kaksi. Jätin analyysin ulkopuolelle myös Vieraskynä-, Sunnuntaikynä- ja Sunnuntaidebatti-palstojen mielipidekirjoitukset, koska niitä ei ole julkaistu mielipidepalstalla. Näitä kirjoituksia on yhteensä yksitoista. Jätin tutkimusaineiston ulkopuolelle myös mielipidetoimituksen kirjoittamat kirjoitukset, koska niille ei löydy tarkkaa kirjoittajaa. Näitä kirjoituksia on kaksi.

Taulukko 1. Yleisönosastokirjoitusten määrät 2000–2004 ja 2010–2014

Kirjoitukset	2000	2001	2002	2003	2004	Yhteensä
Aiheena sananvapaus	6	11	22	13	16	68
	2010	2011	2012	2013	2014	Yhteensä
Aiheena sananvapaus	44	22	32	19	14	131
						Yhteensä 199

Vuosina 2000–2004 mielipidepalstalla julkaistaan yhteensä 68 yleisönosastokirjoitusta, jossa kirjoitetaan jotain sanan-, mielipiteen- tai ilmaisunvapauteen liittyvää. Näistä vapauksista kirjoittaminen kasvaa määrällisesti vuoteen 2014 mennessä. Vuosien 2010–2014 aikana yleisönosastokirjoituksia julkaistaan jopa 131 aiheeseen liittyvää yleisönosastokirjoitusta. Vuosittaiset vaihtelut määrissä eivät kuitenkaan ole suuria. Vähiten sanan-, mielipiteen- ja ilmaisunvapauksista kirjoitetaan vuonna 2000 ja eniten vuonna 2010. Vuosina 2010–2014 sananvapaudesta kirjoittamisen määrä kasvaa 63 yleisönosastokirjoituksella.

Vuonna 2000 kirjoituksissa ei ole yksittäistä aihetta, josta kirjoitetaan. Aiheet vaihtelevat mainonnan vaaroista virkamiesten sananvapauteen. Vuonna 2001 tutkimusaineiston kirjoituksissa käsitellään niin kutsuttua Nostokonepalvelu-juttua, jota koskevissa kirjoituksissa kommentoidaan sananvapauteen liittyviä asioita ja Helsingin Sanomien toimintaa. Aiheesta kirjoitetaan kolmessa yleisönosastokirjoituksessa. Vuonna 2002 korostuu Neil Hardwickin saama oikeustuomio, josta kirjoitetaan viidessä yleisönosastokirjoituksessa. Toinen vuonna 2002 esiin nouseva aihe on internet. Internetin vaaroista sekä internetkeskusteluista kirjoitetaan kuudessa yleisönosastokirjoituksessa. Vuonna 2003 korostuvat oikeuden päätöksiä koskevat aiheet. Päätöksiä kommentoidaan viidessä yleisönosastokirjoituksessa. Vuonna 2003 jatketaan kirjoittelua internetistä. Vuonna 2004 taiteen rajoista kirjoitetaan kolmessa yleisönosastokirjoituksessa.

Vuoden 2010 mielipidepalstalla kirjoitetaan internetissä tapahtuvasta sisältöjen laittomasta jakamisesta. Uskontoon liittyvistä aiheista kirjoitetaan seitsemässä yleisönosasto-

kirjoituksessa. Näiden aiheiden lisäksi poliitikkojen yksityisyydestä ja roolista kirjoitetaan paljon monessa eri asiayhteydessä. Vuonna 2011 kirjoitetaan vihapuheesta, Norjan joukkosurmista ja poliitikkojen sanomisista. Norjan joukkosurmia ja siitä kummunnutta vihapuheaiheista uutisointia ja kirjoittelua kommentoidaan kuudessa yleisönosastokirjoituksessa. Vuonna 2012 keskitytään perussuomalaisiin ja heidän silloisen kansanedustajansa Jussi Halla-ahon saamaan tuomioon. Vuonna 2013 kirjoitetaan lähdesuojasta ja internetiin liittyvistä tietoturvariskeistä. Lähdesuojasta kirjoitetaan neljässä ja tietoturvariskeistä viidessä yleisönosastokirjoituksessa. Vuonna 2014 julkaistujen kirjoitusten joukosta esiin nousee huoli Venäjän sananvapaustilanteesta.

Erittelin ja laskin kirjoittajien nimet sukupuolen mukaan, jotta sain selville, millainen sukupuolijakauma tutkimusaineistossa on. Kirjoittajien määrä ei ole sama kuin yleisönosastokirjoitusten määrää, koska yhdellä kirjoituksella voi olla monta kirjoittajaa.

Taulukko 2. Sukupuolijakauma ja nimimerkit 2000–2004 ja 2010–2014

	2000	2001	2002	2003	2004	Yhteensä
Miehet	5	10	17	8	11	51
Naiset	1	1	4	5	7	18
Nimimerkki	0	0	1	0	0	1
	2010	2011	2012	2013	2014	Yhteensä
Miehet	40	23	29	14	14	120
Naiset	10	4	3	6	3	26
Nimimerkki	0	0	0	0	0	0
						Kirjoittajia yhteensä 216

Sananvapaudesta kirjoittavat pääasiassa miehet. Vuosina 2000–2004 julkaistun, sananvapaudesta käsittelevän yleisönosastokirjoituksen on allekirjoittanut mies 51 kertaa ja naisen 18 kertaa. Miehet siis kirjoittavat yli kaksi kertaa enemmän sananvapaudesta kuin naiset. Vuosina 2010–2014 ero on huomattavasti suurempi. Tuolloin miehet kirjoittavat 120 kertaa ja naiset 26 kertaa. Miehet kirjoittavat 94 kirjoitusta enemmän kuin naiset.

Miesten osuus nousee tarkastelujaksojen yhteismääriin verrattuna 69 nimellä. Tutkimusaineistosta löytyy vuosina 2000–2004 yhteensä 18 naisten nimeä ja vuosina 2010–2014 yhteensä 26. Naisten osuus nousi 2010–2014 kahdeksalla nimellä. Huomattavaa on se, että sananvapaudesta ei juurikaan kirjoiteta nimimerkillä. Tutkimusaineistosta löytyi vain yksi yleisönosastokirjoitus, joka on allekirjoitettu nimimerkillä eli ilman omaa nimeä.

5.2 Diskurssit vuosina 2000–2004 ja 2010–2014

Tutkimalla diskursseja saadaan selville, miten kieltä käytetään sosiaalisessa kontekstissa (ks. Pälli 2003: 22). Diskurssilla tarkoitetaan lyhyesti määriteltynä puhetapaa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 26). Diskurssien tutkiminen on tärkeää siksi, että niitä tutkimalla voidaan saada käsitys siitä, miten tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta puhutaan tai kirjoitetaan ja miten se ymmärretään. Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää, miten sananvapaudesta kirjoitetaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Tutkin tätä erottelamalla tutkimusaineistostani enintään muutaman virkkeen mittaisia tekstikohtia, joissa kirjoitetaan sanan-, ilmaisun- tai mielipiteenvapaudesta ja analysoimalla niitä.

Analyysissäni jokaisessa yleisönosastokirjoituksessa voidaan tuottaa useaa eri diskursssia, mutta yksi tekstikohta voi tuottaa vain yhtä diskurssia. Tämän vuoksi tekstikohtien määrä ei vastaa tutkimusaineiston yleisönosastokirjoitusten yhteismäärää. Vuosina 2000–2004 diskursseja tuotetaan 159 tekstikohdassa. Vuosina 2010–2014 diskursseja tuotetaan 189 tekstikohdassa (ks. taulukko 3).

Löysin tutkimusaineistosta yhteensä neljä diskurssia eli puhetapaa, jolla sananvapautta käsitellään (ks. taulukko 3). Vapaus ja vastuu -diskurssissa pohditaan vapauden ja vastuun suhdetta. Rajadiskurssissa määritellään, mikä kuuluu sananvapauteen ja pohditaan, missä rajan pitäisi kulkea. Muutosdiskurssi keskittyy nimensä mukaisesti muutokseen, jota pitäisi tapahtua. Diskurssi on kehitysmuuttava. Tutkimusaineiston yleisin, eli he-

gemonisin, diskurssi käsittelee uhkaa. Uhkadiskurssissa pohditaan ja kommentoidaan sananvapautta uhkaavia asioita ja ennen kaikkea puolustetaan sananvapautta.

Taulukko 3. Diskurssien tuottaminen tutkimusaineistossa

Diskurssit	2000-2004	2010-2014	Yhteensä
Vapaus ja vastuu	42	47	89
Raja	62	51	113
Muutos	9	20	29
Uhka	46	71	117
Yhteensä	159	189	348

Tutkimusaineistossa vallitsevin diskurssi on uhkadiskurssi, jota tuotetaan tutkimusaineistossa eniten, yhteensä 117 tekstikohdassa (ks. taulukko 3). Uhkadiskurssin tuottaminen yleistyy varsinkin vuosina 2010–2014. Kuitenkin vuosina 2000–2004 julkaistuissa kirjoituksissa tuotetaan eniten rajadiskurssia, joka kaiken kaikkiaan tutkimusaineiston toiseksi yleisin diskurssi. Vähiten tutkimusaineistossa tuotetaan muutosdiskurssia. Diskurssi on sävyiltään tutkimusaineiston optimistisin, koska siinä kirjoitettiin muutoksesta ja kehityksestä.

Raja- ja uhkadiskurssin tekstikohtien yhteismäärillä ei ole paljon eroa: rajadiskurssia tuotetaan 113:ssa ja uhkadiskurssia 117 tekstikohdassa. Diskurssit ovat siis melkein yhtä yleisiä koko aineistossa, mutta ne ovat vallitsevia eri tarkastelujaksoissa. Vuosina 2000–2004 rajadiskurssi on kuitenkin uhkadiskurssia yleisempi. Taas vuosina 2010–2014 uhkadiskurssi yleistyy huomattavasti, aina koko tutkimusaineiston yleisimmäksi. Tähän vaikuttavat yleisönosastokirjoitusten aiheet (ks. luku 5.6). Tekstikohtien määrällinen analyysi siis osoittaa, että sananvapaudesta kirjoittaminen on siirtynyt rajojen määrittelystä sananvapauden uhkaamisen kommentointiin ja sananvapauden puolustamiseen (ks. luku 5.6).

Tutkimusaineistossa on yleistä, että yksittäisessä yleisönosastokirjoituksessa tuotetaan vain yhtä diskurssia, mutta usean diskurssin tuottaminen samassa tekstissä ei ole harvi-

naista. Vapaus ja vastuu -diskurssi esiintyy 33 yleisönosastokirjoituksessa yhdessä muiden diskurssien kanssa. Kyseessä on tutkimusaineiston kolmanneksi tuotetuin diskurssi (ks. taulukko 3). Useimmiten vapaus ja vastuu -diskurssia tuotetaan samassa yleisönosastokirjoituksessa rajadiskurssin kanssa. Tutkimusaineistossa on 17 yleisönosastokirjoitusta, joissa tuotetaan näitä kahta diskurssia. Tämä tarkoittaa sitä, että vastuusta ja sananvapauden rajoista kirjoitetaan samoissa yhteyksissä. Vapaus ja vastuu -diskurssi esiintyy myös uhkadiskurssin kanssa 13 yleisönosastokirjoituksessa. Tutkimusaineiston kaksi yleisintä diskurssia, raja- ja uhkadiskurssit, esiintyvät yhdessä 12 yleisönosastokirjoituksessa. Muutosdiskurssi esiintyy jonkun toisen diskurssin kanssa samassa yleisönosastokirjoituksessa yhdeksän kertaa.

5.3 Vapaus ja vastuu -diskurssi

Vapaus ja vastuu -diskurssiin kuuluvissa tekstikohdissa pohditaan sitä, kenen vastuulla sananvapauden käyttäminen on. Pohdinnan aiheena on siis vapauden ja vastuun raja sekä suhde. Vapaus ja vastuu -diskurssia tuotetaan yhteensä 89 tekstikohdassa. Vuosilta 2000–2004 vapaus ja vastuu -diskurssiin kuuluu 42 tekstikohtaa ja vuosilta 2010–2014 kuuluu 47 tekstikohtaa. Diskurssia tuotetaan siis tasaisesti kummankin tarkastelujakson aikana.

5.3.1 Media, yksilöt ja yhteiskunta ovat vastuussa vapaudestaan

Vapaus ja vastuu -diskurssille on ominaista, että kirjoittaja ei ole tyytyväinen siihen, miten joku tahon on käyttänyt omaa sananvapauttaan. Tekstikohdissa peräänkuulutetaan eri tahojen vastuullisuutta ja pohditaan syyllisyyttä. Tyypillistä vapaus ja vastuu -diskurssille on, että kirjoittaja syyttää mediaa jostain teosta. Lapset ovat hyvä esimerkki ryhmästä, jonka oikeuksista diskurssin tekstikohdissa ollaan erityisen huolissaan. Suomen perustuslaissa lapset ovat ainoa erillinen ryhmä, jota suojellakseen sananvapautta voidaan rajoittaa (Finlex Suomen perustuslaki 1999; Ollila 2004: 16).

Tiedotusvälineiden ja mainostajien sananvapauden nähdään olevan haitaksi lapsille ja lasten oikeuksille. Muita vastaavia diskurssissa esiintyneitä ryhmiä ovat vammaiset, vanhukset ja kielivähemmistöt. Esimerkissä (1) huolestunut äiti vetoaa mainonnan eettisyyteen ja painottaa, että vaikka mainostajalla on vapaus tehdä, mitä haluaa, sen täytyy tuntea vastuunsa.

- (1) Länsimaisessa toimintaympäristössä yrityksillä on paljon vapauksia mutta myös vastuuta. On sananvapaus ja yhteiskunnallista vastuuta, joita osittain säädellään laein ja asetuksin. Suurin osa yhteiskunnallisesta vastuusta jää yrityksen johdon terveen järjen harkintaan. (HS 22.1.2000)

Esimerkissä (2) korostuu se, että lasten oikeudet kärsivät tiedotusvälineiden sananvapaudesta. Kirjoittaja siis kokee, että tiedotusvälineiden täytyy kantaa suurempi vastuu vapaudestaan. Tämän vuoksi tässä diskurssissa sananvapaus ei representoidu vapautena, joka menee kaikkien muiden vapauksien edelle kaikissa tapauksissa. Päinvastoin vapaus ja vastuu -diskurssissa halutaan, että joku on vastuussa siitä, mitä on viestitty. Tällöin sananvapautta ei hyväksytä joka tilanteessa ja tapauksessa ehdoitta. Tässä mielessä sensuuri ei ole vapauden vastakohta tässä diskurssissa, vaan siitä tulee ikään kuin rinnakkainen ilmiö. Vastuu ja valvonta koetaan hyväksi asioiksi, mutta keskustelua ei myöskään kielletä.

- (2) Mitä varhemmin väkivaltaa ja seksiä sisältävät kuvastot työntyvät tajuntaan, sitä vähemmän tilaa omaehtoiselle kuvittelulle uhkaa jäädä. Valitaanko siis sananvapaus lasten kasvurauhan kustannuksella? Tuottaako markkinoiden vapaus lasten mielen häirintää? (HS 1.12.2002)

Tekstikohdissa huomio keskittyy siihen, miten media on toiminut ja miten sen tulisi toimia. Näissä tekstikohdissa pohditaan, onko media toiminut väärin julkaistessaan tietoa. Median toimintaa käsitellään tavalla tai toisella yhteensä 41 tekstikohdassa. Median toiminnasta ja vastuusta kirjoittaminen on diskurssin yleisin aihe. Vastuusta kirjoittaminen liitetään poliittisiin puolueisiin, yhteiskuntaan tai yksilöihin. Näiden lisäksi myös yritysten vastuuta peräänkuulutetaan. Myös puolueet ja internet ovat pohdinnan kohteena vapaus ja vastuu -diskurssissa. Puolueet ja internetkeskustelut liittyvät median toiminnan käsittelyyn muutamassa tekstikohdassa. Vallanpitäjiä ja puolueita koskevia

tekstikohtia vapaus ja vastuu -diskurssista löytyy kahdeksan ja internetkeskustelua koskevia kymmenen.

Esimerkissä (3) huomio keskittyy Alibi-lehteen ja lehden saamaan tuomioon. Esimerkissä (3) kommentoidaan tapausta, jossa Alibi-lehti on loukannut yksityisen ihmisen elämää julkistamalla tämän nimen. Julkisen ja yksityisen vastakkainasettelu on yleistä vapaus ja vastuu -diskurssissa. Tästä johtuen median sananvapaus representoituu negatiivisena asiana, koska se haittaa yksityisyyttä. Esimerkissä (4) on toinen Helsingin Sanomien lukijoita mietityttänyt tapaus, jossa Neil Hardwick sai korkeimmalta oikeudelta tuomion, kun hänen tekemässään jutussa julkaistiin yksityishenkilön nimi arkaluontoisen asian yhteydessä. Esimerkissä (4) näkyy julkisen ja yksityisen vastakkainasettelu hyvin selvästi.

- (3) Nainen oli saanut 1 vuoden 10 kuukauden pituisen vankeusrangaistuksen, mutta korkeimman oikeuden mukaan Alibi loukkasi naisen yksityiselämää julkaisemalla nimen ja kuvan. (HS 12.10.2002)
- (4) Korkein oikeus määrää HS:n mielestä tästä eteenpäin, mikä on uutinen ja miten siitä sopii kirjoittaa. Hardwickia on kehoitettu kantelemaan tuomiosta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Yksityiselämä on tärkeä asia ja jokainen yksilö on suojan piirissä. (HS 12.7.2002)

Median toimintaa pohditaan tekstikohdissa yleisellä tasolla. Kyse ei aina ole tietyn tiedotusvälineen toiminnasta. Esimerkissä (5) kirjoittaja purkaa tuohtumustaan televisio-toimittajien toimintaan. Vaikka tekstikohdissa nimenomaan moititaan median toimintaa, sananvapautta pidetään diskurssissa positiivisena asiana. Esimerkissä (6) kritisoidaan median valtaa. Valta liitetään vastuuseen.

- (5) Te sananvapauden nimissä ja meidän rahoillamme höyryävät televisio-toimittajat: sabotoitte talouskriisissä olevan tasavaltamme asioiden hoitoa. (HS 31.1.2010)

- (6) Median vallan kasvu Suomessa on ollut kiistatonta viime vuosikymmenen aikana. Se on ollut demokraattista kansalaisyhteiskuntaa vahvistava ilmiö. Vallan kasvu on kuitenkin ollut epäsymmetristä. Vastuu ei ole kasvanut samaa tahtia. Hyvä tarkoitus ei saa pyhittää keinoja. Mediaa ei voi eikä pidä jakaa kahtia, eikä sitä voi vahtia mikään muu kuin media itse. (HS 6.10.2010)

Median oikeutta julkaista tietoa myös puolustetaan. Esimerkissä (7) puolustus tapahtuu perustuslakiin vedoten. Useissa vapaus ja vastuu -diskurssin tekstikohdissa vedotaan lakiin. Laki on kirjoittajien mukaan auktoriteetti, joka asettaa rajat sananvapaudelle tai sallii sananvapauden käytön. Useissa tekstikohdissa lakiin vetoaminen ilmentää sitä, että kirjoittajat hyväksyvät maan laillisen järjestelmän. Tämä vaikuttaa sananvapauden representaatioon, koska se tekee siitä paikallisemman ja tuo siihen ulottuvuuden, jossa jokaisella on oikeus toimia ja ottaa osaa.

- (7) Vuotojen käyttö journalismissa perustuu tuohon ohjekohtaan, jonka taustalla on puolestaan perustuslain turvaama sananvapaus. Kaikissa kehittyneissä demokratioissa pidetään itsestään selvänä, että median pitää valvoa vallankäyttöä. Ilman lähdesuojaa median olisi mahdotonta hoitaa sille uskottua tehtävää. (HS 28.4.2013)

Vuodesta 2010 alkaen vapaus ja vastuu -diskurssin tekstikohdissa kirjoitetaan politiikasta. Yleisönosastokirjoitusten aiheet käsittelevät perussuomalaisia ja etenkin Jussi Halla-ahon tuomiota kiihotuksesta kansanryhmää vastaan. Tekstikohdissa ei mainita muita puolueita kuin perussuomalaiset. Huomioitavaa on se, että heitä pelkästään moititaan, ei puolusteta. Esimerkissä (8) kritisoidaan perussuomalaisten tapaa käsitellä maahanmuuttoa. Kirjoittaja kokee, että perussuomalaiset käyttää sananvapautta tekosyynä rasistiselle puheelle. Näissä perussuomalaisia koskevissa tekstikohdissa painotetaan sitä, että korkeassa asemassa olevien henkilöiden täytyy kantaa vastuu tekemisistään.

- (8) Jos jokin puolue kuitenkin päivästä, viikosta, kuukaudesta tai vuodesta toiseen sallii nimissään näkyä ja kuulua nyt todistettua retoriikkaa, sen turha koettaa pestä käsiään sananvapaudella tai yksilön oikeudella tehdä mitään lystä. Vastuukin on keksitty. (HS 2.8.2011)

Esimerkissä (9) kirjoittaja kuvailee ja suomii perussuomalaisten kansanedustajien käyttämää kieltä värikkäillä kuvailuilla. Kirjoittaja kiinnittää huomiota nimenomaan halventavaan kielenkäyttöön, jota ei voi hänen mukaansa selittää sananvapaudella. Tällaiset kuvailut vahvistavat vapaus ja vastuu -diskurssissa vastuun alleviivaamista. Tältä osin vapaus ja vastuu -diskurssi on päällekkäinen uhkadiskurssin kanssa, koska siinäkin käsitellään sananvapauden väärinkäyttöä ja sananvapauden käyttöä tekosyynä (ks. 5.6).

- (9) Kaiken maailman halla-ahojen ja hakaraisten tulisi ymmärtää, että sanomisistaan joutuu vastuuseen, ja että neekeri- ja sotilasjunttavitsit eivät yksikertaisesti naurata. (HS 9.10.2011)

Internetin keskustelupalstoista kirjoittaminen on osa vapaus ja vastuu -diskurssia. Internetiä koskevissa tekstikohdissa pohditaan sitä, kenen pitäisi olla vastuussa keskustelupalstojen kirjoittelusta. Internetissä jokainen viestin lähettäjä on tasa-arvoinen ja tämän vuoksi vastuuta vieritetään jokaisen internetissä viestivän niskaan, kuten esimerkiksi (10). Diskurssissa kirjoitetaan myös median vastuusta ja kirjoitus- ja julkaisuvastuu rinnastetaan tekstikohdissa median laissa määrättyyn vastuuseen. Esimerkissä (11) otetaan kantaa siihen, miten median tulisi kantaa vastuunsa käyttäessään internetiä. Internetkeskusteluihin liittyvissä tekstikohdissa keskitytään etsimään vastuunkantajia. Näissä tekstikohdissa sananvapaus hahmotetaan Suomen lain kautta. Esimerkissä (11) internet nähdään paikkana, jonka kontrollointi ei ole ongelmatonta. Kirjoittaja antaa selvästi ymmärtää, että sananvapauden verukkeella ei saa sanoa kaikkea. Samalla kirjoittaja korostaa median roolia vastuunkantajana.

- (10) Internet ei ole perinteinen tiedotusväline, eikä keskustelualueille jätettyjä viestejä voi rinnastaa lehteen. Viestejä ei ”toimiteta”, vaan ne päätyvät automaattisesti muiden nähtäviksi. Jokainen kirjoittaja vastaa viestinsä lainmukaisuudesta. (HS 30.10.2002)
- (11) Toisin kuin monesti tunnutaan oletavan, tällaisia sisältöjä ei pystytä verkosta kitkemään. Esimerkiksi suomalaisten poliitikkojen tappolistan sisältämää sivustoa hallinnoidaan Yhdysvalloissa, jossa sananvapauslain säädäntö on huomattavasti suomalaista sallivampaa. Median tulisi siis miettiä kahdesti, kannattaako ehdoin tahdoin nostaa esiin marginaalista saastaa, joka on netissä julkaistavissa ilman minkäänlaista kynnystä. (HS 20.3.2010)

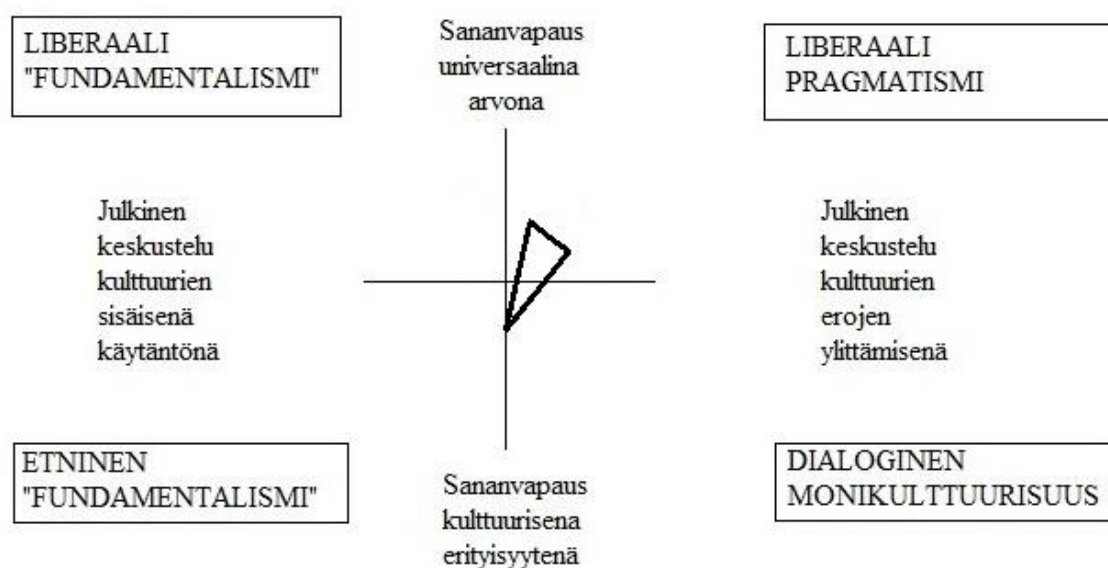
Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki diskurssin tekstikohdat käsittelevät Suomea. Tekstikohdissa peräänkuulutetaan median ja yksilön vastuuta sekä yhteiskunnan velvollisuutta olla vastuussa. Vastuussa oleminen ei tee tässä diskurssissa sananvapaudesta kaiken yli menevää vapautta, vaan päinvastoin liika vapaus on selkeä haitta, joka polkee muita oikeuksia. Hallitsematon vapaus nähdään siis uhkana.

Sananvapaudella ei tässä diskurssissa oikeuteta tekoja. Tekstikohdissa ei valiteta sananvapaudesta, eikä sananvapautta pidetä turhana arvona. Sananvapautta ei kielletä tai haluta poistaa. Ääripäät siis puuttuvat tästä diskurssista. Tämän vuoksi vastuu on sananvapauden rinnakkainen asia, ei sen vastakohta, kuten Männistö (2007: 48–49) totesi tutkimuksessaan (ks. luku 2.1.2).

Ajallisesti vapaus ja vastuu -diskurssiin mahtuu kaikkina tarkasteltuina vuosina runsaasti eri aiheita. Esimerkiksi Neil Hardwickin ja Jussi Halla-ahon saamat tuomiot, joita kumpaakin tapausta käsiteltiin useammassa yleisönosastokirjoituksessa. Tämän aineiston perusteella vapaus ja vastuu -diskurssissa tapa käsitellä sananvapautta on muuttunut 2000–2004 ja 2010–2014 välillä vain vähän, sillä läpi diskurssin käytetään samaa tapaa vedota vastuuseen. Ainoastaan aiheet muuttuvat. Mediaa tai yksilöitä kritisoidaan tai puolustetaan, mutta aina sananvapaudesta kirjoitettaessa tuodaan esiin se, että jonkun täytyy olla vastuussa asiasta. Tapa, jolla vastuuta ja vapautta käsitellään, pysyy samantapaisena, vain kritiikin ja puolustuksen kohde muuttuu. Ainoastaan internetin keskustelupalstojen vastuusta kirjoittaminen vie keskustelua yksilöllisempään suuntaan. Tässä diskurssissa suurin osa internetiä koskevasta keskustelusta käytiin vuosina 2000–2004.

5.3.2. Vastuu ja vastuu representoituvat paikallisuuden ehdoilla

Sananvapaus representoituu vapaus ja vastuu -diskurssissa paikallisena vapautena, jota halutaan rajoittaa Suomen lain puitteissa. Diskurssi keskittyy Suomen sisäisiin asioihin. Sananvapautta kuitenkin puolustetaan ja julkinen keskustelu sallitaan. Kirjoitusten sävy on maltillinen, vaikka kirjoituksissa kirjoitetaan epäkohdista, joihin halutaan ratkaisuja. Tämän vuoksi sananvapaus representoituu tässä diskurssissa pääosin liberaalis-pragmatistisena (ks. kuvio 2).



Kuvio 2. Sananvapauden representaatio vapaus ja vastuu -diskurssissa

Vapaus ja vastuu -diskurssissa sananvapaus representoituu nelikentässä tarkasteltuna kolmiona, jonka kaksi kulmaa ovat liberaalis-pragmatistisella alueella, ja yksi kulma menee kohti kulttuurista erityisyyttä (ks. kuvio 2). Paikallisuus ja halu laittaa sananvapaus Suomen lain vaalimiin rajoihin rajoittaa liberalismia ja vetää sananvapausrepresentaatiota hieman alaspäin kohti kulttuurillista erityisyyttä (ks. kuvio 2). Vaikka diskurssin kirjoituksissa mielipiteet vaihtelevat, kaikki kirjoitukset pysyvät vahvasti alueella, jossa kommentoitiin sitä, saako vapautta käyttää vai ei. Liberaalille pragmatismille yleistä on, että asioiden julkaisematta jättämistäkin arvostetaan, jotta julkinen keskustelu ei häiriinny. Sananvapauden rajoista voidaan myös tehdä ongelma niistä käytävässä keskustelussa. (Kunelius 2007: 34–35.) Vapaus ja vastuu -diskurssissa käy juuri näin.

Tekstikohdissa sananvapautta käsitellään avoimesti ja maltillista kieltä käyttäen. Kuneliuksen (2007: 35) mukaan liberaalille pragmatismille ominaista on, että sananvapauteen liittyvistä ongelmista kirjoitetaan ja keskustellaan julkisesti. Tämä on ominaista vapaus ja vastuu -diskurssille. Kirjoituksissa ei ole fundamentalistisia ja kärjistäviä piirteitä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tämän vuoksi representaatio asettuu Kuneliuksen (2007) hahmottelemassa nelikentässä pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle ja ulottuu kohti kuvion oikeaa reunaa (ks. kuvio 2). Sananvapausrepresentaatioon vaikut-

taa myös se, että käytetty kieli ei ole, muutamaa esimerkkiä lukuun ottamatta, värikästä tai riidanhakuista.

5.4 Rajadiskurssi

Rajadiskurssissa pohditaan sitä, mitkä asiat kuuluvat julkisuuteen ja mitkä asiat ovat yksityisiä. Tämän vuoksi diskurssiin kuuluvien tekstikohtien taustalla on kysymys siitä, mikä on soveliasta ja mikä ei. Rajadiskurssissa pohditaan myös ilmaisun merkitystä. Erityisesti ilmaisunvapaus nousee tärkeäksi kysymykseksi monelle taiteesta ja internet-keskusteluista huolestuneelle kirjoittajalle. Rajadiskurssia tuotetaan tutkimusaineistossa yhteensä 113 tekstikohdassa. Kyseessä on tutkimusaineiston toiseksi yleisin diskurssi. Diskurssin tuottamisen määrä on jakaantunut tasaisesti, sillä vuosina 2000–2004 diskurssia tuotetaan 62 tekstikohdassa ja vuosina 2010–2014 yhteensä 51 tekstikohdassa. Vuosina 2000–2004 rajadiskurssi on tutkimusaineiston yleisin diskurssi.

5.4.1. Laki ja säädökset asettavat rajat sananvapaudelle

Rajadiskurssissa kirjoitetaan erityisen paljon laista, tuomioistuinten päätöksistä ja journalistin ohjeista. Aiheista kirjoitetaan kaikkiaan 39 tekstikohdassa. Laki, ohjeet ja päätöksiä tekevät tahot asettavat rajoja sille, mitä saa kirjoittaa ja mitä saa julkisesti tehdä. Niiden avulla perustellaan, kritisoidaan ja pohditaan sananvapauden rajoja. Huomattavinta on se, että kirjoittajilla on tarve perustella omaa mielipidettään ulkopuolisen auktoriteetin päätöksellä, kuten lakitekstillä tai oikeuden päätöksellä. Tämä kertoo siitä, että kirjoittajat uskovat vallanpitäjien tekemiin päätöksiin ja sääntöihin.

Esimerkissä (12) kirjoittaja perustelee journalistista tapaa kirjoittaa. Hän perustelee sitä, miten sananvapauteen kuuluu lain ja kansainvälisten sopimusten voimalla taattu vapaus kirjoittaa asioista. Rajadiskurssissa ilmenee myös se, että asiat, joita ei haluta kuulla, kuuluvat sananvapauteen, kuten esimerkissä (13) todetaan. Sananvapautta pidetään esimerkeissä (12) ja (13) yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjänä. Tällaiset tekstikohdat tukevat ajatusta, jonka mukaan sananvapaus on yksi demokratian lähtökohdista ja yllä-

pitävät demokraattista yhteiskuntaa (Kortteinen 1996: 32). Rajadiskurssissa pohditaan sananvapautta myös lainsäädännön näkökulmasta, ei vain yksilön ja median sananvapauden näkökulmasta.

- (12) Hovioikeuden ratkaisussa esitetyt enemmistön ja vähemmistön perustelut osoittavat, että sananvapautta on arvioitava sekä perus- ja ihmisoikeutena että kotimaisen lainsäädännön tasolla. Lähtökohta on vallankäytön valvonta ja siihen liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu. (HS 14.10.2004)
- (13) Yhteiskunnan, joka toimii ajatuksen- ja sananvapauden periaatteiden mukaan, täytyy pystyä kestämaan myös valtaviiran mielipiteestä poikkeavat soraäänit. Jos hankalat ja ikävät asiat kielletään, on ”vapautemme” vain lupa liikkua tiettyjen reunaehtojen määrittelemissä rajoissa – ja kiellettyjen asioiden listallahan on taipumus kasvaa loputtomasti. (HS 30.7.2011)

Rajadiskurssissa pohditaan yksityisen ja julkisen rajaa 20 tekstikohdassa. Tekstikohdissa keskitytään pohtimaan, mikä on soveliasta ja mistä asioista voidaan keskustella julkisesti. Vastakkain näissä tekstikohdissa ovat kansalaisten yksityisyydensuoja ja julkinen keskustelu. Tämä vaikuttaa sananvapausrepresentaatioon, sillä julkisen keskustelun rajaaminen ja tiettyjen asioiden sulkeminen julkisuuden ulkopuolelle vie sananvapauden representaatiota hieman fundamentaalisempaan suuntaan. Suurimmassa osassa tekstikohdista vedotaan lakiin, ohjeeseen tai viranomaisen päätökseen. Esimerkissä (14) sananvapauden rajat asettaa rikoslaki.

- (14) Sananvapauden rajat on määritelty rikoslaissa, ja median työskentelyn kannalta olennaisia ovat kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevat rangaistussäännökset. Käräjäoikeuden tuomio herättää kysymyksen, voiko virheellinen tai vahingollinen kirjoittelu aiheuttaa korvausvelvollisuuden ilman, että kyse olisi näistä rikoksista. (HS 2.7.2001)

Esimerkissä (15) kirjoittaja moittii median tapaa julkaista rikoksesta tuomitun nimi. Kirjoittajan mielestä median toimintatapa ja oikeus tehdä näin loukkaa rikoksen tehneen yksityisyyttä. Yksityisyys nähdään rajadiskurssissa myös asiana, joka ei kuulu julkiseen keskusteluun. Yksityisyyttä halutaan ennen kaikkea suojella. Tällä tavalla median sananvapaus haittaa yksilöä tai yksilön oikeutta yksityisyyteen. Sananvapaudesta muodostuu näissä tekstikohdissa yksityisyyden vastakohta. Asiaa perustellaan muun muassa

eettisillä arvoilla, kuten esimerkissä (16). Esimerkissä (16) tiedotusvälineet ovat kirjoittajan mielestä loukanneet kansanedustaja Tony Halmeen yksityisyyttä. Eettisyyteen vetoaminen ei ole diskurssissa yleistä, mutta se on ainoa asia, jolla mielipidettä perustellaan, joka ei ole laki, päätös tai ohje. Median puuttumista yksityiselämään paheksutaan. Tässä mielessä yksityisyyden suojaaminen on median sananvapautta tärkeämpää tässä diskurssissa. Median toiminta esitetään ikään kuin tirkistelyä. Esimerkissä (16) yksityisyyden rajat tulevat vastaan ja lähenevät tirkistelyä, jota kirjoittaja paheksuu.

- (15) Rikoksesta tuomitun nimen kertominen ei kuitenkaan kuulu median sananvapauden ydinalueeseen eikä sillä ole usein muuta tarkoitusta kuin avata ovi tuomitun yksityiselämään kuuluvien asioiden kertomiselle. Kyse on siitä, kuuluuko tiedotusvälineillä olla rajoittamaton oikeus leimata ihminen loppuelämäkseen esimerkiksi yksittäisestä, joskus vain sekunteja kestäneestä virheestä, josta hän kuitenkin saa tuomioistuimelta rangais- tuksen ja josta saa sinänsä vapaasti kertoa. (HS 30.7.2012)
- (16) Kansanedustaja Tony Halmeen käräjillä kuljettiin lähellä hänen yksityisyytensä rajoja tiedotusvälineissä normaaleina pidettäviin julkaisueetti- siin tapoihin nähden. (HS 18.3.2004)

Rajadiskurssissa yksityisyyttä koskevissa tekstikohdissa käsitellään nimenomaan yksi- tyisyyden suojaamista. Henkilön ammatti tai julkisuus voivat muuttaa oikeutta yksityisyyteen, kuten esimerkistä (17) käy ilmi. Kirjoittajan mukaan julkisuus on valittua ja tällöin toiminta on tarkoituksenmukaista.

- (17) Oma ryhmänsä ovat julkkikset, jotka itse hakeutuvat julkisuuteen. He tarvitsevat julkisuutta menestyäkseen työssään, mutta myös tiedotusväli- neet tarvitsevat heitä saadakseen lisää vastaanottajia. Mutta missä kulke- vat rajat? Onko esimerkiksi joskus julkisuudessa ollut yksilö velvollinen olemaan koko ikänsä julkisuudessa? Mielestäni asiaa on viimekädessä katsottava yhteiskunnan ja sen toimintojen kannalta. (HS 5.11.2002)

Rajadiskurssin tekstikohdissa myös yleisesti puolustetaan median toimintatapoja, mutta sekin tehdään maltillisesti. Esimerkissä (18) myönnetään, että media saa valvoa vallan- pitäjiä, mutta muille julkisuuden henkilöille täytyy antaa yksityisyyden suoja.

- (18) On hyvä, että julkisuuden henkilöillekin annetaan jonkinlainen suoja. Maassa riittää kuitenkin kaikenlaisia ”kirjailijoita”, jotka haluavat kertoa elämästään euron kiilto (sic) silmissään. Poliitikkojen toimet ovat jo nyt riittävästi läpivalaistut (sic), mikä on aivan oikein. Tiedotusvälineiden tehtävä on toimia vallan vahtikoirana, mutta asialinjalla. (HS 22.6.2010)

Rajadiskurssiin sisältyy pohdintaa myös siitä, millaiset ilmaisumuodot ovat sallittuja ja soveliaita. Esimerkeissä (19) ja (20) ilmaisunvapaus nähdään hyvänä asiana, ja niissä määritellään sananvapauden rajoja suoranaisesti, ei vain vertauskuvallisesti. Kirjoittaja korostaa esimerkeissä (19) ja (20) ennen kaikkea yksilön oikeutta toimia niin kuin haluaa.

- (19) Helsingin Vapaa-ajattelijain Vaihda Raamattusi pornoon -kampanjan saama kritiikki on vaihdellut asiallisesta herjauksiin ja uhkauksiin. Palaute kertoo, että tempauksemme oli tärkeä teko sanan- ja uskonnonvapauden puolesta. Uskontojen pitäisi olla vähemmän pyhiä kuin yksilön oikeus ilmaisunvapauteen ja omasta ruumiistaan päättämiseen. (HS 11.6.2010)
- (20) Monen kohdalla suvaitsevaisuus päättyy pornon ja kohdalla kuin seinään. Kuitenkin pornografia kuuluu ilmaisunvapauden piiriin. (HS 11.6.2010)

Rajadiskurssissa rajojen asettaminen nähdään suojelemisena. Se, mitä ei voi rajoittaa, voi olla harmillista. Tässä mielessä rajadiskurssi on päällekkäinen uhkadiskurssin kanssa, sillä rajoittamattomuus nähdään vaarallisena, kaikkien vapauden vaarantavana asiana. Liika vapaus koetaan siis uhaksi. Tämä vaikuttaa sananvapauden representaatioon, koska sananvapauden halutaan olevan hallittu ja ennen kaikkea rajattu, ainakin jollain tavalla. Esimerkissä (21) kirjoitetaan rajoittamattomasta vapaudesta varoittavaan sävyyn. Tältä osin rajadiskurssi on päällekkäinen uhkadiskurssin kanssa (ks. luku 5.6).

- (21) Tietokonepelit ovat lyhyessä ajassa saavuttaneet suunnattoman suosion erityisesti nuorten keskuudessa. Vaikka pelit merkitsevätkin vain virtuaaliviihdettä, ei niiden arvomaailma pitkän päälle jää kokonaan vaikutuksettomaksi. Miksi pelien idea niin usein perustuu tuhoamiseen ja ihmisten teurastamiseen? (HS 18.12.2011)

Taiteelle halutaan myös asettaa rajat, vaikka ilmaisunvapauden tärkeyttä korostetaan. Taiteesta ja ilmaisunvapaudesta kirjoittaminen liittyy pohdintaan siitä, mikä on sovelias-

ta ja mikä ei. Taiteesta ja taiteellisesta ilmaisusta kirjoitetaan hyvin samaan sävyyn kuin muistakin tämän diskurssin yleisönosastokirjoitusten aiheista eli laki asettaa rajat sille, mitä saa tehdä, kuten esimerkissä (22) todetaan.

- (22) Sikamessiaaseen sovellettiin sensuuria ja rikoslakia. Se jatkoi elämäänsä ja on nyt museossa, jonne se kuuluu aikansa todistajana. Se kertoo ilmaisun- ja sananvapaudesta, joka taiteeseen kuuluu. (HS 13.5.2004)

Rajadiskurssissa puolustetaan ja kritisoidaan taidetta. Esimerkissä (23) taiteellinen ilmaisuus nähdään lain ulkopuolella olevana asiana. Esimerkissä korostuu myös taiteen itsenäisyys ja vapaus, mikä vaikuttaa sananvapausrepresentaatioon siten, että se tekee siitä radikaalimman.

- (23) Hänen teoksensa ympärille noussut kohu osoittaa, kuinka tärkeää on vaalia taiteilijan ilmaisuvapautta (sic) ja taiteen riippumattomuutta. On varjeltava taidetta sellaiselta kehitykseltä, että sallitut aiheet ja esitystavat päätetään jossain muualla kuin taiteen autonomisella kentällä. (HS 11.5.2004)

Rajadiskurssissa pohditaan ja kommentoidaan internetin keskustelukulttuuria. Internet esittäytyy rajadiskurssissa hankalana alustana julkiselle keskustelulle, koska sitä ei voida valvoa tehokkaasti. Useassa tekstikohdassa internetin rajattomuus koetaan hankalaksi asiaksi, varsinkin sananvapauden kannalta. Tässäkin asiassa rajattomuus nähdään uhkana. Kuten esimerkeissä (24) ja (25) esitetään. Huomattavaa on, että esimerkeillä on melkein kymmenen vuoden ero, silti ilmaisun ja laillisuuden eroista keskustellaan. Esimerkissä (25) ilmenee selvästi se, miten epämääräinen sananvapauden raja internetissä on.

- (24) Internet ei tunne valtioiden rajoja, joten informaation ja datan jakamisen virta suuntautuu sinne, missä se on sallittua. Internetiä ei saa suljettua niin tiiviiseen tynnyriin, etteivät epätoivotut (sic) asiat lapsipornosta anonyymeihin nettikirjoitteluihin valuisi esiin sen lautojen raoista. (HS 18.1.2012)

- (25) Räjähdyksineistä keskustelu tai paukkujen rakentelu kotiloissa ei ole laittontaa. Tekijä ei liioin näytä julkisesti vihjanneen muille, mitä oli suunnittelemassa, puhumattakaan, että häntä olisi siihen yllytetty. Mitä siis olisi pitänyt kieltää ja valvoa? (HS 17.10.2002)

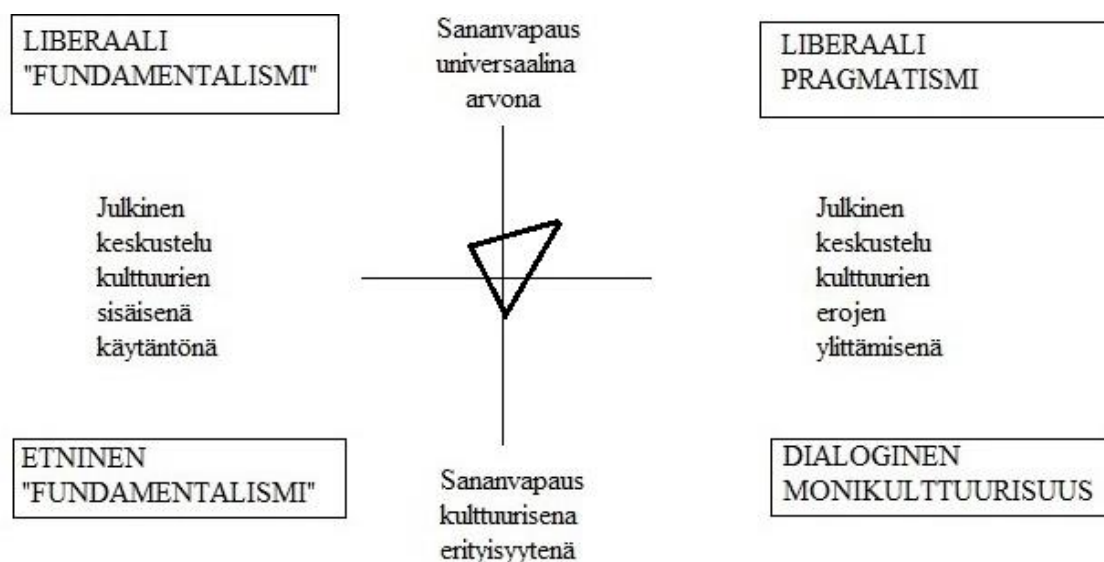
Rajadiskurssi pysyy vuosina 2000–2004 ja 2010–2014 hyvin samanlaisena. Tekstikohdissa pohditaan, mihin sananvapauden rajat tulisi asettaa ja mikä on soveliasta. Ajatus rajoittamattomasta sananvapaudesta representoituu uhkana, jolle halutaan rajat, jotka eivät riko kenenkään oikeuksia. Tältä osin rajadiskurssissa on samoja piirteitä kuin uhkadiskurssissa (ks. luku 5.6). Internet ja taide ovat vapauden kannalta vaikeita aiheita. Rajattu sananvapaus edustaa turvaa. Jos vapautta rajoitetaan, sitä ikään kuin osataan käyttää oikein ja pystytään hallita.

Aivan kuten vapaus ja vastuu -diskurssissa, myös rajadiskurssissa aiheet muuttavat sitä, millainen diskurssista muodostuu. Rajadiskurssissa laki, ohjeet, eri oikeusasteiden päätökset ja journalistin ohjeet määrittävät sen, mitä saa sanoa julkisuudessa. Lakiin, ohjeisiin, oikeuden päätöksiin vertaamista esiintyy aineistossa niin vuosina 2000–2004 kuin vuosina 2010–2014. Sananvapaudesta muodostuu vastakohta yksityisyydelle, mikä korostuu rajadiskurssissa. Yksityisyyden ja julkisuuden raja on diskurssin yleisin yksittäinen aihe. Yksityisyyttä puolustetaan rajadiskurssissa. Ainoastaan julkisuuden henkilöiden, kuten vallankäyttäjien, yksityisyyden ajatellaan olevan niukempi kuin kansalaisen. Tämän vuoksi julkisuutta kuvaillaan ammatillisena ominaisuutena. Rajadiskurssissa kirjoitetaan myös ilmaisunvapaudesta, joka liittyy pääosin ilmaisumuotoihin, kuten taiteeseen. Internet kuvataan rajadiskurssissa vaikeaksi ympäristöksi, jossa rajan vetäminen on vaikeaa, koska internetiä ei käytännössä voi rajata.

5.4.2 Yksityisyys korostuu representaatioissa

Rajadiskurssissa sananvapaus representoituu Suomen lakeihin nojaavana, yksityisyyttä korostavana vapautena. Kuneliuksen (2007) nelikentässä rajadiskurssi sijoittuu liberaali-pragmatistiselle alueelle (ks. kuvio 3). Liberaali pragmatismi on reaalipoliittinen versio liberalismista ja siinä korostuu julkisen keskustelun ylläpitäminen (Kunelius 2007: 34). Lisäksi sananvapaudesta keskusteleminen tehdään liberaalissa pragmatismissa jul-

kiseksi ongelmaksi (Kunelius 2007: 34–35). Näin käy rajadiskurssissa. Rajadiskurssin representaatiolla on kolme kulmaa: yksi ulottuu liberaalis-fundamentalistiselle alueelle, toinen kohti liberaalis-pragmatistista aluetta ja kolmas kohti kulttuurillista erityisyyttä. Representaation kuvio jää pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle.



Kuvio 3. Sananvapauden representaatio rajadiskurssissa

Representaatio ulottuu nelikentässä myös liberaalis-fundamentalistisen alueen puolelle, koska ilmaisunvapaus koetaan tärkeänä asiana. Ilmaisunvapaudesta muodostuu vastakohta rajojen asettamiselle. Kuneliuksen (2007: 30) mukaan liberaali fundamentalismille ominaista on se, että ilmaisua ja vapautta korostetaan luovuttamattomina arvoina. Diskurssin tekstikohdissa luovuttamattomuutta ei korosteta, mutta ilmaisunvapautta uhataan, ja se muodostuu ongelmaksi. Myös erityisesti korostettu yksityisyyden arvostaminen ja yksilönsuoja vievät representaatiota kohti liberaalis-fundamentalistista aluetta. Kyse ei kuitenkaan ole äärimmäisestä fundamentalismista, koska käytetty kieli on sovitteluvaa ja sitä voi kuvailla asialliseksi. Tekstikohdissa kuitenkin korostuu halu vapaampaan ilmaisuun. Vaikka diskurssissa käsitellään rajoituksia, sananvapautta ei haluta poistaa. Kriitikki kohdistuu enemmänkin siihen, olisiko jotain pitänyt jättää julkaisematta. Kyse on toisin sanoen siitä, oliko jonkun asian julkaiseminen soveliasta. Tämän vuoksi rajadiskurssin sananvapausrepresentaation paikka on tukevasti liberaalis-

pragmatistisella alueella. Aivan kuten vapaus ja vastuu -diskurssissa, lakiin vetoaminen tekee representaatiosta paikallisen. Tämän vuoksi asemointi menee kohti kulttuurista erityisyyttä. Asemointi jää kuvion keskivaiheille, koska kirjoituksissa ei ollut ääripäitä edustettuna.

5.5 Muutosdiskurssi

Kehitys, muutos ja uudistuminen ovat muutosdiskurssin aiheita. Muutosdiskurssia tuotetaan 29 tekstikohdassa: yhdeksässä vuosina 2000–2004 ja 20:ssä vuosina 2010–2014. Muutosdiskurssissa keskitytään pohtimaan ja kommentoimaan sitä, miten sananvapauden liittyviä asioita pitäisi kehittää ja miten muutos vaikuttaa sananvapaustilanteeseen. Muutosdiskurssiin sisältyy paljon positiivissävytteisiä tekstikohtia, mutta mukana on myös kritiikkiä, koska nimenomaan epäkohdat kaipaavat muutosta. Osa kirjoituksista sisältää konkreettisia parannusehdotuksia. Muutosdiskurssissa huomattava piirre on se, että suurin osa muutoksesta tai muutosehdotuksista kohdistuu tavalla tai toisella yhteiskuntaan. Median toiminnan muuttamista käsitellään huomattavan vähän.

5.5.1 Muutos on kehittämistä ja kritiikkiä

Esimerkissä (26) kirjoitetaan siitä, millaisia mahdollisuuksia internet tarjoaa alueelliselle viestinnälle. Muutosdiskurssiin kuuluu yhteensä 16 tekstikohtaa, joissa keskitytään parannusehdotuksiin, eli siihen miten sananvapauden voitaisiin edistää. Suurin osa ehdotuksista keskittyy yhteiskuntaan ja hallintoon, kuten esimerkeissä (26), jossa sananvapautta ja viestintämahdollisuuksia halutaan parantaa. Kehityksestä ja uudistumisesta kirjoittaminen on osa muutosdiskurssia. Koska tekstikohdissa tehdään ehdotuksia, ne ovat hyvin konkreettisia ja aktiivisia osanottoja muutokseen. On huomattavaa, että muutosdiskurssin tekstikohdissa parannusehdotukset keskittyvät valtaosin yhteiskuntaan, eivät mediaan. Vain kahdessa tekstikohdassa kommentoidaan sitä, miten mediaa tai sen toimintaa voisi parantaa.

- (26) Internet voisi yhdistää ihmisiä ja synnyttää keskustelua, se laajentaa ilmaisunvapautta ja siellä voi jakaa tietoa. Valtion- ja kunnanhallinto ei vielä tällä hetkellä välttämättä halua päästää lukuisia ihmisiä sekoittamaan päätöksentekoprosessia, jota kansalaiskeskustelu ja demokraattinen suunnitteluprosessi voisivat hidastaa. (HS 8.11.2000)

Useat parannusehdotukset sisältävät negatiivissävytteistä, kriittistä kommentointia, koska asioihin toivotaan muutosta. Muutosdiskurssissa kritiikki on yksi tapa kirjoittaa muutoksesta. Esimerkissä (27) kritisoidaan Suomen Olympiakomitean ratkaisua. Muutosdiskurssissa sananvapaus nähdään oikeutena, jota pyritään edistämään. Aivan kuten esimerkiksi (27). Esimerkissä (28) sensuuri nähdään sananvapauden vastakohtana, ja kirjoittaja vaatii muutosta Helsingin kaupungin viestintäpolitiikkaan.

- (27) Olympiakomitea voisi esimerkiksi linjata, että se kunnioittaa ihmisoikeuksia, sanan- ja ilmaisunvapautta ja jokaisen itsemääräämisoikeutta eikä aio siksi puuttua suomalaisten urheilijoiden tekemisiin muutoin kuin korkeintaan kertomalla heille KOK:n kannan. (HS 23.8.2012)
- (28) Helsingin on sallittava avoin keskustelu virastojen sisällä ilman valvontaa. Sensuroitujen propagandakeskustelujen aika on ohi. (HS 28.6.2002)

Muutosdiskurssin tekstikohdissa muutos keskittyy valtaosin yhteiskuntaan. Sananvapaus korostuu ihmisoikeutena esimerkiksi (29). Sananvapaus nähdään muutosdiskurssiin kuuluvissa tekstikohdissa osana yhteiskuntaa ja lainsäädännössä kiinni olevana oikeutena. Sananvapaudelle kuitenkin haetaan rajoja, ja tältä osin muutosdiskurssi on päällekkäinen rajadiskurssin kanssa.

- (29) Tämän merkittävän suunnanmuutoksen pitäisi näkyä myös kansallisessa lainsäädännössä. Ihmisoikeusliitto esitti kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa 2012–2013 laadittaessa, että säännös uskonrauhan rikkomisesta pitäisi kumota. Tämä turvaisi paremmin ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslaissa turvattua sananvapauden toteuttamista Suomessa, koska uskonrauhan suojeleminen edellyttää aina rajoituksia sananvapauteen. (HS 15.6.2012)

Muutosdiskurssissa kirjoitetaan myös internetistä. Internetiä tai internetkeskusteluita ei koeta muutosdiskurssissa uhkana, mutta internetkeskusteluja halutaan rajoittaa lain salimissa puitteissa. Tekstikohdissa keskitytään nimenomaan siihen, miten se palvelisi

sananvapautta ja yhteiskuntaa paremmin. Esimerkissä (30) esitetään konkreettinen ehdotus siihen, miten keskustelut saataisiin hallintaan.

- (30) Kannatan valvontastandardia, jonka saavuttaminen olisi lain mukaan pakollista tietyn kokoisille keskustelupalstoille. Muille se olisi suositeltavaa mutta vapaaehtoista. Standardin sisällöstä tulisi päättää muualla kuin laissa. Tämä rooli voisi sopia esimerkiksi JSN:lle tai viestintäalan toimijoiden varta vasten muovaamalle uudelle elimelle. (HS 23.5.2010)

Muutosdiskurssissa kommentoidaan yhteiskunnan tilaa. Yhteiskunnan tilan muutoksen kommentointi on tässä diskurssissa negatiivista. Esimerkissä (31) todetaan, että muutos on väistämätöntä, ja se saattaa jopa uhata sananvapautta ja yksityisyyttä. Niissä muutosdiskurssin tekstikohdissa, joissa muutosta kommentoidaan, sananvapautta pidetään positiivisena asiana, kuten esimerkiksi (31). Muutoksen tai asian tilan kommentoinnissa on yleensä oletus siitä, miten asian tulisi olla.

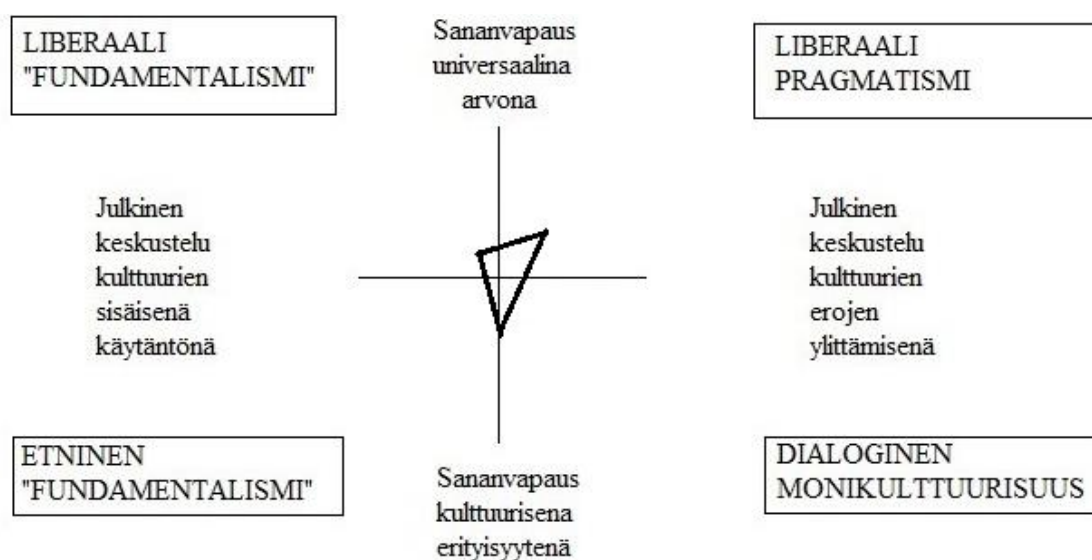
- (31) Tämä vaatisi tietenkin niitä pelottavia muutoksia. On siksi helppo ymmärtää, miksi moni taiteilija haluaa mieluummin pitäytyä vanhassa. Vaihtoehtoja vain ei välttämättä enää ole: internetiä ja piratismia ei voi enää hävittää ilman julkean totalitaristisia ratkaisuja. Taiteilijat joko sopeutuvat uuteen tilanteeseen tai sitten hyväksyvät, että heidän elantonsa takia kaikkien suomalaisten yksityisyyttä loukataan ja sananvapautta rajoitetaan. (HS 23.5.2010)

Muutosdiskurssi painottuu määrällisesti vuosiin 2010–2014. Vuosina 2000–2004 sananvapautta kuitenkin haluttiin pelkästään kehittää ja puolustaa, kun taas 2010–2014 diskurssiin tulee mukaan muitakin sävyjä. Muutosdiskurssi pysyy silti samanlaisena koko ajan. Muutosdiskurssiin kuuluu 29 tekstikohtaa, mikä ei ole koko tutkimusaineistoon nähden määrällisesti suuri.

5.5.2 Halu edistää vapautta vaikuttaa representaatioon

Muutosdiskurssi on valtaosin yhteiskunnallinen. Diskurssin tekstikohdissa kirjoitetaan, miten lakeihin tai eri yhteiskunnan osa-alueisiin pitäisi saada muutosta. Median toiminnan kehittämistä kommentoidaan vain kahdessa tekstikohdassa. Muutosdiskurssissa tehdään sananvapaustilanteen parannusehdotuksia ja tämän lisäksi sananvapaustilannet-

ta kommentoidaan. Muutoksella halutaan kohentaa sananvapauden tilannetta. Parannusehdotukset vaikuttavat muutosdiskurssissa muodostuvaan sananvapauden representaatioon. Muutosdiskurssi pysyy vuosina 2000–2004 ja 2010–2014 samanlaisena aiheiden suhteen.



Kuvio 4. Sananvapauden representaatio muutosdiskurssissa

Muutosdiskurssin sananvapausrepresentaatiolla on nelikentässä kolme kulmaa (ks. kuvio 4). Sen yksi kulma ulottuu liberaalis-fundamentalistiselle alueelle, toinen kohti kulttuurista erityisyyttä ja kolmas liberaalis-pragmatistiselle alueelle. Muutosdiskurssissa sananvapauden representaatio asettuu pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle, koska sananvapauden kuvailu on reaalipoliittista, ja se on itsessään julkista keskustelua siitä, miten asioiden pitäisi olla (ks. kuvio 4). Vain muutamasta aiheesta, kuten uskonnosta, kirjoitettiin sävyyn, jota Kuneliuksen (2007) kehittämässä nelikentässä nimitetään liberaaliksi fundamentalismiksi. Representaatio ulottuu hieman liberaalis-fundamentalistiselle alueelle nelikentässä (ks. kuvio 4). Tekstikohdat, joissa kirjoitetaan ilmaisun rajoittamisesta ja jumalanpilkan kieltämisestä, ilmentävät ehdottomuutta ja siksi nämä tekstikohdat siirtävät representaatiota kohti liberaalis-fundamentalistista kulmaa nelikentässä.

Muutosdiskurssissa halutaan selkeästi edistää keskustelun syntymistä. Tämän vuoksi representaatio ulottuu kohti nelikentän oikeaa reunaa (ks. kuvio 4). Muutos ja edistys halutaan pitää suomalaisen yhteiskunnan sisällä. Tässäkin diskurssissa kirjoitetaan laista ja sen vuoksi muutosdiskurssin sananvapausrepresentaatio menee hieman kohti kulttuurista erityisyyttä nelikentässä. Muutos nähdään diskurssin tekstikohdissa asiana, jonka pitäisi tapahtua Suomen lain ja suomalaisten ehdoilla.

5.6 Uhkadiskurssi

Uhkadiskurssi on tutkimusaineiston yleisin. Sitä tuotetaan 117 tekstikohdassa: vuosina 2000–2004 yhteensä 46:ssa ja vuosina 2010–2014 yhteensä 71 tekstikohdassa. Uhkadiskurssissa sananvapautta pidetään tärkeänä, ennen kaikkea demokratian rinnalla olevana, korostetun länsimaisena asiana. Vaikka diskurssissa kirjoitetaan sananvapauden uhkaamisesta, tekstikohdissa pääosin puolustetaan sananvapautta tavalla tai toisella.

5.6.1 Uhkadiskurssissa puolustetaan sananvapautta

Uhkadiskurssissa korostuu laista, säädöksistä ja vallankäytöstä kirjoittaminen, kuten jokaisessa tämän tutkimuksen diskurssissa. Usea kirjoittaja turvautuu perustuslakiin, kun sananvapautta on loukattu tai sitä uhataan loukata, kuten esimerkin (32) kirjoittaja tekee. Lakia käytetään diskurssissa perusteena, jolla omaa kantaa painotetaan ja perustellaan. Uhkadiskurssissa kirjoitetaan myös yksilön oikeuksista. Yksilön näkökulmasta sananvapausasioiden tilannetta moititaan tai puolustetaan, kuten esimerkissä (33).

- (32) Vaikka tässä tapauksessa kysymyksessä ei tietenkään ole mikään rikollinen vaan missikilpailujen kautta julkkikseksi tullut nainen, tuntuu käräjätuomarin tekemä päätös paitsi reippaasti ylimitoitetulta myös lainvastaiselta. Sananvapaushan on kirjattu perustuslakiin ja sen rajoittamisesta voidaan ääritapauksessa jopa rankaista. Tällainen ennakkosensuuri on täysin käsittämätöntä 2000-luvun Suomessa, jossa sananvapaus on sentään kansalaistemme perusoikeuksia. (HS 12.10.2002)

- (33) Useat tahot ovat vastustaneet lakia, mutta turhaan. Ikään kuin joku vieras olisi paperikirjeitäni röyhkeästi avannut. Koen sananvapauteni loukatun, mutta minkäs teet. (HS 20.7.2013)

Uhkadiskurssin luonteeseen kuuluu sananvapauden puolustaminen, koska uhkadiskurssin tekstikohdissa käsitellään epäkohtia. Puolustamisen lisäksi sananvapaus liitetään voimakkaasti osaksi demokratiaa. Esimerkissä (34) tämä asia esitetään hyvin suorasti.

- (34) Huolimatta siitä, että kiistat YK:n ihmisoikeusneuvostossa ja Moskovan Saharov-museossa näyttävät hyvin erilaisilta, rajoitusten taustalla on yksi ja sama pelko: sananvapaus johtaa avoimeen keskusteluun, avoin keskustelu johtaa demokratiaan. Sananvapaus on demokratian kulmakivi. (HS 27.9.2010)

Uhkadiskurssissa merkittäväksi teemaksi nousevat uskonto ja uskonnolliset ilmiöt. Tärkeä huomio on se, että uskonto mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 2010. Vuosina 2000–2010 uskontoa ei mainita kertaakaan. Uhkadiskurssissa uskonnolliset ilmiöt, kuten islamistinen fundamentalismi ja uskonnollinen fanatismi, nähdään sananvapautta rajoittavana asiana. Uskontoon liittyvissä tekstikohdissa kirjoittajien kannat sananvapauteen ovat hyvin ehdottomia, koska uskonnolliset ilmiöt ovat suora uhka sananvapaudelle. Tämä vaikuttaa uhkadiskurssin sananvapausrepresentaation syntyyn, sillä uhka asettuu suoraksi vastakohtaksi sananvapaudelle. Sananvapauden representaation kannalta oleellista on se, että uskonnollisia ilmiöitä tarkastellaan Suomesta käsin. Tämä tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että ilmiöiden uhkaavuutta korostetaan. Erityisesti länsimainen maailma on tekstikohtien perusteella uhattuna, kuten esimerkissä (35). Uskonnolliset uhat ovat selvästi ulkopuolelta tulevia uhkia, jotka horjuttavat länsimaista käsitystä demokratiasta ja ovat ennen kaikkea vieraita suomalaisille.

- (35) Uskonnolliset fanaatikot kampanjoivat kaikkialla maailmassa seksuaalivähemmistöjä ja vapaata seksuaalikulttuuria vastaan. He ajavat tiukkoja rajoituksia myös monissa muissa asioissa kuten tiede- ja koulutuspolitiikassa, sananvapausasioissa ja aborttikysymyksessä. Myös ihmisoikeuksiin tehdään omia varauksia. (HS 9.3.2010)

Uhkadiskurssiin kuuluu 14 tekstikohtaa, joissa aiheena on sananvapauden väärinkäyttö ja sananvapauden käyttäminen tekosyynä. Näissä tekstikohdissa puolustetaan sananva-

pautta. Näiden tekstikohtien ajatus mukailee Fishin (1994) tekemiä huomioita sananvapaudesta. Fishin (1994: 102, 107, 115) mukaan sananvapaus ei ole olemassa oleva arvo, on vain tekoja, joilla ihmiset ajavat omia asioitaan. Esimerkissä (36) sananvapautta käytetään kirjoittajan mielestä väärin, koska sen varjolla voidaan ajaa asioita, jotka edustavat kirjoittajan mielestä vääriä arvoja.

- (36) Itse olen kauan ihmetellyt ja alati ihmettelen, miksi lähes kaikkialla Suomessa tuntuu jylläävän laihduttamisen, pienentymisen tai vähintäänkin jatkuvan painon tarkkailun propaganda. Media suoltaa jatkuvalla syötöllä virheellistä ja harhaanjohtavaa ”tietoa” laihduttamisen terveellisyydestä ja tärkeydestä. Sananvapaus on tässä kohdin muodostunut aivopeksuksi, joka muokkaa ihmisten käsityksiä terveellisyydestä, hyvästä elämästä ja kauneusihanteista. (HS 5.10.2010a)

Sananvapauden väärinkäytösten kuvailujen lisäksi uhkadiskurssin tekstikohdissa kirjoitetaan sananvapauden käyttämisestä tekosyynä. Esimerkissä (37) kirjoittaja on huolissaan vapauden rajoittamisesta sananvapauden nimissä. Uhkadiskurssissa yleistä on, että kirjoittajan mielestä media tai joku muu taho käyttää sananvapautta tekosyynä ajaessaan omia etujaan. Yksilöt eivät niinkään ole syyttelyn kohteena.

- (37) Sensuuri- ja sananvapauskysymykset ovat jääneet nykyisellään talousongelmien jalkoihin. Tilaisuus on otollinen omia etujaan ajaville järjestöille, jotka milloin piratismiin tai lapsipornon kitkemisen varjolla yrittävät ajaa tiukempaa kontrollia kansalaisten toimintaan verkossa. (HS 10.1.2012)

Tarkastelun kohteena ovat myös muiden maiden kuin Suomen sananvapaustilanteet. Uhkadiskurssiin kuuluu 16 ulkomaita käsittelevää tekstikohtaa. Näissä tekstikohdissa korostuvat politiikka, terrorismi ja huono sananvapaustilanne. Huomattavaa on, että tekstikohdissa halutaan korostaa juuri sitä, miten huono sananvapauden tila on tietyissä maissa. Esimerkissä (38) kirjoittaja on huolissaan Kuuban sananvapaus- ja ihmisoikeustilanteesta. Esimerkissä (38) vaaraan joutuvat vähemmistöt ja heidän oikeutensa. Ulkomaita koskevissa tekstikohdissa nousee esiin erityisesti Venäjän sananvapaustilanne. Tekstikohdissa korostuu huoli Venäjän tilanteesta, mutta myös se, miten erilainen tilanne Venäjällä on verrattuna Suomen tilanteeseen. Esimerkissä (39) kirjoittaja kuvailee

Venäjää erityisesti maaksi, jossa vapauksia poljetaan. Näiden esimerkkien lisäksi uhka-diskurssissa käsitellään arabimaiden asioita hyvin kriittisesti.

- (38) Mariela Castro Espin esitteli edistysaskelia ja toimenpiteitä, joita Kuubassa on viime vuosina toteutettu seksuaalivähemmistöjen aseman ja tasa-arvon kohentamiseksi (HS Ihmiset 28.5.). Kuuban hallitusta on vaadittava ripeästi edistämään muiden ihmisoikeuksien ohella myös sananvapauden tilaa maassaan ja vapauttamaan mielipidevangit. (HS 31.5.2010)
- (39) Näemme Venäjällä nyt yhteiskunnan, jossa sananvapaus, mielipiteen vapaus (sic) ja poliittisen toiminnan vapaus tukahdutetaan. Valta on keskitynyt, hallinto on diktatuurinen ja kansalliskiihkoinen propaganda muokkaa mielipiteet. (HS 29.12.2014)

Länsimaisuus tulee uhkadiskurssissa esiin niin uskonnosta kuin ulkomaanasioistakin kirjoitettaessa. Länsimaisuuden rinnalle liitetään demokraattisuus ja siksi länsimaisuutta pidetään ominaisuutena, joka mahdollistaa sananvapauden. Kun länsimaisuutta korostetaan, samalla tehdään pesäeroa valtioihin, jotka nähdään ei-länsimaalaisina. Tekstikohdissa ei kuitenkaan määritellä, mitä länsimaisuudella tarkalleen tarkoitetaan, mutta Suomella on länsimaisuuteen sopivia piirteitä. Esimerkissä (40) tuodaan esiin, miten länsimaisissa demokratioissa vaalitaan sananvapautta, toisin kuin suljetuissa yhteiskunnissa. Kirjoittaja puolustaa nimenomaan länsimaista käsitystä siitä, mitä sananvapaus on.

- (40) Mielestäni Julian Assange hakee itsekkäästi vain omaa etuaan ja kuuluisuutta välittämättä kielteisistä seuraamuksista. Hänen moraalitonta toimintaansa ei voi puolustella. Vielä vähemmän ymmärrettävää se on sen vuoksi, että paljastukset kohdistuvat länsimaisiin demokratioihin. Niissä media ja mielipiteenvapaus suovat ainakin kohtuulliset edellytykset tuoda esille ja tuomita väärinkäytökset, toisin kuin yksinvaltaisissa ja suljetuissa yhteiskunnissa. (HS 3.12.2010)

Vihapuhe nousee uhkadiskurssissa merkittäväksi aiheeksi vuoden 2010 aikana. Asiaa käsitellään kahdessatoista tekstikohdassa. Huomattavaa on, että vihapuhetta käsitteleviä yleisönosastokirjoituksia esiintyy tutkimusaineistossa ensimmäisen kerran vasta vuonna 2010. Vihapuhe tuomitaan jyrkästi, koska se nähdään sananvapauden väärinkäyttönä. Vain yhdessä tekstikohdassa kritisoidaan poliitikkojen puheiden leimaamista vihapuheeksi. Tältä osin uhkadiskurssi on hieman päällekkäinen vapaus ja vastuu -diskurssin

sekä rajadiskurssin kanssa, koska vihapuhetta käsittelevissä tekstikohdissa sivutaan vastuuta ja sitä, mitä on soveliaista sanoa.

Tässä tutkimuksessa vihapuheesta kirjoittamisessa on kyse sananvapauden uhkaamisesta, joka liittyy internetin keskustelupalstoilla tapahtuvaan kirjoitteluun ja poliitikkojen sanomisiin. Näitä kumpaakin yhdistää se, että vihapuhe uhkadiskurssissa liittyy ennen kaikkea rasismiin ja vähemmistöjen oikeuksien polkemiseen. Vihapuhetta kuitenkin kommentoidaan poliittisesta kulmasta, kuten esimerkissä (41). Esimerkissä (42) keskitytään vähemmistöjen oikeuksiin ja samalla siinä puolustetaan sananvapautta.

- (41) Vihakirjoitukset ja -puheet sekä väkivallan erimuodot rehottavat niin politiikan paikallistasoilla kuin maailman politiikan näyttämöillä. Suomessa eduskuntaryhmien vastuulla on kitkeä kansanedustajien vihapuheet riittävin keinoin pois. Kaikkea ei tule sallia sananvapaudenkaan nimissä. (HS 26.7.2011)
- (42) Suomen kansa on vaaleilla valittujen kansanedustajien kautta antanut seksuaalivähemmistöille ne oikeudet, jotka niillä tänä päivänä on. Suomen kansa on myös vaatinut itselleen sananvapauden, kokoontumisvapauden ja yhdistymisvapauden sekä vaatinut yksilö koskemattomuuden loukkaamisen säättämisen rikokseksi. Niiden, jotka syyllistyivät laittomiin vihan osoituksiin seksuaalivähemmistöjä kohtaan, olisi viimein nyt tultava esiin asialliseen keskusteluun omilla kasvoillaan. (HS 11.7.2010)

Uhkadiskurssissa sananvapautta uhkaavat media, lait, poliitikot, uskonnolliset ilmiöt ja vihapuhe. Tekstikohdissa puolustetaan sananvapautta. Uhkadiskurssissa ei voi sanoa, että tietty asia tai taho olisi poikkeuksellisen paljon uhannut sananvapautta. Ratkaisuja eri tahojen aiheuttamiin, sananvapautta uhkaaviin ongelmiin haettiin säännöistä ja laeista. Uskontoa ja uskonnollisia ilmiöitä käsittelevissä tekstikohdissa sananvapautta puolustetaan kuitenkin erityisen vahvasti. Uskonnolliset ilmiöt nähdään sananvapauden uhkana, aivan kuten vihapuhekin. Sananvapauden tilaa kommentoidaan pääosin yleisesti. Uhkadiskurssissa korostuu länsimaisuus, ja sananvapaus representoituu erityisesti suomalaisena, demokraattisen yhteiskunnan vapautena ja oikeutena.

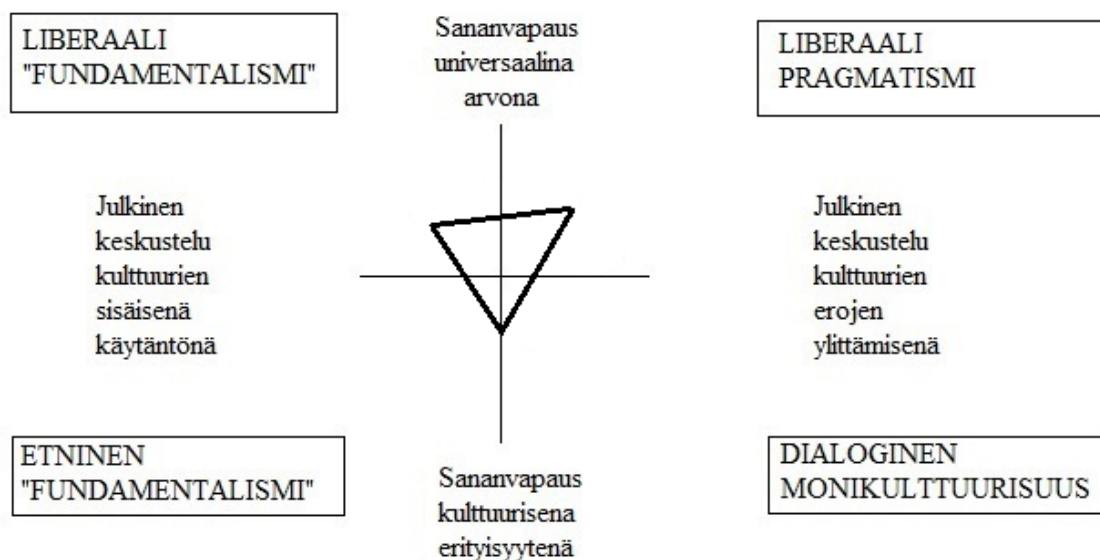
Uhkadiskurssi on tutkimusaineiston yleisin diskurssi. Kun uhkadiskurssia tarkastellaan ajallisesti, sen tuottamisen huomataan yleistyneen vuoden 2010 jälkeen. Samaan aikaan

tekstikohdissa lisääntyy ulkomaista, fundamentalismista, uskonnosta, sananvapauden väärinkäytöstä ja vihapuheesta kirjoittaminen. Ei kuitenkaan voi sanoa, että tekstikohtien kielenkäyttö olisi muuttunut radikaalimmaksi tai kärkeämmäksi, enemmänkin vain aiheet ovat. Uhkadiskurssin tuottamisen määrän kasvu kertoo siitä, että sananvapauden uhkaaminen on yleistynyt.

5.6.2 Vastakkainasettelu näkyy representaatioissa

Uhkadiskurssissa sananvapausrepresentaatio asemoituu nelikentässä laajalle alueelle. Representaatiolla on nelikentässä kolme kulmaa: yksi on liberaalis-pragmatistisella alueella, toinen liberaalis-fundamentalistisella alueella ja kolmas ulottuu kohti sananvapauden kulttuurista erityisyyttä (ks. kuvio 5). Koska uhkadiskurssi koostuu pääosin sananvapauden puolustamisesta, siirtyy sananvapausrepresentaatio kohti liberaalis-fundamentalistista aluetta (ks. kuvio 5). Liberaaliin fundamentalismiin kuuluu ajatus siitä, että länsimaissa ollaan muita maita edistyneempiä sananvapausasioissa (Kunelius 2007: 31). Tämä nousee esille varsinkin ulkomaita ja uskontoa käsittelevissä tekstikohdissa.

Uhkadiskurssissa ei ole äärimmäisiä mielipiteitä. Niiden puuttumisesta huolimatta vastakkainasettelu on osassa tekstikohdista voimakasta ja ennen kaikkea suomalaista yhteiskuntaa puolustavaa. Varsinkin vihapuhetta ja -tekoja käsittelevät tekstikohdat ilmentävät vastakkainasettelua. Vastakkainasettelua löytyy myös ulkomaanasioita käsittelevistä kirjoituksista. Tekstikohdissa käytetty kieli ei ole räikeää. Mielipiteet tuodaan esiin osana maltillista pohdintaa. Se, että yleisönosastokirjoitukset ovat osa julkista keskustelua ja ongelmat tuodaan julkisesti esille, saa representaation asemoitumaan pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle (ks. kuvio 5). Ongelmien julkinen käsitteleminen ja julkisen keskustelun ylläpito kuuluvat liberaalin pragmatismiin piirteisiin (Kunelius 2007: 34).



Kuvio 5. Sananvapauden representaatio uhkadiskurssissa

Tekstikohdat sisältävät myös hyvin realistista pohdintaa ja asioiden argumentointia. Kuten kaikki muutkin tämän tutkimuksen diskurssit, uhkadiskurssi on hyvin laki- ja sääntökeskeinen, mikä vaikuttaa siihen, että representaatio ulottuu hieman kohti kulttuurista erityisyyttä. Uhkadiskurssin tekstikohdissa vedotaan muun muassa Suomen perustuslakiin. Tämän lisäksi tekstikohdissa vedotaan myös kansainvälisiin säädöksiin. Uhkadiskurssissa korostuu myös selkeä puhe länsimaisuudesta, joka mielletään vahvasti osaksi suomalaisuutta. Länsimaisuuden kautta luodaan myös vastakkainasettelua lännen ja muun maailman välille.

5.7 Yhteenveto

Tutkimusaineistoon kuuluu kaksi tarkastelujaksoa: vuodet 2000–2004 ja 2010–2014. Vuosilta 2000–2004 tutkimusaineistoon kuuluu 68 yleisönosastokirjoitusta ja vuosilta 2010–2014 yhteensä 131 yleisönosastokirjoitusta. Koko tutkimusaineistoon kuuluu siis 214 Helsingin Sanomissa julkaistua mielipidekirjoitusta, joista rajasin 199 yleisönosastokirjoituksen tutkimusaineiston. Vähiten sananvapaudesta kirjoitetaan vuonna 2000 ja eniten vuonna 2010 (ks. taulukko 4).

Sananvapaudesta Helsingin Sanomien mielipidepalstalle kirjoittavat pääasiassa miehet. Vuosina 2000–2004 miesten nimiä on aineistossa yhteensä 51 ja naisten 18. Vuosina 2010–2014 miesten nimien määrä yli kaksinkertaistuu aineistossa. Vuosina 2010–2014 miesten nimiä on tutkimusaineistossa 120 ja naisten 26. Nimimerkillä kirjoittaminen on harvinaista, sillä koko tutkimusaineistossa on vain yksi yleisönosastokirjoitus, jossa on turvauduttu nimimerkin käyttöön. Nimien määrä ei vastaa yleisönosastokirjoitusten määrää, koska yhdellä kirjoituksella voi olla monta kirjoittajaa.

Tutkimusaineistossa on neljä erilaista diskurssia: vapaus ja vastuu -, raja-, muutos- ja uhkadiskurssi (ks. taulukko 4). Uhkadiskurssi on aineiston yleisin, sillä sitä tuotetaan yhteensä 117 tekstikohdassa. Toiseksi yleisin diskurssi on rajadiskurssi, jota tuotettiin yhteensä 113 tekstikohdassa. Rajadiskurssi on yleisin vuosina 2000–2004. Vapaus ja vastuu -diskurssia tuotetaan 89 tekstikohdassa. Muutosdiskurssi on määrällisesti pienin diskurssi. Sitä tuotetaan 29 tekstikohdassa. Yksikään diskurssi ei esiintynyt vain toisella tarkastelujaksolla, vaikkakin muutosdiskurssi painottuu vuosiin 2010–2014.

Vapaus ja vastuu -diskurssi esiintyy useimmiten muiden diskurssien kanssa: yhteensä 33 yleisönosastokirjoituksessa. Yleisimmin vapaus ja vastuu -diskurssi esiintyi rajadiskurssin kanssa. Tutkimusaineistossa on 17 yleisönosastokirjoitusta, joissa tuotetaan näitä kahta diskurssia.

Vapaus ja vastuu -diskurssissa pohditaan nimensä mukaisesti vapauden ja vastuun suhdetta. Diskurssi on negatiivissävytteinen, koska kirjoitukset ovat pääosin reagointia jossain asiassa esiintyneisiin epäkohtiin. Rajoja haetaan vastuun kautta, minkä vuoksi tässä diskurssissa kirjoitetaan paljon laista, säännöistä tai ohjeista. Pääosin vastuullisena pidetään mediaa (ks. taulukko 4). Mediaa pidetään vapaus ja vastuu -diskurssissa sananvapauden toteuttajana. Diskurssissa kannetaan huolta sananvapaudesta, yksilöistä ja vähemmistöistä (ks. taulukko 4).

Taulukko 4. Analyysin koonti

Diskurssi	Representaatio	Määrä	Piirteet
Vapaus ja vastuu	Liberaali pragmatismi	2000–2004: 42 2010–2014: 47	Media, yhteiskunta ja yksilöt vastuussa sananvapauden käytöstä. Lakikeskeinen diskurssi.
Raja	Liberaali pragmatismi	2000–2004: 62 2010–2014: 51	Korostaa yksityisyyttä. Lakikeskeinen diskurssi.
Muutos	Liberaali pragmatismi	2000–2004: 9 2010–2014: 20	Keskittyy yhteiskunnan kehittämiseen. Lakikeskeinen diskurssi.
Uhka	Liberaali pragmatismi	2000–2004: 46 2010–2014: 71	Sananvapautta puolustetaan uhalta. Lakikeskeinen diskurssi.

Vapaus ja vastuu -diskurssin sananvapausrepresentaatio on Kuneliuksen (2007) nelikenttään asemoituna selkeästi liberaalis-pragmatistinen. Vapaus ja vastuu -diskurssissa tekstikohtien kieli on sovittelevaa, ja ongelmia ratkotaan julkisesti. Tämä on ominaista vapaus ja vastuu -diskurssille (ks. Kunelius 2007: 35). Lakikeskeisyys tekee vapaus ja vastuu -diskurssista paikallisen, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa sitä, että sananvapauden representaatio liikkuu nelikentässä kohti kulttuurillista erityisyyttä.

Rajadiskurssin tekstikohdissa pohditaan ja kommentoidaan sitä, missä sananvapauden raja kulkee suhteessa julkisuuteen ja yksityisyyteen. Kysy oli siis siitä, mistä saa kirjoittaa julkisesti. Tämän vuoksi rajadiskurssissa määritellään sananvapautta. Yleisimmin sananvapauden rajat löytyvät laista, mutta diskurssissa vedotaan myös eettisiin rajoihin. Rajadiskurssi on korostuneen laki-, ohje- ja sääntökeskeinen. Rajadiskurssissa korostuu erityisesti myös yksityisyys, josta muodostuu sanavapaudelle

vastakohta – minkään tahon sananvapaus ei saa häiritä yksityisen ihmisen yksityisyyttä. Rajadiskurssissa kirjoitetaan myös ilmaisunvapaudesta. Erityisesti taiteellinen ilmaisu kuvattiin asiaksi, jota ei saa rajata. Sananvapaus representoituu rajadiskurssissa liberaalis-pragmatistisena (ks. Kunelius 2007: 34). Representaation asemointi ulottuu hieman myös liberaalis-fundamentalistiselle puolelle, koska ilmaisunvapaudesta tehdään vastakohta sananvapauden rajoittamiselle. Korostettu lakiin vetoaminen tekee representaatiosta paikallisen, eli asemointi siirtyy nelikentässä kohti kulttuurista erityisyyttä. Rajadiskurssi on tutkimusaineiston yleisin vuosina 2000–2004. Se on koko tutkimusaineiston toiseksi yleisin diskurssi.

Muutosdiskurssissa pohditaan, miten sananvapautta ja siihen liittyviä asioita voitaisiin kehittää. Diskurssissa kommentoidaan myös muutosta yleisesti. Kommentoinnin tavoitteena on sananvapaustilanteen paraneminen. Muutosdiskurssi on tutkimusaineiston positiivissävytteisin, koska diskurssissa on useita parannusehdotuksia. Muutosdiskurssissa halutaan muuttaa ennen kaikkea yhteiskuntaa, ei niinkään mediaa. Myös muutosdiskurssissa sananvapauden representaatio asemoituu pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle.

Uhkadiskurssi on koko tutkimusaineiston yleisin diskurssi. Sen tuottaminen yleistyy varsinkin vuosina 2010–2014 julkaistuissa yleisönosastokirjoituksissa. Uhkadiskurssissa kommentoidaan tai pohditaan asioita tai ilmiöitä, jotka uhkaavat sananvapautta. On yleistä, että tekstikohdissa puolustetaan sananvapautta. Diskurssin tekstikohdissa korostuu länsimaisuus. Myös uhkadiskurssi on laki- ja sääntökeskeinen. Uhkadiskurssissa sananvapauden representaatio asemoituu pääosin liberaalis-pragmatistiselle alueelle. Ulkomaita ja uskontoa käsittelevät tekstikohdat siirtävät representaatiota liberaalis-fundamentalistiselle alueelle Kuneliuksen (2007) hahmottelemassa nelikentässä.

Sananvapaudesta kirjoittaminen on muuttunut kahden eri tarkastelujakson välillä. Tulosten mukaan sananvapautta käsitellään monella eri puhettavan eli diskurssin avulla, mutta sananvapautta representoidaan tämän tutkimuksen diskursseissa melkein samalla

tavalla. Tässä tutkimuksessa tämä näkyy siinä, että sananvapausrepresentaatiot jäävät jokaisessa diskurssissa pienin eroavaisuuksin liberaalis-pragmatistiselle alueelle.

Eri diskurssien tuottamisen määrät kertovat, että tietyn tyyppiset puhutavat ovat lisääntyneet. Rajadiskurssi on yleisin vuosien 2000–2004 aikana, mutta vuosien 2010–2014 aikana uhkadiskurssi nousee määrällisesti tutkimusaineiston yleisimmäksi diskurssiksi. Uhkadiskurssin tekstikohdissa tapahtuu myös näkyvä muutos vuoden 2010 aikana, sillä kirjoittaminen uskonnoista, fundamentalismista, terrorismista, Suomen sisäisestä politiikasta ja vihapuheesta lisääntyy. Kirjoittajat kokevat, että vuoden 2010 aikana ja jälkeen sananvapaus on uhattuna. Uhka nousee keskeiseksi aiheeksi koko aineistossa. On kuitenkin huomioitava, että uhkadiskurssi on myös 2000–2004 toiseksi tuotetuin diskurssi ja mielipidepalstalle kirjoitettiin määrällisesti enemmän kuin vuosina 2010–2014 kuin 2000–2004. Myös muutosdiskurssin tuottaminen on lisääntynyt, mutta sen tuottaminen jää vähäiseksi, koska sitä ilmenee koko tutkimusaineistossa 29 tekstikohdassa. Vapaus ja vastuu -diskurssissa sananvapaudesta kirjoittaminen pysyy läpi aineiston määrällisesti melko samanlaisena. Vapaus ja vastuu -diskurssissa vuoden 2010 aikana ja sen jälkeen yksilöllisyys ja yksilön vapaus nousevat aiheiksi. Tämä johtuu pääosin siitä, että aiheena ovat internetkeskustelut, joissa vastuuta vieritetään yksilölle.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoite oli selvittää, miten Helsingin Sanomien mielipidepalstalla kirjoitetaan sananvapaudesta. Tavoitteen saavuttamisen apuna käytettiin neljää tutkimuskysymystä. Tutkimuksessani selvitin, kuinka paljon sananvapaudesta kirjoitetaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla, millaisia sananvapauteen liittyviä diskursseja Helsingin Sanomien mielipidepalstalla tuotetaan, millaisia sananvapautta kuvaavia representaatioita Helsingin Sanomien mielipidepalstalla tuotetuissa diskursseissa muodostuu ja miten sananvapaudesta kirjoittaminen on mahdollisesti muuttunut vuodesta 2000 vuoteen 2014 Helsingin Sanomien mielipidepalstalla.

Vastaukseksi tutkielmani tavoitteeseen löysin neljä diskurssia: vapaus ja vastuu -, raja-, muutos- ja uhkadiskurssi. Nämä olivat ne puhetavat eli diskurssit, joilla sananvapaudesta kirjoitettiin Helsingin Sanomien mielipidepalstalla vuosina 2000–2004 ja 2010–2014. Vuosina 2000–2004 tutkimusaineiston yleisin diskurssi oli rajadiskurssi. Vuosina 2010–2014 uhkadiskurssi yleistyi koko tutkimusaineiston tuotetuimmaksi diskurssiksi. Sananvapaudesta kirjoittivat pääasiassa miehet. Nimimerkillä sananvapaudesta ei juuri kirjoitettu.

Jokaisen neljän diskurssin sananvapausrepresentaatio jäi Kuneliuksen (2007) hahmottelemassa nelikentässä pääosin liberaalis-pragmatistiselle ja liberaalis-fundamentalistiselle alueelle. Tulos viittaa siihen, että sananvapaus esitetään yleensä liberaalina arvona, oikeutena tai vapautena. Yksikään representaatio ei asemoitunut etnis-fundamentalistiselle tai dialogis-monikulttuuriselle alueelle.

Jokaista tämän tutkimuksen diskurssia yhdisti lakien ja erilaisten kansainvälisten sopimusten korostaminen. Sananvapautta siis hahmotetaan sääntöjen kautta. Tulos on merkittävä, koska se kertoo siitä, että lakeja ja sopimuksia pidetään sananvapauden rajoina ja ehtoina. Tämän perusteella voidaan päätellä, että sananvapautta pidetään tutkimusaineiston yleisönosastokirjoituksissa demokraattisen päätöksenteon peruslähtökohtana, mutta myös ikään kuin takarajana sille, mitä saa tehdä (ks. Kortteinen 1996: 32). Varsinkin rajadiskurssissa lakiin vetoaminen korostui

huomattavan paljon (ks. luku 5.4). Varsinkin perustuslakiin vetoaminen oli yleistä. Tulos viittaa siihen, että sananvapaus nähdään Suomessa tasa-arvoisena, kaikkien käytettävissä olevana perusoikeutena (ks. luku 2.3.1). Toisaalta tästä voidaan myös päätellä, että kirjoittajat eivät pidä sananvapauden rajoittamista ja valvomista negatiivisena asiana. Huomionarvoista on myös se, että uhkadiskurssissa lähinnä media uhkasi kirjoittajien sananvapautta ja muita vapauksia.

Tuloksista voidaan päätellä, että sananvapauden liittyvä negatiivinen muutos lisää julkista keskustelua. Yleisönosastokirjoitusten määrää kasvoi samalla, kun uhkadiskurssin tuottaminen yleistyi. Diskurssit olivat hyvin ongelmapainotteisia. Tätä päätelmää tukee myös se, että tutkimusaineistosta puuttui melkein kokonaan Suomen hyvään sananvapaustilanteeseen liittyvät yleisönosastokirjoitukset. Toisaalta muutosdiskurssissa nousi esiin positiivisia kehitysehdotuksia, mutta niitä ei ollut paljon (ks. luku 5.5). Liiallista vapautta käsiteltiin kirjoittamalla rajoista, uhasta, vastuusta ja muutoksesta, jota pitäisi tapahtua tai jota on jo tapahtunut. Jokaisessa diskurssissa liiallista ja hallitsematonta vapautta pidettiin uhkana.

Sananvapauden uhatuksi kokeminen sai kirjoittajat puolustamaan sananvapautta. Puolustaminen haluttiin tehdä kirjoittamalla Helsingin Sanomien mielipidepalstalle, mikä on julkista toimintaa. Korteisen (1996: 42–43, 45–46) mukaan, mitä modernimmaksi yhteiskunta on muuttunut, sitä enemmän sananvapaus on julkisuudesta riippuvainen. Tämän tutkimuksen tuloksista ei voi päätellä, onko sananvapaus muuttunut riippuvaisemmaksi julkisuudesta, mutta sananvapaudesta kirjoittaminen on yleistynyt.

Muutosdiskurssissa haluttiin muuttaa ja parantaa yhteiskuntaan, ei mediaa. Mielenkiintoista tämä on siksi, että vapaus ja vastuu -diskurssissa median vastuuta korostettiin. Tämän vuoksi olisi loogista, että edustuksellisen sananvapauden käyttäjää eli mediaa haluttaisiin kehittää (ks. luku 3.1). Toisaalta jokaisessa diskurssissa painottui yhteiskunnallisuus ja lakien painoarvo sananvapauden määrittelijänä. Tämän vuoksi taas yhteiskunnan kehittäminen on perusteltua.

Sananvapaus määritellään jokaisena aikakautena uudelleen yhteiskunnan tarpeiden mukaan (Karppinen 2012: 63, 75–78). Varsinkin diskursseissa muodostuneiden representaatioiden kannalta tämä Karppisen (2012) ajatus on mielenkiintoinen, sillä jokaisessa neljässä diskurssissa sananvapaus representoidaan liberaalis-pragmatistisena. Tulos kertoo siitä, että 2000-luvun ja 2010-luvulla eri puhetavat eivät muuta sitä, miten sananvapaus representoituu. Tästä voidaan myös päätellä, että yleisönosastokirjoitusten aiheet eivät vaikuta merkittävästi representaatioiden muodostumiseen. Toisaalta tuloksesta voi myös päätellä, että kirjoittajilla oli hyvin samantapainen käsitys sananvapaudesta.

Representaatioiden samankaltaisuuteen vaikutti ennen kaikkea konteksti. Koska Helsingin Sanomien mielipidetöimitus valitsee lehdessä julkaistavat tekstit, yleisönosastokirjoitusten kieli ja sisältö ovat julkaisukelpoisia. Vaikka tutkimusaineistossa oli vastakkainasettelua, niin ylilyöntejä ja mauttomuuksia yleisönosastokirjoituksissa ei ollut. Kieli oli maltillista ja sovittelevaa. Mielipidetöimituksella on valta ja velvollisuus muokata kirjoituksia hieman tai jättää heille lähetetty kirjoitus julkaisematta (HS 2015b).

Fishin (1994: 102, 107, 115) mukaan sananvapaus voi palvella kenen tahansa tarkoitusperiä. Se, että kaikkien neljän diskurssin sananvapautta käsittelevät representaatiot jäivät hyvin samanlaisiksi, ei vaikuta Fishin (1994) ajatuksen pohjalta positiiviselta asialta. Fishin (1994) ajatusta mukaillen voidaan päätellä, että Helsingin Sanomat suosii tietyn tyyppisiä kirjoituksia. Toisaalta representaatioiden muuttumattomuus viittaa myös siihen, että Helsingin Sanomien mielipidetöimituksen julkaisulinja on pysynyt vuodesta 2000 vuoteen 2014 samanlaisena.

Tutkimukseni täydensi Kuneliuksen (2007) tekemää tutkimusta, jossa hän tutki Muhammed-pilakuvasta syntyneitä keskustelua ja lehtikirjoittelua. Täydensin Kuneliuksen (2007) tutkimusta siltä osin, että tarkastelin paikallisuuden kehitystä vuodesta 2000 alkaen. Kuneliuksen (2007) havainnot sananvapauskantojen paikallisuudesta pitivät paikkansa myös omassa tutkimuksessani. Tämä näkyi etenkin representaatioissa, sillä kaikki representaatiot määrittyivät paikallisten rajojen ehdoilla.

Omassa tutkimuksessani paikallisuutta ilmensi se, että tekstikohdissa vedottiin Suomen lakeihin. Paikallisuus näkyi Kuneliuksen (2007) tekemällä nelikentällä kulttuurisena erityisyytenä (ks. luku 3.4). Paikallisuutta esiintyi kaikkina tutkittuina vuosina. On kuitenkin huomioitava, että en pysty todistamaan tämän tutkimuksen avulla sananvapauskantojen lehtikohtaisuutta, johon Kunelius (2007) keskittyi. Tämä johtuu siitä, että tutkin vain Helsingin Sanomissa julkaistuja yleisönosastokirjoituksia.

Tutkimusaineistossa oli lukuisia yleisönosastokirjoituksia, joissa otettiin kantaa ulkomaiden sananvapaustilanteisiin. Ne olivat kuitenkin yksittäisiä ja erillään olevia kommentteja. Kunelius (2007: 39) korostaa, että hänen tutkimusaineistonsa teksteissä oli kyse siitä, miten kirjoittajien omien yhteisöjen pitäisi ajatella Muhammed-pilakuvakonfliktista. Koska omassa tutkimuksessani yleisönosastokirjoitukset käsittelivät pääosin Suomen sisäisiä asioita, tutkimukseni tuloksista voi tehdä saman päätelmän. Tämä päätelmä jää kuitenkin löyhäksi, koska muiden maiden kuin Suomen sananvapaussasioiden käsittely oli omassa tutkimusaineistossani vähäistä.

Männistö (2007: 49) havaitsi tutkimuksessaan, että sananvastuusta muodostui sananvapauden vastakohta. Oman tutkimukseni aineistosta puuttuivat ääripäät, ja vastuusta muodostui sananvapauden rinnakkainen ilmiö. Tämän tutkimuksen tekstikohdissa vastuuta ei nähty sananvapautta poissulkevana asiana. Usean tekstikohdan viesti vapaus ja vastuu -diskurssissa oli, että kaikkea saa kirjoittaa, kunhan kantaa vastuunsa. Männistön (2007) tulos kertoi, että Helsingin Sanomat puolusti sananvapautta pääkirjoituksissaan äänekkäästi ja ehdottomalla tavalla. Oman tutkimukseni tulosten perusteella ehdottomuus ei näy Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Sananvapautta puolustettiin, ja se koettiin tärkeäksi asiaksi yksimielisesti, mutta ehdottomuus ei välity tutkimuksen tekstikohdista.

Pöyhtärin, Haaran ja Raittilan (2013: 222–223) vihapuhetta koskevasta tutkimuksesta kävi ilmi, että vihapuhe kohdistui verkossa usein vähemmistöihin, mutta myös asiantuntijoihin ja toimittajiin. Tutkimuksen mukaan vihapuhe voi rajoittaa sananvapautta, koska se koetaan uhkaavaksi (emt. 222–223). Oman tutkimukseni aineistossa vihapuhe

tuomittiin yksimielisesti. Vihapuhetta ilmeni ainoastaan uhkadiskurssissa, joten tämän tutkimuksen tulokset ovat samanlaisia kuin Pöyhtärin, Haaran ja Raittilan (2013).

Nordenstrengin (1996: 272–274) mukaan sananvapauskäsitys on siirtymässä negatiivisesta positiiviseen. Positiiviseen sananvapauskäsitykseen siirtyminen näkyy vapaus ja vastuu -diskurssissa yksilön roolin korostumisena (ks. luku 5.3). Tutkimusaineistossa internet osoittautui aiheeksi, jossa yksilön rooli aktiivisena sananvapauden käyttäjänä korostui, mutta siinäkin vastuun kautta. Kaikissa diskursseissa puhuttiin yksilön roolista, mutta missään diskurssissa se ei korostunut. Pidän yksilön roolia tässä mielessä eri asiana kuin yksityisyyttä, joka korostui rajadiskurssissa.

Tutkimusaineiston yleisönosastokirjoituksissa ei suurissa määrin mainita sitä, että Suomi on Freedom Housen (2015a) ja Toimittajat ilman rajoja -järjestön (2015b) mittauksen ja raporttien mukaan maailman vapain maa sanan- ja lehdistönvapautta tarkasteltaessa. Vain muutamassa yleisönosastokirjoituksessa tuotiin esiin Suomen hyvä sananvapaustilanne. Yleisönosastokirjoitukset olivatkin aiheiltaan ongelmappainotteisia. Tämä havainto on varsinkin diskurssien tutkimisen kannalta mielenkiintoinen, sillä diskurssianalyysille yhtä tärkeää on se, mitä aineistosta ei löydy kuin se, mitä aineistosta löytyy (ks. Fairclough 1997: 80; 1999: 33). Tulos viittaa siihen, että hyvä sananvapaustilanne ei aiheuta julkista keskustelua. Vaikka tutkimusaineistosta löytyikin positiivista muutoksesta puhumista ja parannusehdotuksia, hyvän sananvapaustilanteen parantaminen ei noussut aiheeksi.

Helsingin Sanomat kertoo, että mielipidepalstalle voi kirjoittaa nimimerkillä vain niissä tapauksissa, jolloin oma terveys tai taloudellinen asema ovat uhattuina tai asia on arkaluontoinen (HS 2015b). Koska koko tutkimusaineistossa ei ollut kuin yksi nimimerkillä allekirjoitettu yleisönosastokirjoitus, vaikuttaa siltä, että sananvapaudesta keskustellaan Helsingin Sanomissa pääasiassa avoimesti, ilman että kukaan tuntee oloaan uhatuksi tai pelkää työnsä tai terveytensä puolesta. Helsingin Sanomien mielipidepalstalle ei kirjoiteta arkaluontoisista sananvapauteen liittyvistä asioista. Myös tämä tulos tukee Freedom Housen (2015a) ja Toimittajat ilman rajoja -järjestön (2015b) mittauksia ja raportteja.

Täytyy kuitenkin huomioida, että aineistosta ei voi päätellä sitä, kuinka paljon Helsingin Sanomat jättää julkaisematta heille lähetettyjä kirjoituksia, jotka täyttävät nimimerkin käyttämisen kriteerit.

Kuneliuksen (2007) kehittämän nelikentän avulla pystyin havainnoimaan sananvapausrepresentaatiota, mutta nelikenttä ei sopinut täydellisesti tämän tutkimuksen tarpeisiin. Nelikenttä sopii paremminkin tarkasteluun, jossa kulttuuriset seikat ovat isommassa roolissa. Kuneliuksen (2007) tutkimuksen aineisto oli kerätty sekä suomalaisista että ulkomaisista sanomalehdistä. Nelikenttä toimi kuitenkin suuntaa antavana ja mahdollisti representaation havainnollistamisen ja visualisoimisen, mitä pidän tutkimuksen kannalta tärkeänä. Yksi nelikentän suurimmista haittapuolista olikin se, että sen avulla ei pysty tehdä tarkkoja havainnollistuksia.

Tutkimusaineiston valinta oli onnistunut, mutta en pidä tarkastelujaksojen laajuutta ihanteellisina. Tarkastelujaksot mahdollistivat diskurssien ja aiheiden kehityksen seurannan, mutta tässä tapauksessa tutkimusaineistoon kertyi liikaa toistoa. Tämä hyvä asia aineiston saturoitumisen kannalta, mutta tutkimuksen kannalta esimerkiksi kolme tai neljä kahden vuoden tarkastelujaksoa olisi voinut kertoa ilmiön kehityksestä enemmän. Nyt huomaan vain vuosien 2000–2004 ja 2010–2014 välillä tapahtuneen ison muutoksen tietyissä asioissa, kuten uhkadiskurssin tuottamisen yleistymisessä.

Tämän tutkimuksen tutkimusaineistona käytin vain Helsingin Sanomien mielipidepalstan yleisönosastokirjoituksia. Sananvapauden representaatio pysyi miltei samanlaisena läpi koko tutkimuksen. Tämän vuoksi herää kysymys, ilmeneekö representaatio samanlaisena myös muiden sanomalehtien mielipidepalstoilla. Olisi perusteltua selvittää, millaiseksi sananvapaus representoidaan ympäristössä, jossa jokainen voi julkaista oman mielipiteensä ja käsityksensä ilman ulkopuolista valvontaa, kuten internetin keskustelupalstoilla. Toisaalta taas kaupallisen ja valtiollisen median sananvapauskäsitteiden eroja olisi mielekästä vertailla.

Tutkimusaineiston yleisönosastokirjoitukset olivat pääosin miesten kirjoittamia. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella on perusteltua kysyä, mistä tämä johtuu ja eroavatko miesten ja naisten kirjoittamat yleisönosastokirjoitukset toisistaan.

Uhkadiskurssi oli tutkimusaineiston yleisin diskurssi. Tämän vuoksi sananvapauden uhkaamisen eri muotojen tarkasteluun voisi kiinnittää tarkempaa huomiota. Lait ja säännöt korostuivat tutkimusaineiston yleisönosastokirjoituksissa. Tämän tutkimuksen perusteella olisi perusteltua tarkastella, miksi Suomessa on niin vahva suhtautuminen lakiin ja sääntöihin. Erityisen mielenkiintoista olisi vertailla, onko suhtautuminen yhtä yksimielistä myös muissa Pohjoismaissa.

LÄHTEET

- Amnesty (2013). *Venäjän ”homopropagandalaki” loukkaa sananvapautta*. [Lainattu 4.11.2015]. Saatavilla: <https://www.amnesty.fi/venajan-homopropagandalaki-loukkaa-sanavapautta/>
- Berlin, Isaiah (2001). Kaksi vapauden käsitettä. (Kääntänyt Timo Soukola). Teoksessa: Sihvola, Juha & Timo Soukola. (toim.). *Isaiah Berlin. Vapaus, ihmisyyys ja historia. Valikoima esseitä*. Helsinki: Gaudemus. 44–60.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. (Media discourse, kääntänyt Virpi Blom & Kaarina Hazard). Tampere: Vastapaino.
- Finlex Suomen perustuslaki (1999). Suomen perustuslaki. [Lainattu 21.4.2015]. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Fish, Stanley (1994). *There’s no such thing as free speech, and it’s a good thing, too*. New York: Oxford University Press. [Lainattu 25.9.2015]. Saatavilla: http://www.english.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Fish_FreeSpeech.pdf
- Erho, Nina (2014). *Narina vailla loppua*. [Lainattu 6.1.2016] Saatavilla: <http://www.journalisti.fi/artikkelit/2014/14/narina-vailla-loppuaavataanko-se/>
- Freedom House (2015a). *About us*. [Lainattu 5.10.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/about-us>
- Freedom House (2015b). *Freedom of the Press. Finland*. [Lainattu 5.10.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/finland>
- Freedom House (2015c). *Harsh laws and violence drive global decline in press freedom*. [Lainattu 5.10.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2015/harsh-laws-and-violence-drive-global-decline>
- Freedom House (2015d). *Freedom of the Press. Russia*. [Lainattu 4.11.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/russia>
- Freedom House (2015e). *Europe*. [Lainattu 4.11.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/regions/europe>
- Freedom House (2015f). *Discarding democracy: Return of the Iron Fist*. [Lainattu 14.12.2015]. Saatavilla: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2015/discarding-democracy-return-iron-fist>
- Gee, James Paul (2014). *How to do discourse analysis: a toolkit. 2nd edition*. Lontoo: Routledge.

- Hacking, Ian (2009). *Mitä sosiaalinen konstruktio on?* (The Social Construction of What?, kääntänyt Inkeri Koskinen). Tampere: Vastapaino.
- Hakala, Pekka (2015). *Vapaa sana uhattuna – valtion televisio hallitsee Venäjää*. [Lainattu 4.11.2015]. Saatavilla: <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1430537292420>
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. (Kääntänyt Mikko Lehtonen ja Juha Herman). Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Juha Herkman (toim.). Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2013). The Work of Representation. Teoksessa: Stuart Hall, Jessica Evans & Sean Nixon (toim.). *Representation. Second edition*. Lontoo: Sage.
- Hallamaa, Teemu (2015). *Ranskalaislehden toimitukseen tehdyn hyökkäyksen uhriluku kasvaa*. [Lainattu 8.1.2016] http://yle.fi/uutiset/ranskalaislehden_toimitukseen_tehdyn_hyokkayksen_uhriluku_kasvaa/7723471
- HE 309/1993 (1993). *Finlex hallituksen esitys 309*. [Lainattu 23.4.2015]. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930309>
- Heinonen, Ari (1996). Journalistit sananvapauden portinvartijoina. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 225–242.
- Heinonen, Ari (2008). *Yleisön sanansijat sanomalehdissä*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Hemánus, Pertti (1983). *Journalistinen vapaus*. Helsinki: Gaudeamus.
- HS (2015a). Helsingin Sanomat. *Pelon kylväminen on ase vapautta vastaan*. [Lainattu 1.3.2015]. Saatavilla: <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1420607100903?ref=hs-art-artikkeli>
- HS (2015b). Helsingin Sanomat. *Kirjoita mielipidekirjoitus*. [Lainattu 13.4.2015]. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>
- HS (2015c). Helsingin Sanomat. *Sananvapauden turvaamiseksi tarvitaan selvä raja vihapuheelle*. [Lainattu 20.10.2015]. Saatavilla: <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1438744721504>
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 37–53.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54–97.

- Juhila, Kirsi & Eero Suoninen (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 233–252.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 17–47.
- Karppinen, Kari (2012). Sananvapauden myytit ja ideologia. Teoksessa: Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.). *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino. 62–82.
- Kortteinen, Juhani (1996). Sananvapaus ihmisoikeutena. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY.
- KP-sopimus (1976). *Kansalaisyhteisöä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus*. [Lainattu 25.9.2015]. Saatavilla: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2
- Kunelius, Risto (2003). *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto (2007). ”Anteeksi vaan Voltaire”. Muhammed-pilakuvat, sananvapaus ja journalismi. *Journalismin kritiikin vuosikirja 2007*. 20–41.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1996). Sananvapaus sääty-yhteiskunnassa. Kamppailua sensuuria vastaan autonomian aikana. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 90–126.
- Lewis, Justin & Karin Wahl-Jorgensen (2005). Active citizen or couch potato? Journalism and public opinion. Teoksessa: Allan, Stuart (toim.). *Journalism: critical issues*. Berkshire: Open University Press. 98–108.
- Malmberg, Tarmo (2012). Yleinen mielipide, viestintä ja kansanvalta: liberaalista deliberatiiviseen demokratiaan. Teoksessa: Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.). *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino. 15–36.
- Manninen, Sami (1996a). Hallitusmuodon uusi sananvapaussäännös. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 17–31.
- Manninen, Sami (1996b). Kirjoitusvapaus ja valtiopäiväjulkisuus. Vuoden 1766 painovapausasetuksen tarkastelua. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 90–126.

- Männistö, Anssi (2007). Sananvastuun ja -vapauden paini. Pilakuvakiista suomalaisten sanomalehtien pääkirjoituksissa ja kuvituksessa. *Journalismin kritiikin vuosikirja 2007*. 42–55.
- Neuvonen, Riku (2012). *Sananvapauden sääntely Suomessa*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Nieminen, Hannu & Kaarle Nordenstreng (2012). Sääntely ja viestintäpolitiikka. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio. (toim.). *Suomen mediamaisema*. Tampere: Vastapaino. 312–333.
- Nordenstreng, Kaarle (1996). Katsomosta areenalle. Kansalaisen paluu sananvapauden haltijaksi. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 272–288.
- Nordenstreng, Kaarle (2013). Deconstructing Libertarian Myths About Press Freedom. Teoksessa: Ulla Carlsson (toim.). *Freedom of expression revisited. Citizenship and journalism in the digital era*. Göteborg: Nordicom. 45–59.
- Ollila, Riitta (2004). *Sananvapaus*. Helsinki: Tietosanoma.
- Pellonpää, Matti (2005). *Euroopan ihmisoikeus*. Helsinki: Talentum. 4. painos.
- Perusoikeuskirja (2015). Euroopan unionin perusoikeuskirja 2010. [Lainattu 21.11.2015]. Saatavilla: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:fi:PDF>
- Petäjä, Ulf (2009). What is the Value of Freedom of Speech. Teoksessa: Anine Kierulf & Helge Rønning (toim.). *Freedom of Speech Abridged? Cultural, Legal and Philosophical Challenges*. Göteborg: Nordicom. 23–35.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (2001). *Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina*. Tiedotustutkimus, Vol. 24, nro 4. 18–33.
- Pohjolainen, Teuvo (1996). Suurlakosta perusoikeusuudistukseen. Sananvapauden tulkinta Suomessa 1990-luvulla. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY. 153–192.
- Pälli, Pekka (2003). *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- Pöytäri, Reeta & Paula Haara, Pentti Raittila (2013). *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.

- Rahkonen, Juho (2006). *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Tampere: Tampere University Press.
- Reporters Without Borders (2015a). *World Press Freedom Index 2015*. [Lainattu 5.10.2015]. Saatavilla: <http://index.rsf.org/#!/index-details/FIN>
- Reporters Without Borders (2015b). *World Press Freedom Index 2002*. [Lainattu 21.11.2015]. Saatavilla: <http://en.rsf.org/press-freedom-index-2002,297.html>
- Rønning, Helge (2009). The Contemporary Challenge to the Concept of Universal Human Rights and Freedom of Expression. Teoksessa: Anine Kierulf & Helge Rønning (toim.). *Freedom of Speech Abridged? Cultural, Legal and Philosophical Challenges*. Göteborg: Nordicom. 9–22.
- Rønning, Helge (2013). Freedom of Expression is not a given right. Teoksessa: Ulla Carlsson (toim.). *Freedom of Expression Revisited. Citizenship and Journalism in the Digital Era*. Göteborg: Nordicom. 13–25.
- Sanomalehtien liitto (2015a). *Suomen 10 suurinta sanomalehteä vuoden painetun levikin mukaan*. [Lainattu 3.10.2015]. Saatavilla: http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki/suomen_10_suurinta_sanomalehte_a_levikin_mukaan
- Sanomalehtien liitto (2015b). *Sanomalehtitieto*. [Lainattu 15.11.2015]. Saatavilla: <http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto>
- Suhola, Aino & Seppo Turunen, Markku Varis (2009). *Journalistisen kirjoittamisen perusteet*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.). *Diskurssianalyysi liikkeesä*. Tampere: Vastapaino. 17–36.
- Tuori, Kaarlo (1990). *Oikeus, valta ja demokratia*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Tiilikka, Päivi (2007). *Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman karsimykseen korvaaminen*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Valtonen, Sanna (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.). *Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93–121.
- Väliaverronen, Esa (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.). *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 13–39.

YK:n ihmisoikeuksien julistus. (1948). [Lainattu 26.10.2015]. Saatavilla: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Ylen julkinen palvelu (2015). *Julkinen palvelu*. [Lainattu 16.4.2015]. Saatavilla: <http://yle.fi/yleisradio/julkinen-palvelu>

Ylen rahoitus (2015). *Yle käyttää rahansa ohjelmiin ja palveluihin*. [Lainattu 16.4.2015]. Saatavilla: <http://yle.fi/yleisradio/yle-kayttaa-rahansa-ohjelmiin-ja-palveluihin>

LIITTEET

Liite 1. Ote havaintomatriisista

Vapaus ja vastuu - diskurssi	
HS 22.1.2000	Länsimaisessa toimintaympäristössä yrityksillä on paljon vapauksia mutta myös vastuuta. On sananvapaus ja yhteiskunnallista vastuuta, joita osittain säädellään laein ja asetuksin. Suurin osa yhteiskunnallisesta vastuusta jää yrityksen johdon terveen järjen harkintaan.
	Suomessa mainontaa valvoo kuluttaja-asiamies. Kuluttaja-asiamies ohjeistaa kohdassa ”Lapset mainoksissa” mm. seuraavasti: ”Mainonnassa ei muutenkaan saa käyttää lasta yleisesti hyväksytyjen kasvatuksellisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden vastaisesti. Mainonnassa ei saa käyttää lapsen yksinäisyyttä tai hylätyksi tulemisen pelkoa hyväksi.” Viesti siitä, että vanhemmilla on paljon kivempaa kun lapset eivät ole jaloissa häiritsemässä, on yleisesti hyväksytyjen kasvatuksellisten tavoitteiden vastaista.
HS 7.2.2001	Tutkimuksista tiedetään, että keski-ikäiset ja heitä vanhemmat katsovat televisiota joka tapauksessa, joten heistä ei tarvitse erityisesti huolta kantaa. Sama ilmiö on tuttu senioriväestön muidenkin perusoikeuksien toteutumisessa, hehän ovat oppineet tyytymään vähään.
	Maailma muuttuu ja media sen mukana. Luonnonlaista ei ole kysymys, vaan päätöksenteosta. Kannattaa muistaa, mitä luvattiin, kun kaupallinen radiotoiminta alkoi. Sananvapaus laajenee, paikallisuus lisääntyy.
HS 14.2.2001	Sananvapauten sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoa ja mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Laissa on myös syrjintää koskeva kieltö, joka kieltää syrjinnän muun muassa rodun, uskonnon, vammaisuuden ja muiden vastaavien seikkojen perusteella. Tätä kohtaa rikotaan kuitenkin jatkuvasti, sillä valtaosa suomenkielisistä televisio-ohjelmista on suunnattu ainoastaan kuuleville katsojille, ja kuulovammaiset, jotka eivät saa puhutusta puheesta selvää, tulevat syrjityiksi.
	Tekniikkaa on, puuttuu vain hyvää tahtoa. Näyttää siltä, että asiaa ei saada korjattua vapaaehtoisesti. Olisikin paikallaan, että eduskunnan oikeusasiamies ottaisi kantaa myös tähän epäkohtaan.
HS 2.7.2001	Sananvapauden rajat on määritelty rikoslaissa ja median työskentelyn kannalta olennaisia ovat kunnia ja yksityiselämän loukkaamista koskevat rangaistussäännökset. Käräjäoikeuden tuomio herättää kysymyksen, voiko virheellinen tai vahingollinen kirjoittelu aiheuttaa korvausvelvollisuuden ilman että olisi kyse näistä rikoksista?
	Mikäli sananvapauden käytöstä voisi seurata vahingonkorvaus yleisen tahallisuuden tai tuottamuksen perusteella, voisi se johtaa monenlaisiin korvausperusteisiin.
	On eri asia arvioida toimittajan syyllisyyttä tahalliseen herjaukseen, mikäli häntä nimenomaisesti syytetään tästä rikoksesta ja hänellä on mahdollisuus puolustautua siihen, kuin että häntä kuullaan jutussa todistajana.

HS 5.7.2001	Hän näkee asian kysymyksenä sananvapauden rajoista ja punnintana sananvapauden yleisten etujen ja yksityisille aiheutuvien haitta- eli vahinkoriskien kesken, ikään kuin vaakana: jos korvauskuppi nousee ylös, painuu sananvapaus alas.
	Jutut on saatava julkisuuteen tuoreina. Myös skuuppi, se että lehti saa asian julkisuuteen ennen muita lehtiä, on nimensä mukaisesti suuri voitto sananvapaudelle. Lehtien kilpaillessa skuupeista syntyy tutkivaa journalismia ja saadaan julki asioita, jotka muutoin jäisivät pimentoon.
HS 20.12.2001	Tiedotusvälineet voivat toki osallistua keskusteluun median oikeudellisesta vastuusta. Aina on kuitenkin muistettava se, että tässä asiassa niiden rooli on erilainen kuin muussa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ne puhuvat omassa asiassaan ja kannanottojen pontimena saattaa olla paitsi yhteiskunnan etu, sananvapauden puolustaminen, myös mediabusineksen oma taloudellinen etu.
HS 2.1.2002	Puolustaessaan sananvapauttaan media ei puhu vain omassa asiassaan, se ei puolusta vain omaa vapauttaa (sic). Ilman mediaa Simonenkin saisi näkemysensä julkisuuteen vain jakamalla lentolehtisiä kadulla.
HS 29.6.2002	Pääkirjoittaja (HS 27.6.) näkee tässä oikeutetusti sananvapauden loukkauksen ja katsoo, että koska nainen osallistui erittäin merkittävään uutistapahtumaan ja sai siinä yhteydessä rikostuomion, hänelle ei pitäisi antaa tällaista yksityisyyden suojaa.
HS 12.7.2002	Korkein oikeus määrää HS:n mielestä tästä eteenpäin, mikä on uutinen ja miten siitä sopii kirjoittaa. Hardwickia on kehoitettu kantelemaan tuomios-ta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Yksityiselämä on tärkeä asia ja jokainen yksilö on suoja piirissä. Sen uutisointiin tarvitaan yksilön suostumus.
	Mielestäni korkeimman oikeuden tuomio vastaa oikeustajua ja antaa journalismille sen tarvitseman liikkumavapauden.
HS 17.7.2002	Helsingin Sanomissa on perustellusti ihmetelty sitä, kuinka KKO tässäkin ns. mediatuomiossaan jälleen vaikenä muista julkaisemiseen liittyvistä perusoikeuksista kuin yksityiselämän suojasta. On selvää, että kohujutussa pahoinpitelystä tuomitun nimen julkaisemiseen liittyvät myös kysymykset sananvapaudesta ja julkisuusperiaatteesta, kun tuomioistuin päättää siitä, mistä demokratiassa saa julkisesti puhua.
	Rikosvastuun yleisten edellytysten kannalta lopputulos on siten aina sama ja vapauttava. Yksityiselämän rajojen pohdiskelu on aivan eri asia kuin sen ratkaiseminen, milloin kysymyksessä on tahallinen rikos.
	Jos taas Hardwickin katsottaisiin olleen väärässä ja erehtyneen rikoslain sisällöstä, vallitsevasta käytännöstä jne., niin rikosoikeuden vastuuvapausperiaatteet johtaisivat silloinkin siihen, ettei syyllisyyttä rikokseen olisi puuttuvan tahallisuuden tai oikeuttamisperusteiden nojalla.

Liite 2. Aineistolähteet

HS 22.1.2000	Läsnäolo kuuluu vanhemmuuteen
HS 2.2.2000	Oikeusasiamies valvoo virkatoimintaa
HS 1.3.2000	Kestääkö maapallon kantokyky räsitusta?
HS 8.5.2000	Kansalaisjärjestötkin konfliktien ehkäisyyn
HS 26.5.2000	Ostojulkisuus voitava tunnistaa
HS 27.9.2000	Huolehditään myös suomalaisesta kirjallisuudesta
HS 8.11.2000	Internetiin paikallisia näkökulmia
HS 28.1.2001	Television näkyvyys paranee
HS 7.2.2001	Ei määrää, vaan laatua ruutuun
HS 14.2.2001	Tekstitys tasavertaista tiedonsaantia
HS 24.4.2001	Putin lisää iskuja mediaa vastaan
HS 2.7.2001	Tekikö toimittaja rikoksen Nostokonepalvelu-jutussa?
HS 5.7.2001	Lehdillä vapaus ja velvollisuus
HS 23.9.2001	Fundamentalistiryhmät oikeuteen
HS 26.9.2001	Emme rajoita sananvapautta
HS 2.10.2001	Vantaan-virus voi olla vaarallinen
HS 5.10.2001	Vantaa kannustaa avoimeen tiedottamiseen
HS 28.10.2001	Muslimidemokraatit ahtaalla
HS 22.11.2001	Afgaaninaisten asema korjattava
HS 19.12.2001	Oikeusvaltioon kuuluu aina myös vapaus
HS 20.12.2001	Median ei pidä puhua omassa asiassaan
HS 22.12.2001	Rikoksen uhrin asema selkeytyy
HS 2.1.2002	Media puolustaa sananvapautta
HS 27.1.2002	Televisio-ohjelmien jakelun valvonta ei kuulu Yleisradiolle
HS 28.6.2002	Miksi Helsinki sensuroi keskustelua?
HS 29.6.2002	Yksityisyyden suojan liioittelu yleistynyt
HS 12.7.2002	Onneksi oikeus päättää, ei Neil Hardwick
HS 17.7.2002	Milloin rikollisuus on yksityiselämää?
HS 18.7.2002	Journalistin ohje ei ole laki
HS 1.8.2002	Viestinnän tutkimus monialaiseksi
HS 25.8.2002	Saavatko tekijät liikaa oikeuksia?
HS 24.9.2002	Mugabe tuhoaa sananvapauden
HS 12.10.2002	Mistä into rajoittaa sananvapautta?
HS 17.10.2002	Voidaanko internetiä valvoa?
HS 5.11.2002	Sananvapaus edellyttää eettistä harkintaa
HS 9.11.2002	Korkein oikeus perustelkoon tarkemmin
HS 15.11.2002	Eikö tuontikirjaa saisi myydä kirpputorilla?
HS 24.11.2002	Sananvapauslain kautta netin villiin länteen
HS 28.11.2002	Pelon ilmapiiri vallitsee suomalaisessa työelämässä
HS 30.11.2002	Internetissä jokainen vastaa viestistään
HS 1.12.2002	Visuaalinen häirintä uhkaa lapsia
HS 18.12.2002	Naamioitumiskielto ei uhkaa karnevaaleja
HS 23.12.2002	Kyse oli mielenosoituksista
HS 30.12.2002	Kotimainen nettikeskustelu turvattava
HS 31.12.2002	Olennaisten asioiden vuosi oli vireä

HS 3.1.2003	Uusi laki tuskin tappaa nettikeskustelua
HS 7.3.2003	Tulkitsiko käräjäoikeus lähdesuojaa oikein?
HS 4.4.2003	Sananvapaus jälleen vaarassa
HS 5.4.2003	Sananvapaus on ahtaalla
HS 14.4.2003	Satiirilla on omat pelisääntönsä
HS 18.4.2003	Yhdysvallat pettää omat arvonsa
HS 7.6.2003	Digitaalikuilu kurottava umpeen
HS 8.7.2003a	Lööppien kauheudet henkistä väkivaltaa
HS 8.7.2003b	Toimikunta ei tunne sähköpostin ohjelmia
HS 16.8.2003	Indonesialaiset eivät kannata terrorismia
HS 18.9.2003	Sananvapaus pikemminkin sananvaltaa
HS 19.10.2003	Rikosten tekotavan neuvonta rangaistavaksi
HS 22.10.2003	Tuomiot perusteltava ymmärrettävästi
HS 18.12.2003	Käyttöohjeet sananvapaudelle
HS 28.12.2003	Koulutusta Kuuban tapaan
HS 31.12.2003	Kekkosen aikana vilkasta debattia
HS 7.3.2004	Päivähoitohenkilöstö saa ilmaista mielipiteensä
HS 18.3.2004	Televisiointi monipuolistaa kansalaisten käsitystä oikeusjutusta
HS 11.5.2004	Moralismia seuraa varjona sensuuri
HS 13.5.2004	Missä lopulta kulkisi raja?
HS 15.5.2004	Talentamisen hyödyt ja haitat puntariin
HS 19.5.2004	Moraaliko taiteen ulkopuolella?
HS 26.5.2004	Banderolleistako sakkoja?
HS 9.6.2004	Taiteen ja viihteen jako ongelmallinen
HS 14.6.2004	Historian käännteisiin kuuluu myös sattuma
HS 17.7.2004	Digi-televisio myös Ahvenanmaalle!
HS 22.7.2004	Kansan oikeuskäsitys ei ohjaa tuomioistuinta
HS 3.9.2004	Viharikokset haaste Suomellekin
HS 14.10.2004	Sananvapaudella kaksi tasoa
HS 21.10.2004	Sananvapaus joutui pikaoikeuteen
HS 22.10.2004	Ulkoministeriö ei ohjeistanut sivuston tutkintaa
HS 23.10.2004	Mihin unohtui sananvapaus?
HS 23.11.2004	Mainonnan kiellot ovat liioittelua
HS 3.1.2010	Päätoimittajat, ottakaan ohjaket käsiinne
HS 16.1.2010	Ihmisarvoa ei tule koskaan halventaa
HS 18.1.2010	Medialukutaidon opetukseen kannattaisi panostaa
HS 31.1.2010	Vanhasen ahdistelu haittaa maamme asioiden hoitamista
HS 4.3.2010	Väkivallalla uhkailua ei pidä hyväksyä edes sananvapauden nimissä
HS 6.3.2010	Missä vihanlietsonta näkyy?
HS 9.3.2010	Fanaatikko vastustaa vapauksia, ateisti puolustaa niitä
HS 20.3.2010	Medialla on merkittävä vastuu maahanmuuttokeskustelussa
HS 21.3.2010	Maahanmuuttajien ääni ei kuulu työryhmissä ja lautakunnissa
HS 28.3.2010	Älämölökö pitäisi lopettaa?
HS 6.4.2010	Mitä muuta Hallberg olisi voinut tehdä?
HS 25.4.2010a	Euroopan pitäisi suvaita myös burkat
HS 25.4.2010b	Netin keskustelupalstojen valvonnalle on saatava näkyvä standardi

- HS 29.4.2010 En ole saanut tiedokseni mitään toiminnastani tehtyä kantelua tai valitusta
- HS 16.5.2010 ”Piraatit vievät kirjailijoilta toimeentulon”
- HS 21.5.2010 Piratismi torjunta ei johda poliisivaltioon
- HS 23.5.2010 Lahjakkaimmat taiteilijat pärjäävät aina
- HS 24.5.2010 Piraattien vaatimukset eivät ole harkittuja
- HS 26.5.2010 Emme aja alas tekijänoikeuslakia
- HS 28.5.2010 Puolue ei voi ottaa vastuuta rivijäsentensä rasistisista sanomisista
- HS 31.5.2010 Kuuban tulisi edistää myös sananvapautta
- HS 9.6.2010 HS:n verkkokeskustelu on joutunut ääriyhmien haltuun
- HS 11.6.2010 Vapaa-ajatteliijoilla on oikeus provosoida
- HS 18.6.2010 Ruusunen kertoi omasta elämästään
- HS 22.6.2010 Sananvapauden Suomessa poliitikkoja ruoditaan jo tarpeeksi
- HS 2.7.2010 Kansanedustajat ovat rähinöineet itsekin
- HS 11.7.2010 Seksuaalivähemmistön oikeuksien vastustajien on astuttava esiin
- HS 12.7.2010 Opettajia pitää kouluttaa seksuaalisen väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi
- HS 7.8.2010 Koulukiusaaja tarttuu nykyään kameraan
- HS 31.8.2010 Tutkijoiden sananvapaudelle pitäisi luoda pelisäännöt
- HS 21.9.2010 Alkoholimainonnan kielto johtaisi asennemuutokseen
- HS 27.9.2010 Sananvapautta ei pidä rajoittaa uskonnon suojelemisen varjolla
- HS 30.9.2010 Uskonto ja maallinen osattava pitää erillään
- HS 1.10.2010 Medialla on suuri vastuu islamia käsiteltäessä
- HS 5.10.2010a Kehon koostumus kertoo terveydestä enemmän kuin paino
- HS 5.10.2010b ”Poliitikkojen” leimaaminen nakertaa demokratiaa
- HS 5.10.2010c Ministeriöllä on suuri into suitsia sananvapautta
- HS 6.10.2010 Kukapa meille väärinkäytöksistä kertoisi, jollei media?
- HS 7.10.2010 Median pitää toimia myös oman valtansa vahtikoirana
- HS 12.10.2010 Evan hallituksen taustat ensin selvitettävä
- HS 22.10.2010 Jean Sibeliuksen Solitude on aiheodiste natsismi-väitteitä vastaan
- HS 28.10.2010 Oikeussuojaa sananvapautta koskevissa jutuissa voisi pohtia
- HS 9.11.2010 Kakola-ohjelma toimii nuorten parhaaksi
- HS 11.11.2010 Kakolako kasvattaa nuoria?
- HS 3.12.2010 Wikileaks kiusaa länsimaisia demokratioita
- HS 10.12.2010 HS.fi/paivankysymys Kiihdyttääkö...
- HS 29.1.2011 Mitä haluaisit muuttaa?
- HS 13.2.2011 Facebookissa saa purkaa mieltään
- HS 14.2.2011 Koeajan pidentäminen sysäisi tuhannet turvattuuteen
- HS 15.2.2011 Emme vieläkaan tunne sosiaalista mediaa
- HS 26.2.2011 Totuuksien lausumista ei ole kielletty
- HS 19.3.2011 Koulutusviennissä rikkaisiin öljymaihin on eettisesti arveluttavia piirteitä
- HS 1.4.2011 Suvaitsevaisuus tuntuu olevan kovin valikoivaa
- HS 27.4.2011 Puhujankulma tarvitaan Helsinkiin
- HS 22.5.2011 Vanhuksen pilkkaamista ei pidä hyväksyä
- HS 27.5.2011 HS/paivankysymys Onko kansanedustajalla...
- HS 26.7.2011 Vastausta Norjan järjettömän terroriteon...

HS 29.7.2011	Kasvattamalla pelkoa lietsotaan vihaa
HS 30.7.2011	Omista sanoistaan on kannettava aina myös vastuu
HS 2.8.2011	Vastuuta pitää opettaa vaikka rautalangasta vääntämällä
HS 3.8.2011	Kaikesta saa puhua, muttei miten tahansa
HS 6.8.2011	Pohjoismaisista arvoista ei tingitä
HS 13.9.2011	Mitä uskonnon nimissä saa sanoa?
HS 6.10.2011	Mainontako kiellettyä?
HS 9.10.2011	Suomen poliittinen ilmapiiri on muuttunut pelottavaksi
HS 27.10.2011	Onko vankilan virkailija lain yläpuolella?
HS 8.11.2011	Vaikeavammaiset ovat aikamme huutolaisia
HS 24.11.2011	Lehdistön veronkorotuksen vaikutukset jätettiin selvittämättä
HS 11.12.2011	Tulkkaukspalveluissa on vääristymiä
HS 18.12.2011	Väkivaltaviihteellä hetkessä miljardi dollaria
HS 19.12.2011	Lehdistö kirjoittaa jo tarpeeksi politiikasta
HS 10.1.2012	Sensuurikysymykset jääneet talousongelmien varjoon
HS 18.1.2012	Presidenttiehdokkaat eivät ymmärrä internetiä ja sananvapautta
HS 20.1.2012	Sananvapauteen kuuluu myös vastuu
HS 22.1.2012	Komissio ei kehunut Unkaria
HS 1.2.2012	Aitoa kansanvaltaa pitäisi Suomessa vahvistaa
HS 3.2.2012	Verkkopiratismiin kitkeminen kaikkien etu
HS 3.4.2012	Hallitus loukkaa perustuslakia
HS 11.4.2012	Ortodoksiset kaanonit ovat ristiriidassa lakien kanssa
HS 14.4.2012	Kohu blogikirjoituksesta on kaksinaismoraalia
HS 15.4.2012a	Kömmähdystä ei pidä puolustella huumorilla
HS 15.4.2012b	Sananvapaus ei suo oikeutta sanoa kaikkea
HS 4.5.2012	Laki sananvapaudesta on ”Lex Kalli”
HS 6.5.2012	JSN voi tutkia päätoimittajan hylkäyspäätöksiä
HS 10.5.2012	Julkisen sanan neuvosto voi velvoittaa vastineen julkituloon
HS 13.6.2012a	Halla-ahon tuomio on kummallinen
HS 13.6.2012b	Halla-aho on kirjoituksillaan loukannut suomalaisia arvoja
HS 13.6.2012c	Onko Nato-jäsenyys edellytys sananvapaudelle?
HS 15.6.2012	Säännös uskonrauhan rikkomisesta pitäisi kumota
HS 7.7.2012	Raasepori kielsi adressit kirjastossa
HS 12.7.2012	Kirjastojen autonomiaa pitää puolustaa
HS 30.7.2012	Nimen julkaisu on tarpeeton lisärangaistus
HS 20.8.2012	Kaivosmiehille ei heru myötätuntoa
HS 23.8.2012	Yhdysvallat kiristää otettaan Venezuelasta
HS 24.8.2012	Myös eurosta eroamisesta on saatava puhua
HS 30.8.2012	Jokainen kirja on eettinen kannanotto
HS 2.9.2012	Olen edistänyt Suomen ja Venäjän välistä dialogia
HS 3.9.2012	Kokoomusministerit juurruttavat Suomeen itsesensuuria
HS 25.9.2012a	Pelko on huono sananvapauden vartija
HS 25.9.2012b	Vastuu kuuluu sananvapauteen
HS 6.10.2012	Pyhän valta polkee sananvapautta
HS 7.10.2012	Rienaaminen ei ole uskontokritiikkiä
HS 12.10.2012	Terveysjournalismi pyrkii tukemaan monipuolista kansalaiskeskustelua

- HS 2.2.2013 Puukolla tapetaan sananvapaus
HS 8.2.2013 Tiedotusvälineet voivat tukea lasten mediataitoja
HS 21.3.2013 Unkarin asioista pitäisi kertoa tasapuolisesti
HS 21.4.2013 Kyse on tulkintalinjoista
HS 23.4.2013 Zyskowiczin esimerkit vääristelivät
HS 25.4.2013 Kirjoituksessani ei vääristelty
HS 26.4.2013a Lähdesuoja turvaa yhteiskunnallisen keskustelun
HS 26.4.2013b Lehdistön monipuolinen julkaisuvapaus on vaarassa
HS 27.4.2013 Sananvapauteen kuuluu myös vastuu
HS 28.4.2013 Putin-vuoto paljasti merkittävän epäkohdan
HS 29.4.2013 Toimittaja kantaa vastuun
HS 30.5.2013 Kuvaavatko irtisanomisen ajan henkeä?
HS 18.6.2013a Mikään valtio tai yritys ei saa sivuuttaa jokaisen EU-kansalaisen oikeutta tietoturvaan
HS 18.6.2013b Nykyaikaisen verkkovalvonnan riskit aliarvioidaan yleisesti
HS 26.6.2013 Nettivakoilu pitikin tuomita
HS 4.7.2013 Suomalaiset eivät jaa Yhdysvaltojen arvoja
HS 20.7.2013 Ruotsi vakoilee Suomeenkin tulevaa tietoliikennettä
HS 23.8.2013 Olympiakomitean tulisi muistaa vastuunsa tasavertaisuuden edistämässä
HS 19.11.2013 Laatujournalismi on lukijan silmässä
HS 16.1.2014 Silpomiskuvia on käsitelty JSN:ssä aikaisemminkin
HS 19.3.2014 Venezuela repeytyi kahtia jo kauan sitten
HS 23.3.2014 Helsingin tuki Areenalle pitää lopettaa
HS 15.4.2014 Suomalaiset valittavat liikaa pienistä asioita
HS 6.5.2014 Pitääkö jokaisesta asiasta muodostaa oma mielipide?
HS 7.5.2014 Venäjä on nimenomaan aatteellinen
HS 21.5.2014 Jokaisella lapsella on oikeus yksityisyyteen
HS 7.6.2014 Sananvapauden rajoittaminen huolestuttaa
HS 8.6.2014 Sanomalehtien digitointi juhlavuoden hankkeeksi
HS 11.9.2014 Matti Apunen on unohtanut kansan syvät rivit
HS 7.11.2014 Uskontoa ei voi eristää politiikasta
HS 18.11.2014 Salliiko Suomi propagandaviestinnän?
HS 30.11.2014 Koulussa on radikalisoitumista suosivia rakenteita
HS 29.12.2014 Venäjä on aiheuttanut ahdinkonsa itse